

เศรษฐกิจยุคใหม่

Photo by Freepik.com

คนเมือง 4.0 : อนาคตการทำงานของชีวิตคนเมืองในประเทศไทย

การกำหนดนิยามและจำแนกขอบเขตพื้นที่เมืองในประเทศไทย

การศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อพัฒนาแบบแผนธุรกิจสำหรับการบริหารจัดการขยะพลาสติก
หลังการใช้ โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่เขตเมืองชั้นใน (เขตปทุมวัน)

การจัดทำภาพฉายอนาคต (Scenario Foresight) เพื่อคาดการณ์สถานการณ์เศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศ

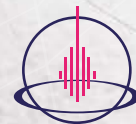

ระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมของประเทศไทย :
ยกระดับไทยสู่ประเทศแห่งสเกลอัป 2030

ISSN 2465-3764

9 77246 53764 8

อย่าปล่อยให้ผลงานวิจัยขึ้นหิ้งอีกต่อไป !

ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่ผลงานวิจัยและงานวิชาการ
กับ **Unisearch Journal** ในวันนี้
เพื่อสังคมและการพัฒนาที่ก้าวไกลของประเทศ

สนใจติดต่อ :

งานสื่อสารและประชาสัมพันธ์
ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โทร. 0-2218-2880 ต่อ 567
หรืออีเมล unisearchjournal@gmail.com

*เงินสนับสนุนสามารถนำไปลดหย่อนภาษีได้ 2 เท่า

บทบรรณาธิการ

“เศรษฐกิจยุคใหม่” หรือ “เศรษฐกิจกระแสใหม่” (New Economy) เป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกและสภาพสังคมของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเศรษฐกิจยุคใหม่เป็นระบบเศรษฐกิจที่ถูกขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ บนหลักการที่การพัฒนาเศรษฐกิจต้องเกิดความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยมุ่งหวังให้เศรษฐกิจของประเทศขับเคลื่อนบนฐานการผลิตที่มีศักยภาพ ได้แก่ ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ ต้นทุนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของระบบเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้ การเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจแบบเดิมสู่เศรษฐกิจยุคใหม่นั้นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ พร้อมทั้งการสร้างความพร้อมของระบบสนับสนุนทั้งการสร้างนวัตกรรม องค์ความรู้จากงานวิจัย การพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง ระบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มต่าง ๆ ระบบข้อมูล ตลาดแรงงาน ผู้ประกอบการ และประชาชน ซึ่งกระบวนการขับเคลื่อนและการสร้างความพร้อมของระบบสนับสนุนดังกล่าวต้องการความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ตามบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา และภาคประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

กองบรรณาธิการ

UNISEARCH JOURNAL

ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2565)

ผู้จัดทำ

- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา

- ศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์ สุทธิรัตน์
- ดร. ศุภชัย ตั้งใจตรง
- รองศาสตราจารย์ ชัยรัตน์ วิวัฒน์วรพันธ์
- ศาสตราจารย์ ดร. สุชนา ขวัญชัย
- รองศาสตราจารย์ ดร. เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม

กองบรรณาธิการ

- รองศาสตราจารย์ ดร. เสาวนีย์ วิจิตรโกสุม
- Dr. Wyn Ellis
- นางสาวประภาพร ฐาปนพงษ์

ติดต่อสอบถาม

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 อาคารวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 4
ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์ 0-2218-2880
โทรสาร 0-2218-2859
อีเมล unisearchjournal@gmail.com
www.unisearch.chula.ac.th

“บทความ ข้อเขียน หรือความคิดเห็นต่าง ๆ ในวารสารนี้เป็นทรัพย์สินของผู้เขียน
กองบรรณาธิการไม่มีส่วนในความเห็นในข้อเขียนเหล่านั้น”

3

คนเมือง 4.0 :
อนาคตการทำงานของชีวิตคนเมือง
ในประเทศไทย

35

ระบบนิเวศการร่วมลงทุน
ในธุรกิจฐานนวัตกรรมของประเทศไทย :
ยกระดับไทยสู่ประเทศแห่งสเกลอัป 2030

10

การกำหนดนิยามและจำแนกขอบเขต
พื้นที่เมืองในประเทศไทย

58 รอบตัวเรา

เศรษฐกิจยุคใหม่

15

การศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อพัฒนา
แบบแผนธุรกิจสำหรับการบริหารจัดการ
ขยะพลาสติกหลังการใช้ โดยใช้แนวคิด
เศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่เขตเมืองชั้นใน
(เขตปทุมวัน)

61 แนะนำโครงการ

โครงการการพัฒนาธุรกิจชีววิทยาศาสตร์
เพื่อเข้าสู่ตลาดทุนอย่างยั่งยืน

24

การจัดทำภาพฉายอนาคต
(Scenario Foresight)
เพื่อคาดการณ์สถานการณ์
เศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศ

63

ข่าวและกิจกรรม

44 สัมภาษณ์

เศรษฐกิจยุคใหม่ ภายใต้ฐานวิถีชีวิตใหม่

รองศาสตราจารย์
ดร. ปิติ ศรีแสงนาม

รองศาสตราจารย์
ดร. ชัยยม สรรพศรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร. พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม

คนเมือง 4.0 :

อนาคตการทำงานของชีวิตคนเมือง ในประเทศไทย

ว่าน ฉันทวิลาสวงศ์¹, อภิวัฒน์ รัตนวราหะ¹, และอรรถพันธ์ สารวงศ์¹

¹ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ผู้รับผิดชอบหลักของบทความ email: wan.c@chula.ac.th

บทนำ

โดยทั่วไปกระบวนการเมือง (Urbanization) เริ่มมาจากพื้นที่ศูนย์รวมการค้าขายและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่งผลทำให้ความต้องการแรงงานในเมืองสูงขึ้น ทั้งยังดึงดูดคนจากต่างจังหวัดและต่างประเทศให้เข้ามาหางานและรายได้ในพื้นที่แห่งโอกาสนี้มากขึ้น ในระดับบุคคล เมื่อเมืองมีประชากรที่มีรายได้สูงอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ย่อมทำให้มีความต้องการแรงงานภาคบริการที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมชีวิตให้สะดวกสบายและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ตามมาอีกหลายเท่าตัว (Moretti, 2013) ทำให้โอกาสและความน่าลงทุนทางธุรกิจในเมืองมีสูงขึ้น วนเป็นวงจรส่งเสริม (Reinforcing loop) ในระบบพลวัตของเมืองทำให้เมืองโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางกลับกัน เมืองที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจอ่อนแอ มีปริมาณธุรกิจน้อย หรือมีธุรกิจที่มีฐานรายได้ต่ำในสัดส่วนที่สูง ความซบเซาของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะทำให้ธุรกิจและงานบริการจางหายไป ในสถานการณ์ที่ซบเซามาก อาจส่งผลทำให้เมืองหดตัวลงหรือหมดความสำคัญลงได้เช่นกัน ในนัยนี้ นอกจากงานจะทำให้คนเมืองอยู่รอดแล้ว งานยังมีบทบาทในการบริการเพื่อให้เมืองอยู่รอดด้วย ฉะนั้น หนึ่งในประเด็นหลักของกระบวนการเมืองจึงเป็นเรื่องงาน

เมื่องานและเมืองสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น อนาคตของงานจึงกลายเป็นอนาคตของเมืองไปโดยปริยาย ประเด็นหลักในการศึกษาอนาคตของงานที่การศึกษาวิจัยนี้มุ่งเน้น คือ รูปแบบการทำงานและการว่าจ้างงานบริการที่เปลี่ยนไป เมื่อมีเศรษฐกิจแพลตฟอร์มและเศรษฐกิจกิ๊ก (Gig economy) เข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น ทั้งนี้ เศรษฐกิจกิ๊กก็เป็นตัวแปรที่น่าสนใจในยุคดิจิทัลของประเทศไทย เนื่องจากสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในวิธีการทำงานบริการหลายระดับและรูปแบบ ทั้งยังส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่ทางกายภาพของคนเมืองจำนวนมาก การพัฒนาทางเทคโนโลยีและการพัฒนาฐานเศรษฐกิจของประเทศเข้าสู่ยุคดิจิทัล (4.0) จะมีผลส่งเสริมให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถอยู่แล้วมีโอกาสต่อยอดเพื่อสร้างนวัตกรรมหรือธุรกิจที่ก้าวทันตลาดนานาชาติได้ดียิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน ประเทศไทยยังคงมีช่องว่างในการเข้าถึงนวัตกรรมทางเทคโนโลยี การปรับระบบนโยบายทางสังคมและเศรษฐกิจ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปได้อย่างราบรื่น และไม่สร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม มีมากขึ้นกว่าเดิม อนาคตของงานจึงต้องตอบโจทย์ทั้งผู้นำกระแสและผู้ที่จะถูกทิ้งไว้ข้างหลังไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงของชีวิตคนเมืองในอนาคตเป็นไปเพื่อความเป็นธรรมและความเท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้น

การศึกษาวิจัยนี้ใช้กระบวนการคาดการณ์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic foresight) ในการดำเนินการ โดยมีขอบเขตการศึกษาในประเด็นเรื่องอนาคตของงาน แรงงาน และการทำงานบริการในเมืองของมหานครกรุงเทพฯ ในอีก 20 ปี ข้างหน้า ถึงแม้ว่าผลการศึกษาวิจัยฉบับเต็มจะมีรายละเอียดและกระบวนการที่หลากหลาย แต่บทความชิ้นนี้จะมุ่งเน้นอธิบายถึงภาพอนาคตฐานและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อตอบโจทย์กับภาพอนาคตฐานเป็นหลัก

การเติบโตของเศรษฐกิจกิ๊ก

การเติบโตของเศรษฐกิจกิ๊ก ทำให้การทำงานมีแนวโน้มที่จะมีความยืดหยุ่นและเป็นอิสระมากขึ้น งานในเศรษฐกิจกิ๊กมีลักษณะเป็นการทำงานเป็นครั้งคราวหรือเป็นรายโครงการ โดยแต่ละงานอาจต้องการทักษะที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงก็ได้ แม้วิธีการทำงานในรูปแบบการทำงานเป็นครั้งคราวหรือรายโครงการจะมีปรากฏอยู่แล้วในหลากหลายกลุ่มแรงงานในประเทศไทยในชื่องานรับจ้างทั่วไป แต่การทำงานเป็นครั้งคราวผ่านธุรกิจแพลตฟอร์มของเศรษฐกิจกิ๊กที่กล่าวถึง มีปัจจัยการใช้ธุรกิจแพลตฟอร์มเป็นศูนย์กลางในการพบกันของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการแทนพื้นที่ทางกายภาพ และยังมีการใช้อัลกอริทึมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการนำผู้ให้บริการมาเจอผู้ต้องการบริการที่มีความต้องการตรงกัน โดยทั้งสองฝ่ายไม่จำเป็นต้องรู้จักกันมาก่อน ทั้งสองประเด็นข้างต้นส่งผลให้เศรษฐกิจกิ๊กมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้แรงงานภาคบริการในเศรษฐกิจกิ๊กมีแนวโน้มสูงมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกัน แรงงานในเศรษฐกิจกิ๊กก็ต้องเผชิญกับความท้าทายต่อวิถีชีวิต ระบบการให้สวัสดิการสังคม และระบบสาธารณสุขต่าง ๆ (Kessler, 2019; Woyke & Grossman, 2015; อรรถณัฐ วันทะสมบัติ และเกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร, 2561)

ในการศึกษาวิจัยนี้ได้แบ่งระดับของแรงงานบริการที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจกิ๊กเป็น 2 รูปแบบ คือ งานบริการขั้นพื้นฐาน (Basic service) ซึ่งหมายรวมถึง กลุ่มคนทำความสะอาด พนักงานเสิร์ฟ หมอนวด และผู้ทำงานบริการพื้นฐานด้านอื่น ซึ่งเป็นกลุ่มงานที่มีค่าจ้างในระดับต่ำถึงปานกลาง มีช่วงเวลาของรอบงานค่อนข้างสั้น กินเวลาเป็นรายวัน รายชั่วโมงหรือรายเที่ยว และมักเป็นงานที่เรียนรู้ได้ง่าย ใช้เวลาในการเรียนรู้และฝึกความชำนาญการไม่นาน ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มคนที่ทำงานบริการขั้นพื้นฐานเหล่านี้มักจำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่ทำงานเพื่อทำงานดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วง เนื่องจากเป็นงานที่ยากต่อการพกพา อีกรูปแบบหนึ่งคืองานบริการขั้นเสริม (Advanced service) ซึ่งหมายรวมถึง กลุ่มคนที่ทำงานสร้างสรรค์ นักแปลภาษา นักธุรกิจ ผู้สนับสนุนระบบเทคโนโลยี และผู้ทำงานบริการส่งเสริมธุรกิจในด้านอื่น ซึ่งมักมีช่วงอัตราค่าจ้างตั้งแต่ระดับปานกลางตอนล่างจนถึงระดับสูง มีช่วงเวลาของรอบงานที่ยาวกว่า กินระยะเวลาหลายเดือนหรือรายปี และมักเป็นงานที่เรียนรู้ได้ยากกว่างานบริการขั้นพื้นฐาน โดยอาจใช้เวลานานในการสั่งสมความรู้ความสามารถ อีกทั้งยังอาจต้องมีการรับรองการศึกษาหรือผลงานที่แน่ชัดถึงจะรับงานนั้นได้ คนกลุ่มที่ทำงานบริการขั้นเสริมเหล่านี้อาจไม่จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่ทำงานเพื่อทำงาน หากแต่มีคอมพิวเตอร์ก็สามารถพกพาไปทำงานที่ใดก็ได้ พฤติกรรมการทำงานที่เปลี่ยนไปของกลุ่มแรงงานทั้ง 2 รูปแบบทำให้สามารถอนุมานต่อได้ว่าการมีธุรกิจแพลตฟอร์มมาเป็นพื้นที่ในการหางานและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานจะส่งผลให้วิถีชีวิตคนเมืองเปลี่ยนไป (Messenger, 2018) รวมถึงวิถีการใช้เมืองและความต้องการเชิงพื้นที่ที่เปลี่ยนไปเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างงานในอนาคตกับเมืองและกายภาพของเมืองคงจะต้องเปลี่ยนไปด้วย (NLC, 2016) ทั้งในด้านของการลดหรือเพิ่มความสำคัญของย่านธุรกิจบางประเภท การกระจุกตัวของย่านเศรษฐกิจ และความต้องการสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ต้องหันมาสนับสนุนการเชื่อมต่อแบบดิจิทัลมากยิ่งขึ้น

การกวาดสัญญาณ (Horizon scanning) เป็นกระบวนการขั้นต้นของการศึกษาอนาคต ต่อเนื่องมาจากการกำหนดขอบเขต (Scoping) การกวาดสัญญาณเน้นการประมวลข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ ธนาคารแห่งประเทศไทย งานวิจัยทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการแรงงาน และแหล่งข่าวหรือบทความต่าง ๆ โดยในการศึกษาวิจัยพบสัญญาณการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับผู้เกี่ยวข้องกับการว่าจ้างงานบริการในเมืองในมิติต่าง ๆ ดังนี้ **ในมิติเชิงปริมาณ** ซึ่งเกี่ยวข้องกับตลาดแรงงาน แรงงาน และค่าแรง พบประเด็นที่สำคัญทั้งสิ้น 4 ประเด็น คือ 1) แรงงานมีความเสี่ยงที่จะถูกแทนด้วยระบบอัตโนมัติมากขึ้น 2) แรงงานมีการกระจายตัวเชิงพื้นที่มากขึ้น จากการทำงานที่เชื่อมต่อระบบไร้สายมากขึ้น 3) แรงงานเริ่มมีความหลากหลายมากขึ้นในด้านเชื้อชาติ อายุ และทักษะ และ 4) ตลาดแรงงานมุ่งเข้าสู่สภาพตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด (Monopolistic competition) มากขึ้น **ในมิติเชิงคุณภาพ** ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิต คุณภาพชีวิต และความเป็นธรรมของแรงงาน พบประเด็นที่สำคัญทั้งสิ้น 3 ประเด็น คือ 1) แรงงานจะต้องเรียนรู้ตลอดเวลาเพิ่มขึ้น เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงทักษะของแรงงาน 2) การจ้างงานจะอยู่ในรูปแบบไม่มีมาตรฐานมากขึ้น 3) การจ้างงานผ่านแพลตฟอร์มจะมีสูงขึ้นทั่วโลก ซึ่งจะสร้างทั้งโอกาสทางธุรกิจให้ผู้ประกอบการและขยายโอกาสในการทำงานในกลุ่มผู้ทำงานอิสระ แต่ในขณะเดียวกัน ก็จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความเป็นธรรมของแรงงานด้วย และ **ในมิติเชิงพื้นที่** ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทของเมืองและพื้นที่ทำงาน มีแนวโน้มสำคัญอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของมิติเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น รวมถึงวัฒนธรรมการทำงาน (Work culture) จะไร้พรมแดนและมีการทำงานร่วมกันมากขึ้น และการใช้พื้นที่ทำงานร่วมกัน (Coworking space) ในการทำงานก็กำลังเติบโตมากขึ้นด้วย

โดยในการศึกษาวิจัยได้ใช้การแบ่งระดับงานและการวาดสัญญาณการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการภายในคณะวิจัย ภาคที่เกี่ยวข้อง และตัวแทนกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 3 ครั้ง พบประเด็นอนาคตฐาน (Baseline future) ที่สำคัญ 11 ประเด็น ดังนี้

1) เทคโนโลยีจะเชื่อมโลกให้ใกล้กันมากขึ้น (Communication and mobility technology is shrinking the world) สำหรับการเชื่อมต่อทางกายภาพจะทำให้การเดินทางข้ามพื้นที่ต่าง ๆ สะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้การเดินทางได้มากขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้ระบบการขนส่งสินค้า (Logistics) มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ การเดินทางของข่าวสารและข้อมูลในเวลาอันสั้นทำให้สังคมบนโลกของเรารู้สึกใกล้กันมากขึ้น และในทางกลับกัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ซีกโลกหนึ่งจะสามารถส่งผลกระทบต่ออีกซีกโลกหนึ่งภายในเวลาไม่กี่วินาที โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระบบที่เชื่อมโยงกันบนเครือข่ายโลกดิจิทัลออนไลน์

2) ประสิทธิภาพการเชื่อมต่อจะขยายตลาดและเพิ่มการแข่งขันทางธุรกิจ (More connectivity will allow for market expansion and also raise competition) เมื่อเทคโนโลยีสามารถเชื่อมโลกให้ใกล้กันมากขึ้น การแข่งขันทางธุรกิจจะเพิ่มสูงขึ้นกว่าในปัจจุบัน โดยการแข่งขันที่สูงขึ้นเช่นนี้จะส่งผลให้ธุรกิจหลายรูปแบบต้องออกแบบและปรับการทำงานของตนใหม่เพื่อความอยู่รอด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแรงงานอีกต่อหนึ่ง คือ ผู้ว่าจ้างจะพยายามลดการจ้างพนักงานประจำที่ไม่จำเป็นออกไปและคงไว้เพียงพนักงานที่มีทักษะตรงกับแกนหลักขององค์กร การบริหารงานจะกลายเป็นการแบ่งงานออกเป็นหน่วยย่อย เพื่อกระจายให้กับผู้รับจ้างอิสระมากยิ่งขึ้น

3) เศรษฐกิจแพลตฟอร์มพลิกโฉมงานนอกระบบ (Platform economy is the new informality) การทำงานเป็นครั้งคราวหรือเป็นรายโครงการมีปรากฏทั่วไปอยู่แล้วในประเทศไทย โดยมักถูกจัดหมวดหมู่ในฐานะแรงงานนอกระบบหรือแรงงานอิสระ ทั้งนี้ การทำงานเป็นครั้งคราวเริ่มมีธุรกิจแพลตฟอร์มมาเป็นตัวกลางในการว่าจ้างมากขึ้น ทำให้เศรษฐกิจแรงงานภาคการบริการแบบครั้งคราวได้รับการขนานนามใหม่ว่า “เศรษฐกิจกิ๊ก” ธุรกิจแพลตฟอร์มย้ายการพบปะระหว่างผู้ให้และผู้ใช้บริการมาอยู่บนโลกออนไลน์แทนพื้นที่ทางกายภาพ ทั้งยังมีการใช้อัลกอริทึมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจับคู่ความต้องการระหว่างผู้ให้และผู้ให้บริการ ทำให้ภาพลักษณ์โดยรวมของการทำงานเป็นครั้งคราวกลายเป็นเรื่องทันสมัย ได้รับการยอมรับและแพร่หลาย ส่งผลให้แรงงานในเศรษฐกิจกิ๊กมีแนวโน้มสูงขึ้นและกลายเป็นหนึ่งในกลุ่มแรงงานสำคัญในอนาคต

4) สังคมจะไร้เงินสดมากขึ้น (Our society will become more cashless) เมื่อสังคมย้ายการใช้เงินไปอยู่ในโลกดิจิทัลมากขึ้น การเก็บข้อมูลและการตรวจสอบรายรับและรายจ่ายจะเกิดได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความชัดเจนมากขึ้น หนึ่งในความเป็นไปได้ที่สืบเนื่องมา คือ รัฐอาจสามารถเรียกเก็บภาษีรายได้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และในทางกลับกันคือประชาชนหรือหน่วยงานตรวจสอบอื่น ๆ สามารถร่วมตรวจสอบการบริหารเงินภาษีของประชาชน ส่งเสริมให้รัฐมีความโปร่งใสมากยิ่งขึ้นได้เช่นกัน

5) แรงงานชาวไทยจะหลากหลายในเชิงอายุ (Thai labor force will be more diverse in age) ในสังคมไทยที่กลายเป็นสังคมสูงวัย ประกอบกับโครงสร้างครอบครัวที่เล็กลง ความจำเป็นที่จะต้องหารายได้เพื่อดูแลตนเองจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้สัดส่วนของแรงงานสัญชาติไทยที่มาขับเคลื่อนเมืองจะเป็นแรงงานที่มีความกว้างของช่วงอายุมากขึ้น ทั้งการทำงานหลังจากวัยเกษียณอายุและการทำงานหารายได้ตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเรียน บรรทัดฐานใหม่ของแรงงานชาวไทยในมหานครกรุงเทพจึงครอบคลุมตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยชรา

6) งานบางส่วนจะถูกแทนที่ด้วยหุ่นยนต์ (Automation will take some jobs away) ในขณะที่คนต้องการทำงานมากขึ้น ระบบอัตโนมัติจะเข้ามาแทนที่งานบางส่วน และกลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตการทำงานของแรงงานที่เหลือ โดยความซับซ้อนของการแทนที่งานด้วยหุ่นยนต์สามารถแบ่งออกได้ตามประเภทงานต่าง ๆ ทำให้ความเสี่ยงของการถูกแทนที่และความยากลำบากในการปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจใหม่มีสูงขึ้นตามแต่ลักษณะงานและพื้นฐานของแต่ละคนเช่นกัน

7) คนทำงานก็ก๊ กชีวิตพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (Flexible jobs, resilient life) ขณะที่คนในเศรษฐกิจกิ๊กดูเหมือนจะมีหลักประกันเดียวในชีวิต คือ เงินออมจากรายได้ที่ต้องดักตวงไว้ให้มากพอเพื่อไว้ใช้ในยามจำเป็น อีกหลักประกันหนึ่งที่ทำให้งานในเศรษฐกิจกิ๊กมีศักยภาพที่จะเป็นรูปแบบงานที่มั่นคงในอนาคต คือ ความคล่องตัวในการรับงานที่หลากหลาย เพราะพื้นฐานของคนทำงานกิ๊กโดยทั่วไปเป็นผู้มีทักษะและความรู้เฉพาะทางที่หลากหลาย (Diverse and flexible specialization) ทั้งยังมีพื้นฐานของการกระจายแหล่งรายได้ของตนจากหลายที่ จะทำให้แรงงานประเภทนี้มีความยืดหยุ่น (Resilience) ต่อการเปลี่ยนแปลง

8) **ที่ทางของเมืองไม่ตอบรับคนเมืองที่ทำงานไร้ที่ทาง (Mobile jobs in an immobile city)** พฤติกรรมคนทำงานในเศรษฐกิจก็มักได้แบบแผน ทั้งในการเดินทาง การใช้สถานที่ การใช้เวลา และพื้นที่ในเมือง เป็นความท้าทายต่อการวางแผนและออกแบบทางกายภาพที่ต้องรองรับต่อความต้องการที่หลากหลายและไม่หยุดนิ่งของคนเมืองในอนาคต การลดหรือเพิ่มสำคัญของย่านธุรกิจบางประเภท การเปลี่ยนรูปแบบการกระจุกตัวของย่านเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนไปของความต้องการสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ต้องหันมาสนับสนุนการเชื่อมต่อแบบดิจิทัลมากยิ่งขึ้น

9) **ขนส่งสาธารณะระบบรางจะตอบรับการเดินทางที่ซับซ้อนของคนเมือง (Public transportation will ease mobility in this megacity)** ระบบขนส่งมวลชนและระบบรางจะครอบคลุมทั้งมหานคร และจะเป็นฟันเฟืองสำคัญที่จะช่วยรองรับการเดินทางระหว่างวันของคนในมหานครกรุงเทพฯ ที่มีความถี่ ความซับซ้อน และความไม่แน่นอนที่สูงมากยิ่งขึ้น ประสิทธิภาพในการเดินทางที่คล่องตัวและครอบคลุมจะส่งเสริมให้กิจกรรมระหว่างวันสามารถเกิดขึ้นได้อย่างกระจายตัวมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ประเด็นสำคัญ คือ การกำหนดอัตราค่าใช้บริการที่ย่อมให้ประชาชนในเศรษฐกิจสถานะต่าง ๆ เข้าใช้ได้อย่างเสมอภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อการเดินทางที่มีประสิทธิภาพหมายถึงโอกาสในการหารายได้ของแรงงานในหลากหลายระดับ

10) **ออกจากบ้านไปทำงานในพื้นที่สาธารณะเมือง (Public space as an office)** เมื่อเศรษฐกิจก็เติบโตขึ้นพร้อมกับความยืดหยุ่นในการใช้เมือง แรงงานในเศรษฐกิจก็จะกลายเป็นกลุ่มอุปสงค์หลักที่เรียกร้องให้พื้นที่สาธารณะเมืองมีมากขึ้นเพื่อใช้ทำงาน โดยจะเห็นได้ว่า เมื่อพื้นที่สาธารณะและกึ่งสาธารณะมีความพร้อมต่อการนั่งทำงานหรือบริการต่าง ๆ พื้นที่เหล่านี้ก็เริ่มมีบทบาทเข้ามาเป็นส่วนสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวันของคนเหล่านี้มากขึ้น การนิยามและการให้ความสำคัญต่อพื้นที่สาธารณะจึงมีมากกว่าการเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ แต่กลายเป็นเรื่องสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการทำงานของเมืองขึ้นอย่างต่อเนื่อง

11) **มหานครกรุงเทพฯ จะได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติและมลพิษทางสิ่งแวดล้อมบ่อยครั้งขึ้น (Bangkok Metropolitan will be frequently impacted by natural disasters and pollution)** ภัยธรรมชาติและมลพิษในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และกลายเป็นต้นทุนค่าใช้จ่ายเพื่อยังชีพ ป้องกันตนเอง หรือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งรายจ่ายเหล่านี้จะผลักดันให้แรงงานหลายคนต้องหารายได้เพิ่ม ส่งเสริมให้การรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อมรวมถึงการส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวกลายเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาเมืองตามมา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นอกจากภาพอนาคตฐานดังกล่าว ในการประชุมเชิงปฏิบัติการยังสามารถสรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ดังนี้

1) ยุทธศาสตร์ด้านแรงงาน : การสร้างโอกาสให้แรงงานชายขอบและพัฒนาสวัสดิการรองรับแรงงานอิสระ

1.1) นโยบายพัฒนาฝีมือแรงงานพื้นฐานต้องมุ่งเน้นภาษาและเทคโนโลยี การแข่งขันของแรงงานจะไม่จำกัดอยู่ในประเทศอีกต่อไป และงานจากภายนอกประเทศมักจะเป็นโอกาสสำหรับผลตอบแทนที่สูงขึ้น ทั้งนี้ แรงงานจะสามารถเข้าถึงแหล่งงานและเงินทุนเหล่านั้นได้ก็ต่อเมื่อมีทักษะทางภาษาที่ดี สามารถสื่อสาร และสร้างความมั่นใจกับลูกค้าได้ ยิ่งไปกว่านี้ การฝึกทักษะทางเทคโนโลยีจะเป็นปัจจัยหลักที่ยอมให้แรงงานพื้นฐานมีโอกาสหางานในอนาคตที่มีเศรษฐกิจแพลตฟอร์มและการใช้หุ่นยนต์มากขึ้นได้ **1.2) นโยบายส่งเสริมการว่าจ้างแรงงานต่างวัยที่มีใบบริการไม่ต่างกัน** เพื่อบรรเทาปัญหาปริมาณคนวัยแรงงานที่ลดลงและการแบกรับภาระการดูแลผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้จากสังคมสูงวัย การส่งเสริมและลดอคติต่อการว่าจ้างแรงงานต่างวัย การต่ออายุการทำงานให้วัยเกษียณสูงขึ้น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานผ่านแพลตฟอร์มในระบบเศรษฐกิจกิ๊ก จะช่วยลดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในสังคมสูงวัย และช่วยให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมในชีวิตประจำวันมากขึ้นด้วย **1.3) นโยบายสร้างสัญญาประชาคมใหม่ที่เหมาะสมกับสังคมแรงงานอิสระ** การมองแรงงานนอกระบบควรมองให้ครบทุกระดับรายได้ ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงแรงงานบริการขั้นพื้นฐานเป็นหลัก ถึงแม้พื้นฐานการวางนโยบายด้านความเป็นธรรมในสังคมจะมีความสำคัญเป็นอย่างมาก แต่การคำนึงถึงกลุ่มล้าสมัยจะทำให้รัฐพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคตเมื่อเศรษฐกิจกิ๊กกลายเป็นความธรรมดาใหม่ในประเทศไทย นโยบายที่ส่งเสริม พัฒนา และคุ้มครองแรงงานนอกระบบทุกรูปแบบจะมีส่วนสำคัญที่จะทำให้แรงงานในภาพรวมมีหลักประกันทางสังคมและเสริมสร้างชีวิตให้มีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น **1.4) นโยบายพัฒนาระบบสวัสดิการอย่างบูรณาการให้รัฐจู้จี้ใจแรงงาน** รัฐจำเป็นต้องใช้เครื่องมือทางปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ประกอบกับการฟังสัญญาณจากสังคมออนไลน์และการเก็บสถิติเชิงพื้นที่อย่างละเอียด เพื่อให้รัฐสามารถจัดทางเลือกและกลุ่มความต้องการของคนรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นมาได้อย่างแม่นยำมากยิ่งขึ้น เพราะแรงงานที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจสถานะอายุ เพศ เชื้อชาติ หรือศาสนา ล้วนมีความต้องการสวัสดิการจากรัฐที่แตกต่างกัน การรู้จู้จี้ใจแรงงานเพื่อเสนอสวัสดิการที่ตรงกับความต้องการของแรงงานจะเป็นนโยบายที่ช่วยให้รัฐสามารถใช้งบประมาณได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเมือง : การสร้างพื้นที่ชีวิตและโอกาสให้แก่คนเมือง

2.1) นโยบายสร้างพื้นที่ให้ชีวิตเพื่อผลิตภาพของคนเมือง การเชื่อมต่อที่สูงขึ้น การใช้เมืองที่กระจายตัวมากขึ้น และเมืองนำอยู่ที่เกิดขึ้นโดยรอบ ทำให้การพัฒนาเมืองเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดแรงงานและการลงทุนเข้ามาสู่มหานครกรุงเทพฯ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในเมือง ต้องรวมถึงคุณภาพอากาศ น้ำประปาน้ำในธรรมชาติ คุณภาพทางเดิน พื้นที่สีเขียว และพื้นที่สาธารณะที่รองรับคนที่มีข้อจำกัดหลากหลาย เป็นต้น **2.2) นโยบายส่งเสริมพื้นที่สาธารณะสู่การเติบโตสำหรับทุกคน** พื้นที่สำหรับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ ไม่ควรจำกัดอยู่ในพื้นที่สาธารณะของเอกชนอีกต่อไป เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังมีข้อจำกัดที่ทำให้คนใช้งานไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน ส่งผลต่อเนื่องไปยังความเท่าเทียมในสังคม การเปิดและจัดระเบียบพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งเสริมการค้าและการทางเศรษฐกิจ เช่น ร้านค้าแผงลอย พื้นที่จอดรถมอเตอร์ไซด์ หรือกระทั่งห้องสมุดสาธารณะ จะเป็นมิติแห่งการบริการแรงงานแบบใหม่ที่รัฐไม่ควรมองข้าม การสนับสนุนแรงงานเชิงพื้นที่และการเดินทางที่มีราคาย่อมเยาจะเป็นปัจจัยให้เกิดความเท่าเทียมในโอกาสงานมากยิ่งขึ้น

3) ยุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยี : การหาสมดุลระหว่างหุ่นยนต์และแรงงาน

3.1) นโยบายพัฒนามาตรการจริยธรรมสมองกล ในอนาคตที่ขับเคลื่อนด้วยระบบสมองกลหรือ AI ที่หลากหลายและซับซ้อน กระบวนการคำนวณโดย AI ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนจะต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ตรวจสอบได้ ตัวอย่างมาตรการเพื่อควบคุมจริยธรรมสำหรับ AI ของสหภาพยุโรป คือ จะต้องถูกกฎหมาย มีจริยธรรมและคุณธรรม และพร้อมตอบรับเชิงเทคนิคกับสถานการณ์ทางสังคมที่หลากหลาย (Robust) **3.2) นโยบายศึกษาและวางแผนหุ่นยนต์ที่เสียภาษีแรงงาน** ในอนาคตที่งานบางส่วนจะถูกแทนที่ด้วยหุ่นยนต์ การพัฒนาฝีมือแรงงานให้ทันความต้องการตลาดแรงงานจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบอกว่าภาษีหุ่นยนต์จะจำเป็นหรือไม่ อย่างไรก็ดี การแทนที่แรงงานคนด้วยหุ่นยนต์จะมีผลกระทบต่อตลาดแรงงานและการจัดเก็บภาษีไม่มากนักน้อย การศึกษาวิจัยถึงความเป็นไปได้ของนโยบายเหล่านี้จะเป็นการเริ่มต้นการเตรียมพร้อมที่สำคัญต่อแรงงานในเมืองในอนาคต

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยนี้ตั้งใจมองผลกระทบจากอนาคตของงานในเมือง ที่นอกจากจะมองแรงงานในด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังกล่าวถึงวิถีชีวิตของแรงงานที่เปลี่ยนไป นอกจากนั้น การที่วิถีชีวิตของแรงงานเปลี่ยนไป บทบาทและวิถีการใช้เมือง ก็ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงตามเช่นกัน ข้อค้นพบสำคัญของการศึกษาวิจัยนี้คือ การมุ่งชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างงานกับคน ในฐานะแรงงานและเมืองในฐานะแหล่งงานไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ และการคำนึงถึงฉากทัศน์ที่เห็น ความสัมพันธ์นี้จะช่วยให้การออกแบบยุทธศาสตร์การพัฒนาสามารถเกิดขึ้นได้อย่างครอบคลุมและผสมผสานมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการย่อยที่ 3 – การทำงานในเมือง ของผลการศึกษาวิจัยโครงการ “คนเมือง 4.0 : อนาคตชีวิตเมืองในประเทศไทย” ซึ่งได้รับงบประมาณในการศึกษาโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ทั้งนี้ สามารถอ่านรายงานวิจัยฉบับเต็มได้ที่ https://www.khonchai4-0.net/knowledge_research_category.php?id=1

เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม

- อรุณรัตน์ วันชนะสมบัติ และเกรียงศักดิ์ ชีระโกวิทขจร. (2561). *แพลตฟอร์มอีโคโนมีและผลกระทบต่อแรงงานในภาคบริการ: กรณีศึกษาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.
- Kessler, S. (2019). *Gigged: The end of the job and the future of work*. London: Random House Business.
- Messenger, J. (2018). *Working time and the future of work*. Retrieved from Geneva: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_649907.pdf
- Moretti, E. (2013). Real wage inequality. *American Economic Journal: Applied Economics*, 5(1), 65-103.
- NLC. (2016). The future of work in cities. *National League of Cities*. Retrieved from <https://www.nlc.org/sites/default/files/2016-12/The%20Future%20of%20Work%20in%20Cities%20Report.pdf>
- Woyke, E., & Grossman, N. (2015). *Serving workers in the gig economy*. Sebastopol, CA: O'Reilly Media, Inc.

การกำหนดนิยามและจำแนกขอบเขตพื้นที่เมืองในประเทศไทย

สุธี อนันต์สุขสมศรี^{1,2}, ชุติศักดิ์ จันทรปฐมพงศ์^{1,3}, และนิจ ดันติศิรินคร^{4,*}

¹ศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการวิเคราะห์ภูมิภาค เมือง และสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

*ผู้รับผิดชอบหลักของบทความ email: nij@ap.tu.ac.th

บทนำ

ประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนามีอัตราการเพิ่มขึ้นของการกลายเป็นเมือง (Urbanization) เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ถึงแม้ว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของการกลายเป็นเมืองจะสูงขึ้นมากในหลายประเทศ แต่มาตรฐานการดำรงชีวิตของผู้อยู่อาศัยในหลายประเทศกลับไม่ได้สูงขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งรูปแบบการขยายตัวของเมืองยังสร้างปัญหาต่าง ๆ ที่ท้าทายให้กับผู้วางแผนและผู้บริหารเมืองในหลายมิติอีกด้วย

ในหลายประเทศ การเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองและการเพิ่มขึ้นของรายได้ของประชากรส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่สูงขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งในประเทศที่กำลังพัฒนา การเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองยังก่อให้เกิดความต้องการที่อยู่อาศัย ระบบโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและทางสังคมที่เพิ่มตามมาอีกด้วย โดยปรากฏการณ์การกลายเป็นเมืองที่ไร้ทิศทางนั้นจะส่งผลอย่างยิ่งต่อรูปแบบการใช้ทรัพยากรและการใช้ที่ดินที่ขาดประสิทธิภาพและยากที่จะแก้ไขในอนาคต

การเติบโตของเมืองมักส่งผลกระทบต่อพื้นที่บริเวณชานเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากและรวดเร็ว ทั้งในบริบทของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม โดยพื้นที่ชานเมืองบางแห่งยังขาดแผนและข้อบังคับต่าง ๆ ในการพัฒนาพื้นที่ ส่งผลให้พื้นที่ชานเมืองดังกล่าวมักเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง เช่น การเก็งกำไรที่ดินสำหรับการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่ส่งผลต่อการคงไว้ของการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรม การใช้พื้นที่ชานเมืองเป็นพื้นที่ทิ้งขยะ เป็นต้น

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว การย้ายถิ่นของประชากรเป็นอีกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเติบโตของเมือง กล่าวคือ หากประชากรย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองมากขึ้นจะก่อให้เกิดความหนาแน่นของเมืองสูงขึ้น ส่งผลต่อความต้องการในการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังส่งผลต่อระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณสุขและสาธารณูปการต่าง ๆ ที่อาจมีไม่เพียงพอและก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ให้กับพื้นที่เมือง เช่น การจราจรติดขัด ปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะ แต่ในทางตรงกันข้าม ในกรณีที่ประชากรย้ายถิ่นออกจากเมืองมากขึ้นทำให้จำนวนและความหนาแน่นของประชากรลดลง จะก่อให้เกิดปัญหาความไม่คุ้มทุนของระบบสาธารณสุขและสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ระบบขนส่งมวลชน เป็นต้น

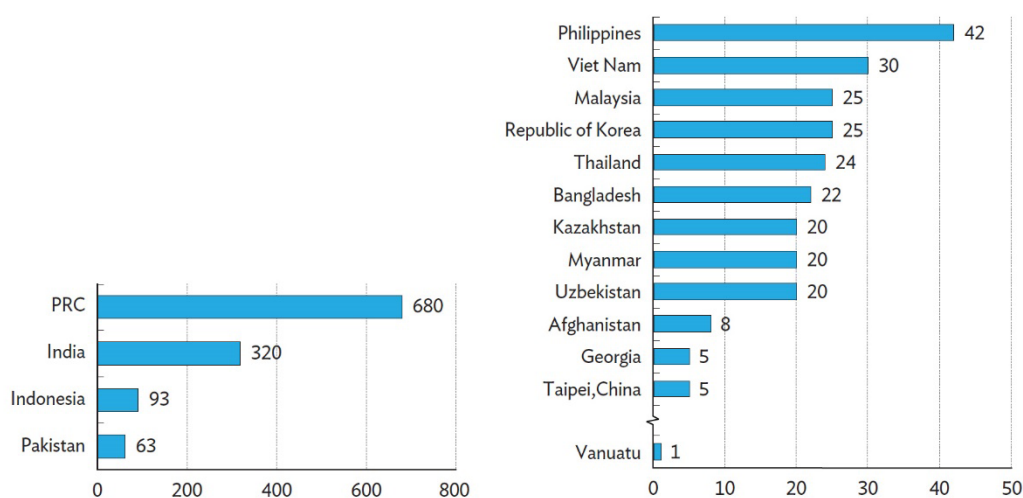
การย้ายถิ่นของประชากรอย่างรวดเร็วนั้นส่งผลต่อการวางแผน การพัฒนา และการบริหารเมืองอย่างมาก เนื่องจากข้อมูลประชากรซึ่งเป็นข้อมูลของรัฐที่ใช้สำหรับการวางแผนและการบริหารเมืองนั้น มักจะมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยเป็นรายปีหรือ 10 ปีในกรณีของการสำมะโนประชากร ดังนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของประชากรอย่างรวดเร็วจะทำให้มีข้อมูลที่ไม่เพียงพอในการบริหารจัดการเมืองในปัจจุบัน และสำหรับการวางแผนการพัฒนาเมืองในอนาคต โดยข้อมูลประชากรนั้นเป็นตัวอย่างหนึ่งของปัญหาในประเด็นเรื่องการขาดแคลนและขาดข้อมูลที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการวางแผน การพัฒนา และการบริหารจัดการเมือง

พลวัตอันรวดเร็วของเมืองดังกล่าว ประกอบกับการขาดแคลนข้อมูลและการมีข้อมูลเมืองที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ข้อมูลที่แสดงแนวโน้มจากอดีต และข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีมิติต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการวางแผนและการบริหารจัดการ นับเป็นความท้าทายต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อการขยายตัวของพื้นที่เมืองเกิดขึ้นข้ามขอบเขตพื้นที่ทางการปกครอง ซึ่งมีความจำเป็นในการวางแผนและการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ดังกล่าว

เมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

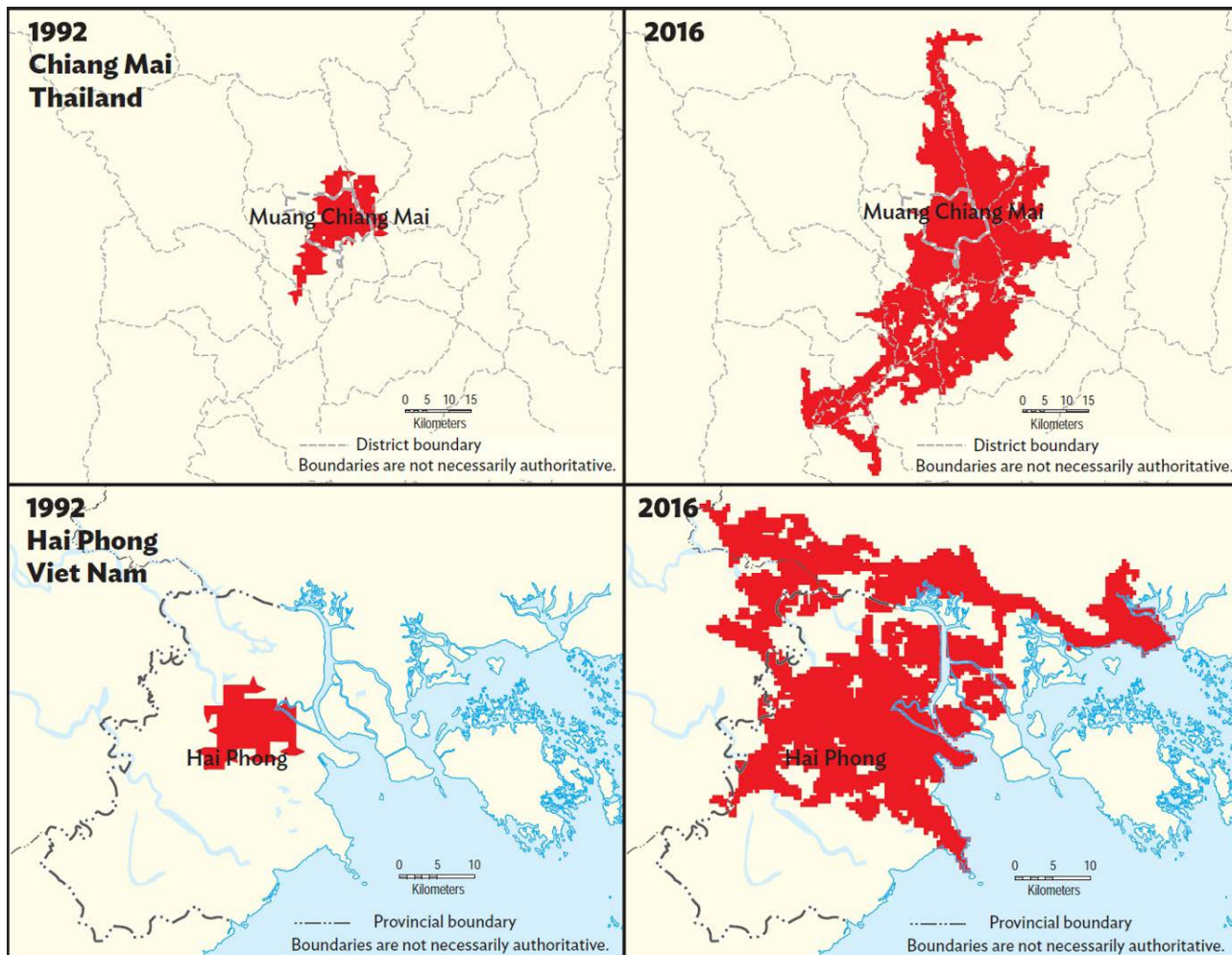
จากรายงานปี 2019 ของ Asian Development Bank (ADB) พบว่า ประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียมีอัตราการเติบโตของประชากรในเขตเมืองที่สูงและมากกว่าประเทศอื่น ๆ ในโลก โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 3.4 ต่อปี อีกทั้งผู้ที่อยู่อาศัยในเขตเมืองของประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียมีอัตราเพิ่มขึ้นมากกว่า 5 เท่า นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 โดยเพิ่มจาก 375 ล้านคน เป็น 1.84 พันล้านคน ในปี ค.ศ. 2017 หรือคิดเป็นร้อยละ 53 ของประชากรในเขตเมืองทั้งหมด (ADB, 2019)

การศึกษาล่าสุดของ ADB ได้ใช้ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมแสงสว่างในเวลากลางคืน (Nighttime Light: NTL) ในการอธิบายถึงการรวมตัวของเมืองซึ่งเรียกว่า เมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Natural cities) โดยในแต่ละพื้นที่จะใช้ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรในภาพสแกนพื้นดิน (LandScan) ซึ่งชุดข้อมูลในรายงาน พบว่า พื้นที่ทั้งหมดของเมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติมีการขยายตัวจาก 170,000 ตารางกิโลเมตร ในปี ค.ศ. 1992 เป็น 560,000 ตารางกิโลเมตร ในปี ค.ศ. 2016 โดยพบการกระจายตัวของเมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ จำนวน 1,459 เมือง ระหว่างเขตเศรษฐกิจ 42 แห่ง ภายในประเทศกำลังพัฒนาในเอเชีย (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 จำนวนเมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Natural cities) ในประเทศภูมิภาคเอเชีย
ที่มา : ADB (2019)

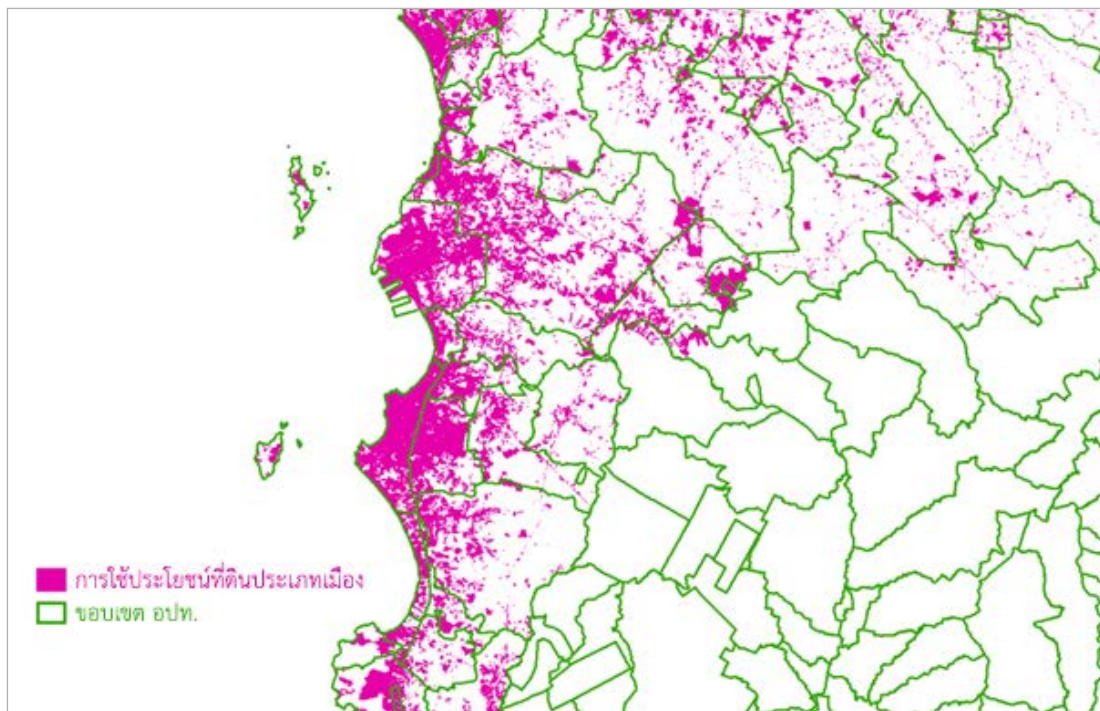
นอกจากนี้ การศึกษาเมืองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติยังพบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับขอบเขตข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมแสงสว่าง ในเวลากลางคืน จะพบว่า เมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติในแต่ละประเทศ มักได้มีการนิยามและการแบ่งแยกเมืองที่ถูกแบ่งตาม เขตการปกครองอย่างเที่ยงตรง เช่น ในประเทศเวียดนามที่พบว่า เมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติจากการวิเคราะห์ NTL ครอบคลุม เขตการปกครองหลายเขต โดยนิยามว่าเป็นเมืองที่อยู่ติดกัน แต่เมืองเหล่านี้มีขนาดเล็กกว่าตำบลมาก (ภาพที่ 2)

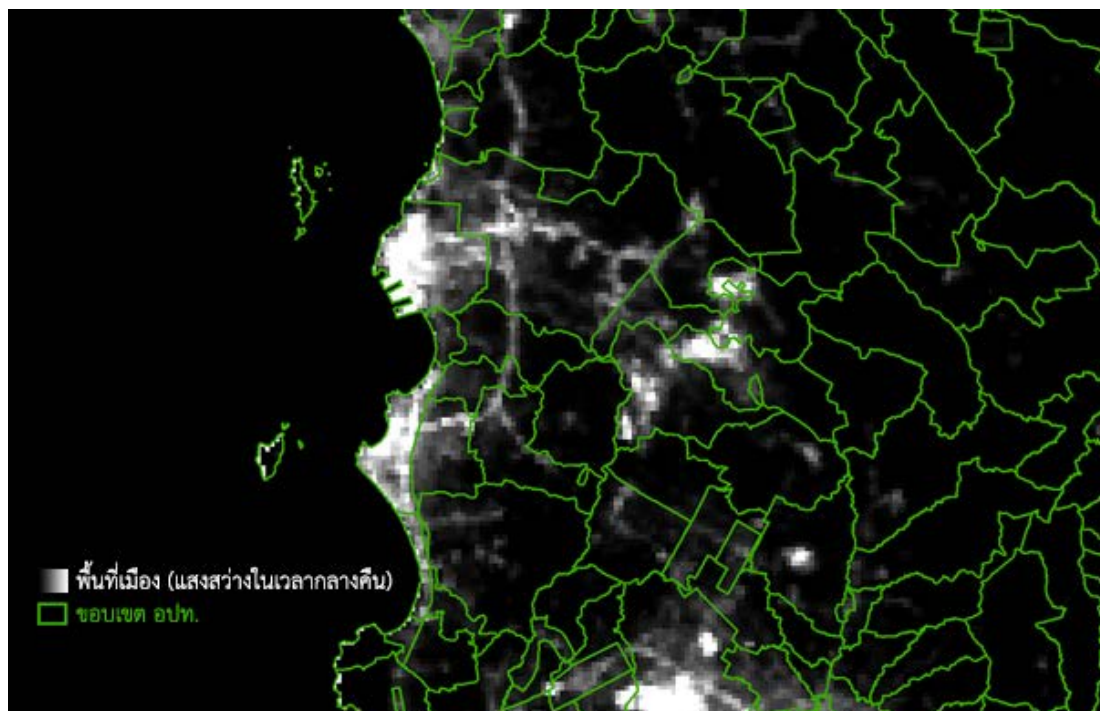
ภาพที่ 2 ตัวอย่างเมืองในเอเชียที่มีลักษณะเป็นเมืองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ
ที่มา : ADB (2019)

บทสรุปและข้อเสนอแนะการกำหนดนิยามและจำแนกขอบเขตพื้นที่เมือง

การให้คำนิยามและการจำกัดความของเมืองและชนบทของประเทศไทยยังขาดความชัดเจน โดยในปัจจุบัน ข้อมูลพื้นที่เมือง มักอ้างอิงกับขอบเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล และท้องถิ่นที่เป็นรูปการปกครอง แบบพิเศษ) ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่เมืองในปัจจุบัน (Tontisirin & Anantsuksomsri, 2021) ดังจะเห็นได้ว่า ในบางพื้นที่เมืองมีขอบเขตความเป็นเมืองที่ขยายใหญ่เกินขอบเขตของเทศบาล แต่ในบางพื้นที่กลับพบว่า พื้นที่เมืองมีขอบเขตเป็นเพียงส่วนน้อยของพื้นที่เทศบาลทั้งหมด (ภาพที่ 3-4) การขาดความชัดเจนในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาหลายด้าน เช่น การกำหนดงบประมาณที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนประชากรจริงในพื้นที่เมือง การวางแผนระบบ โครงสร้างพื้นฐานที่ไม่เหมาะสมกับความต้องการของประชากรในพื้นที่เมือง เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้การบริหารจัดการและพัฒนาเมืองขาดประสิทธิภาพ

ภาพที่ 3 การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเมืองในขอบเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี
ที่มา : สุธิ อนันต์สุขสมศรี ชูศักดิ์ จันทร์ปฐมพงศ์ และนิจ ตันติศิริรินทร์ จัดทำเมื่อ สิงหาคม 2564

ภาพที่ 4 ภาพถ่ายแสงสว่างในเวลากลางคืนในขอบเขตขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี
ที่มา : สุธิ อนันต์สุขสมศรี ชูศักดิ์ จันทร์ปฐมพงศ์ และนิจ ตันติศิริรินทร์ จัดทำเมื่อ สิงหาคม 2564

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (ม.ป.ป.) ได้จัดทำรายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาค่านิยมเมืองและชนบทของประเทศไทย และสรุปค่านิยมของเมืองและชนบทว่า

เมือง (Urban area) คือ พื้นที่ที่มีประชากรอยู่รวมกันเป็นจำนวนมากและอยู่อย่างหนาแน่นเป็นชุมชน มีการแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะ ประชากรส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เกณฑ์พิจารณาทั่วไป ได้แก่ จำนวนประชากร ความหนาแน่นของประชากร ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยด้านกฎหมาย ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านการดำรงชีพ เป็นต้น

ชนบท (Rural area) คือ พื้นที่ที่อยู่นอกเมือง โดยทั่วไปมีการตั้งถิ่นฐานเบาบาง ความหนาแน่นของประชากรน้อย มีสังคมแบบการทำเกษตร เช่น ที่นา ที่ปลูกพืชไร่ ไม้ผลและไม้ยืนต้น ห่างไกลจากศูนย์กลางการบริหาร

อย่างไรก็ตาม การกำหนดค่านิยมเมืองจากรายงานข้างต้นยังมีข้อจำกัดในการจำแนกขอบเขตพื้นที่เมืองให้มีความถูกต้องแม่นยำ และมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการกำหนดนิยามดังกล่าวใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลทางสถิติเป็นหลัก อีกทั้งข้อมูลที่ใช้ในการกำหนดนิยามยังใช้ข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานภาครัฐที่อ้างอิงกับขอบเขตการปกครองเป็นหลัก

สำหรับการจัดเก็บข้อมูลเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา มี US Census เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูลและเผยแพร่ข้อมูลทางสถิติของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการกำหนดนิยาม โครงสร้างการจำแนก และขอบเขตเชิงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลสถิติ (Census geography) ที่ชัดเจน โดยข้อมูลนี้สามารถใช้เป็นพื้นฐานให้กับการกำหนดพื้นที่เมืองและมหานคร รวมถึงการเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ (United States Census, 2010) นอกจากนี้ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (The Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) และธนาคารโลก (World Bank) ได้ทำข้อเสนอแนะแนวทางในการนิยามและจำแนกขอบเขตพื้นที่เมือง (OECD, 2018; World Bank, 2010) โดยมีการกำหนดหน่วยพื้นที่เป็น 2 แบบ คือ 1) พื้นที่ตามการใช้ประโยชน์พื้นที่เมือง (Functional Urban Area) เป็นการแบ่งพื้นที่แบบตารางกริดที่มีขนาด 1 ตารางกิโลเมตร และ 2) หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Administrative Unit) เป็นการแบ่งพื้นที่ตามขอบเขตการปกครอง และเสนอโครงสร้างการจำแนกและขอบเขตเมืองด้วยระดับความหนาแน่นประชากร โดยรูปแบบหน่วยพื้นที่แบบตารางกริดได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในหลายประเทศ เช่น กลุ่มประเทศในสหภาพยุโรป สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว การกำหนดนิยามและจำแนกขอบเขตพื้นที่เมืองในประเทศไทยที่ชัดเจน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกเหนือจากข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานภาครัฐแล้ว ข้อมูลสาธารณะและข้อมูลเปิด (Open data) ต่าง ๆ เช่น ข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม ข้อมูลจากเอกชนและองค์กรไม่แสวงผลประโยชน์ ข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีศักยภาพในการนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการกำหนดนิยามและจำแนกขอบเขตพื้นที่เมืองในประเทศไทย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษาโครงการวิจัยเรื่อง “**กรอบการวางแผนเพื่อรองรับการขยายตัวของพื้นที่ศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศไทย**” ซึ่งได้รับงบประมาณในการศึกษาโครงการจากกรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาค่านิยมเมืองและชนบทของประเทศไทย.

Asian Development Bank. (2019). Asian Development Outlook 2019 Update: *Fostering Growth and Inclusion in Asia's Cities*. Asian Development Bank.

Tontisirin, N., & Anantsuksomsri, S. (2021). Economic development policies and land use changes in Thailand: From the Eastern Seaboard to the Eastern Economic Corridor. *Sustainability*, 13(11), 6153. <https://doi.org/10.3390/su13116153>

United States Census. (2010). 2010 Standards for Delineating Metropolitan and Micropolitan Statistical Areas, Notice. *Federal Register*. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2010-06-28/pdf/2010-15605.pdf>.

การศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อพัฒนาแบบแผนธุรกิจ สำหรับการบริหารจัดการขยะพลาสติกหลังการใช้ โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่เขตเมืองชั้นใน (เขตปทุมวัน)

ภาวิณี พงศ์พันธ์พฤทธิ¹, พิเชษฐ ติไพรชูนันท์¹, ดร. ณัฐวิญญ์ ชวเลิศพรศิยา^{2,3,4},
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุ่นเรือน เล็กน้อย⁵, และ ศาสตราจารย์ ดร. พิสุทธิ เพ็ชรมนกุล^{1,3,4,*}

¹ภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²โครงการความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³โปรแกรมวิจัยการพัฒนาเทคโนโลยีและแนวทางการจัดการเพื่อสร้างต้นแบบเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ศูนย์ความเป็นเลิศด้านการจัดการสารและของเสียอันตราย

⁴หน่วยปฏิบัติการวิจัยเทคโนโลยีการจัดการน้ำมันรั่วและปนเปื้อนของน้ำมัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

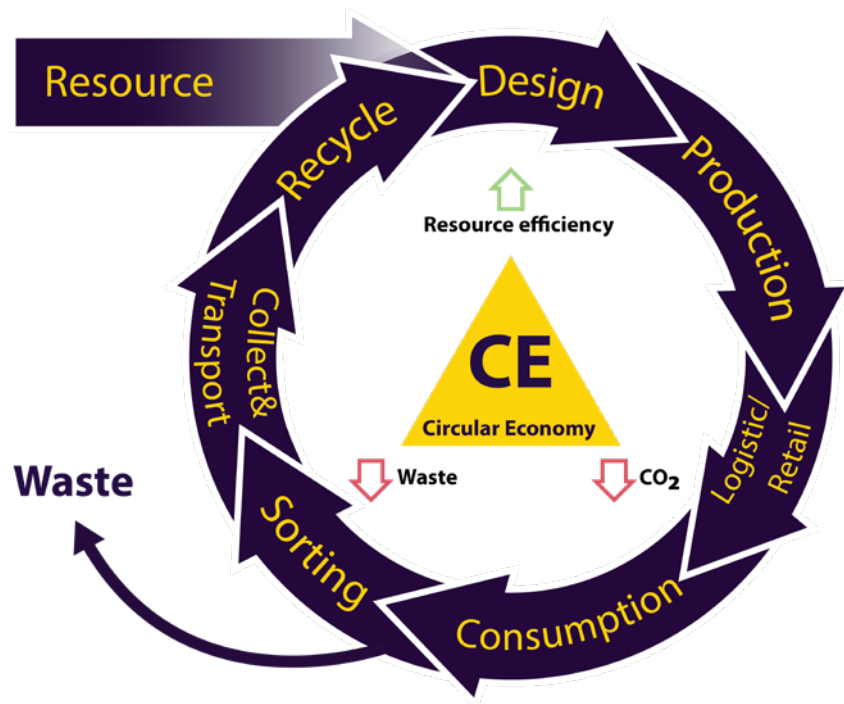
⁵สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ผู้รับผิดชอบหลักของบทความ email: pisut.p@chula.ac.th

บทนำ

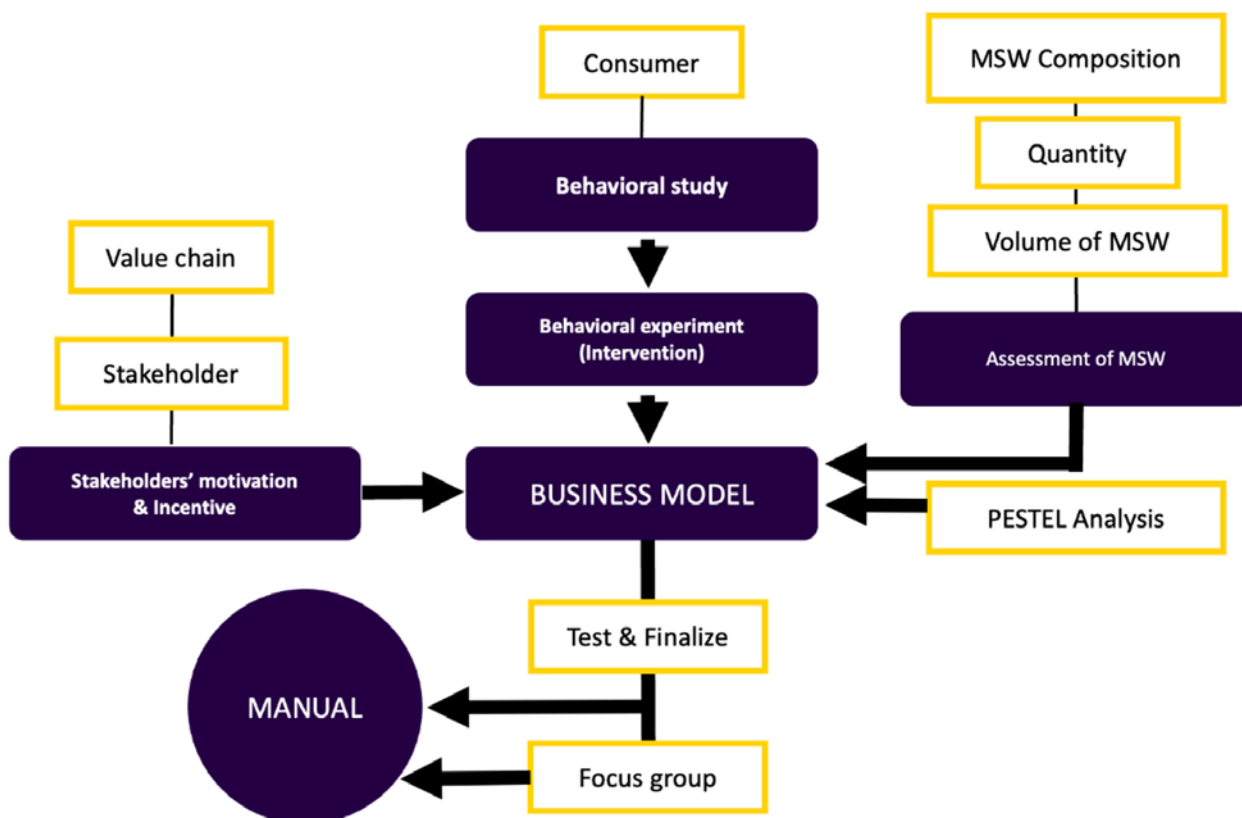
ในปี 2562 ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 28.71 ล้านตัน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากหลายสาเหตุ อย่างไรก็ตาม ปริมาณขยะมูลฝอยที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องกลับมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ดำเนินการแบบรวมศูนย์หลายแห่งมีการใช้งานเกือบเต็มประสิทธิภาพที่รองรับได้ และบางแห่งไม่สามารถดำเนินการอย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน หน่วยงานภาครัฐจึงได้มีการผลักดันนโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยเฉพาะการจัดการขยะพลาสติกและปัญหาขยะทะเล โดยมุ่งเน้นการจัดการขยะมูลฝอยให้ครอบคลุมตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เช่น แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก ระยะที่ 1 พ.ศ. 2563–2565 โดยมีการตั้งเป้าหมายที่จะนำพลาสติกกลับมาใช้ประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ภายในปี 2565 ซึ่งจากการคาดการณ์ปริมาณขยะผลิตภัณฑ์พลาสติกเป้าหมายที่ได้รับการจัดการภายในประเทศไทยพบว่า ในปี 2562 ขยะพลาสติกจำนวน 1.85 ล้านตัน ถูกรวบรวมและจัดการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1.49 ล้านตัน โดยมีการนำไปรีไซเคิลเพียง 0.36 ล้านตัน หรือคิดเป็นสัดส่วนการรีไซเคิลประมาณร้อยละ 19

คณะผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัย *“โครงการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อพัฒนาแบบแผนธุรกิจสำหรับการบริหารจัดการขยะพลาสติกหลังการใช้โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่เขตเมืองชั้นใน (เขตปทุมวัน)”* เพื่อพัฒนาแบบแผนธุรกิจในการนำพลาสติกกลับมาใช้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมสร้างโมเดลต้นแบบที่มีศักยภาพในการจัดเก็บพลาสติกทุกประเภท โดยมีพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจค้าปลีกของประเทศไทยที่ประกอบด้วยศูนย์การค้า 3 แห่ง ได้แก่ สยามพารากอน สยามเซ็นเตอร์ และสยามดิสคัฟเวอรี ตลอดจนส่งต่อแนวคิดให้ผู้คนในสังคมร่วมกันตระหนักถึงความสำคัญของวิกฤตขยะพลาสติกในปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนให้เกิดวัฏจักรของการบริหารจัดการพลาสติกใช้แล้วที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริงตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียนที่มุ่งเน้นการหมุนเวียนทรัพยากรธรรมชาติตลอดห่วงโซ่คุณค่า (Value chain) ด้วยการคัดแยกและนำพลาสติกหลังการใช้งานกลับเข้าสู่ระบบเพื่อการรีไซเคิลกลับมาใช้เป็นทรัพยากรในกระบวนการผลิตใหม่ (ภาพที่ 1) ซึ่งส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Resource efficiency) และลดการปล่อยของเสีย (Waste) และก๊าซเรือนกระจกออกสู่สิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 1 หลักเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy)
ที่มา : พิสุทธิ เพียรมนกุล ออกแบบเมื่อ กรกฎาคม 2564

ทั้งนี้ การคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มสัดส่วนการนำขยะพลาสติกกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาพฤติกรรมและแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภค ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคธุรกิจด้านการจัดเก็บและคัดแยกประเภท (Sorting & bailing) ธุรกิจรีไซเคิล เป็นต้น รวมถึงการรวบรวมข้อมูลสำหรับจัดทำแบบแผนธุรกิจเพื่อเพิ่มอัตราการนำขยะพลาสติกไปใช้ประโยชน์และป้องกันขยะพลาสติกหลุดรอดออกสู่สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยภาพรวมของการดำเนินงานวิจัย แสดงดังภาพที่ 2

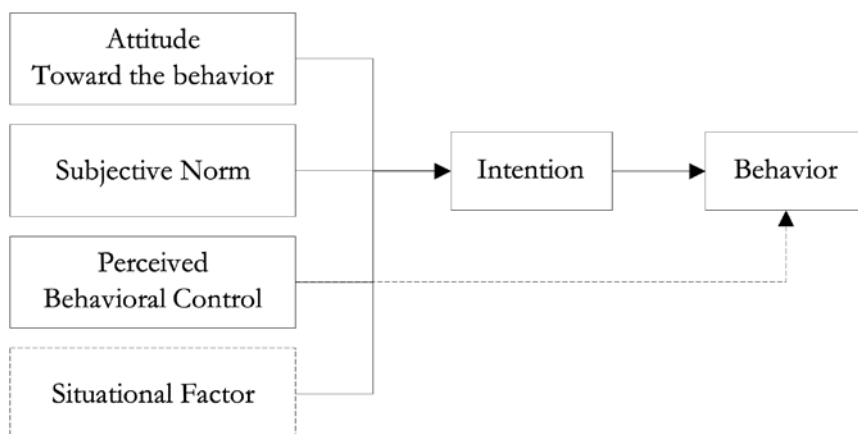
ภาพที่ 2 ภาพรวมของการดำเนินงานวิจัย
ที่มา : พิสุทธิ เพ็ชรมนกุล ออกแบบเมื่อ กรกฎาคม 2564

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders' motivation & Incentive)

การวิจัยในส่วนนี้ใช้กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis: SA) ที่เริ่มต้นมาจากแนวคิดด้านการจัดการและธุรกิจ โดยมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ความต้องการและ/หรือแรงจูงใจต่อการนำขยะพลาสติกไปใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจหมุนเวียนของผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดห่วงโซ่อุปทานการจัดการขยะพลาสติกหลังการใช้ เช่น ผู้บริโภค ภาคธุรกิจ ห้างสรรพสินค้า ร้านค้าที่ประกอบการในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นศึกษาลักษณะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในแง่ความต้องการ ความสนใจ อำนาจหน้าที่ อิทธิพล และความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมไปถึงปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการจัดการขยะเพื่อการรีไซเคิลของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่มีภาพกว้างในการอ้างอิงถึงประชากรเป้าหมาย และมีเนื้อหาในมิติเชิงลึกเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในแต่ละกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมแยกขยะของผู้บริโภค (Behavioral study)

การศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมและแรงจูงใจในการแยกขยะของผู้บริโภค โดยการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ซึ่งเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมสำหรับการประเมินปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรม โดยใช้มาตราวัดของลิเคิร์ต (Likert-scale) สำหรับการแสดงระดับความคิดเห็นในแบบสอบถามปลายปิด (Close ended question) จากระดับความพึงพอใจ 5 ระดับ ตั้งแต่เห็นด้วยที่สุด จนถึงไม่เห็นด้วยที่สุด รวมถึงทำการทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ทำให้สามารถบ่งชี้ปัจจัยที่นำไปสู่พฤติกรรมการคัดแยกขยะของกลุ่มตัวอย่าง (Bortoletto et al., 2012) ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการ การประชาสัมพันธ์ หรือการให้ความรู้ด้านการแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบการทดลองด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมให้เกิดพฤติกรรมการแยกขยะ โดยในการศึกษาวิจัยได้มีการพัฒนาแบบจำลองทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Extended theory of planned behavior) ด้วยการเพิ่มปัจจัยในการศึกษา คือ ระบบโครงสร้างเพื่อรองรับการจัดการขยะ (Facility) หรือปัจจัยด้านสถานการณ์ (Situational factor) (ภาพที่ 3) ซึ่งในการศึกษานี้จะตรงกับ การตั้งจุดรับขยะพลาสติก หรือ Drop-off point ในห้างสรรพสินค้าหรือพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งน่าจะเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเจตนา และนำไปสู่พฤติกรรมการจัดการขยะในครัวเรือนก่อนจะนำมาส่งที่จุดรับ

ภาพที่ 3 แบบจำลองทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนที่พัฒนาขึ้น
ที่มา : ดัดแปลงจาก Stoeva and Alriksson (2017)

การศึกษาเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ด้วยการทดลองทางพฤติกรรม (Behavioral Experiment)

การศึกษาเครื่องมือหรือการแทรกแซง (Intervention) ที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภคในการคัดแยกขยะ และการทิ้งขยะ ซึ่งเน้นไปที่การศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ โดยการกำหนดสถาบัน/หน่วยงาน (Institution) หรือสภาพแวดล้อม (Environment) ที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผ่านการทดลองโดยสมมติสถานการณ์ให้ผู้ทดลองได้เผชิญหน้าแตกต่างกันไป โดยควบคุมตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้คงที่ให้มากที่สุด และสังเกตพฤติกรรมของผู้ทดลองที่อยู่ภายใต้สถานการณ์สมมติดังกล่าว (Field experiment) ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร โดยมีปัจจัยหลายประการที่กำหนดลักษณะพฤติกรรม การทิ้งขยะของมนุษย์ ทั้งนี้ ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแบ่งเป็น 5 ชนิด ได้แก่ 1) เครื่องมือทางการเงิน (Financial incentives) เช่น การปรับเงิน (Penalty) เมื่อแสดงพฤติกรรมที่ผิดหรือไม่เหมาะสม และการให้รางวัล (Rewards) เมื่อแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องหรือเหมาะสม (Choe and Fraser, 1999; Jarchow et al., 2011) 2) บรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) ที่แสดงถึงความเข้าใจพื้นฐานของแต่ละบุคคลเกี่ยวกับสิ่งที่คนอื่นทำและสิ่งที่คนอื่นทำ (Schultz et al., 2011) 3) ความรู้ (Knowledge) เช่น การบอกเล่าหรืออธิบายผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพลาสติกที่ตกค้างในธรรมชาติ 4) ปัจจัยทางบริบท (Contextual factors) ซึ่งหากผู้บริโภครับรู้ว่ามีกระบวนการรีไซเคิลอย่างเป็นรูปธรรมในพื้นที่ จะดึงดูดให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมมากขึ้น ในการเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมรักษาสภาพแวดล้อม (Vining and Ebreo, 1992) และ 5) วิธีทางกายภาพ (Physical cleaning) ด้วยการกระตุ้นผู้บริโภคให้แยกขยะในจุดทิ้งขยะสาธารณะ (Guo et al., 2016)

การประเมินการจัดการขยะ (Assessment of MSW)

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลชนิดและปริมาณของขยะที่เกิดขึ้น โดยมุ่งเน้นข้อมูลของขยะรีไซเคิลและขยะพลาสติกทั้งที่มีมูลค่ามากและมูลค่าน้อยจากการรวบรวมข้อมูลปฐภูมิและข้อมูลพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวมถึงวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิจารณาร่วมกับผลการทดลองเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ โดยประเมินแนวทางการจัดการขยะด้านเศรษฐกิจในเชิงมูลค่าจากการคัดแยกขยะเพื่อการรีไซเคิล และด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิจากการรีไซเคิลในแง่การลดวัตถุดิบและการจัดการหลังการใช้งาน รวมถึงคำนวณปริมาณคาร์บอนเครดิต (Carbon credit) จากการประเมินวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์ (Life Cycle Assessment: LCA) เพื่อบ่งชี้ประสิทธิภาพในการจัดการขยะ ผลกระทบที่เกิดขึ้น และสรุปแนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสมเพื่อประกอบการจัดทำแบบแผนธุรกิจ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการวางกลยุทธ์ในการจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมถึงการประชาสัมพันธ์หรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ที่จะช่วยให้การดำเนินงานของแต่ละหน่วยธุรกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจได้

การสร้างแบบแผนธุรกิจในการจัดการขยะ (Business model)

การทำความเข้าใจภาพรวมของธุรกิจในการจัดการขยะจำเป็นต้องศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจที่มีผลเป็นทั้งโอกาสและอุปสรรค โดยอาศัยแนวคิด PESTEL analysis ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมหภาคของธุรกิจ ร่วมกับแนวคิดของ Stubbs & Cocklin (2008) ที่ศึกษาแบบแผนธุรกิจเพื่อความยั่งยืน (Sustainable business model) โดยประกอบด้วยปัจจัยด้านการเมือง (Political) เศรษฐกิจ (Economical) สังคม (Social) เทคโนโลยี (Technological) สิ่งแวดล้อม (Environmental) และกฎหมาย (Legal) ซึ่งจะทำให้เห็นถึงโอกาสทางธุรกิจที่เป็นไปได้ และข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการประกอบธุรกิจจากสภาพแวดล้อมในพื้นที่เป้าหมาย รวมถึงการวิเคราะห์หารูปแบบแบบแผนธุรกิจในการจัดการขยะที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อหาแนวทางสร้างการร่วมพันธมิตรของกลุ่มต่าง ๆ และนำไปสู่การออกแบบแบบแผนธุรกิจที่ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนในธุรกิจการจัดการขยะ

ทั้งนี้ หนึ่งในปัจจัยสำคัญของการขับเคลื่อนการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาแบบแผนธุรกิจสำหรับการบริหารจัดการพลาสติกหลังการใช้งานตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องผ่านการสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมด้วยแนวคิดการสร้างมีส่วนร่วม (Engagement) 4 ระดับ (ภาพที่ 4)

4 Levels of Engagement

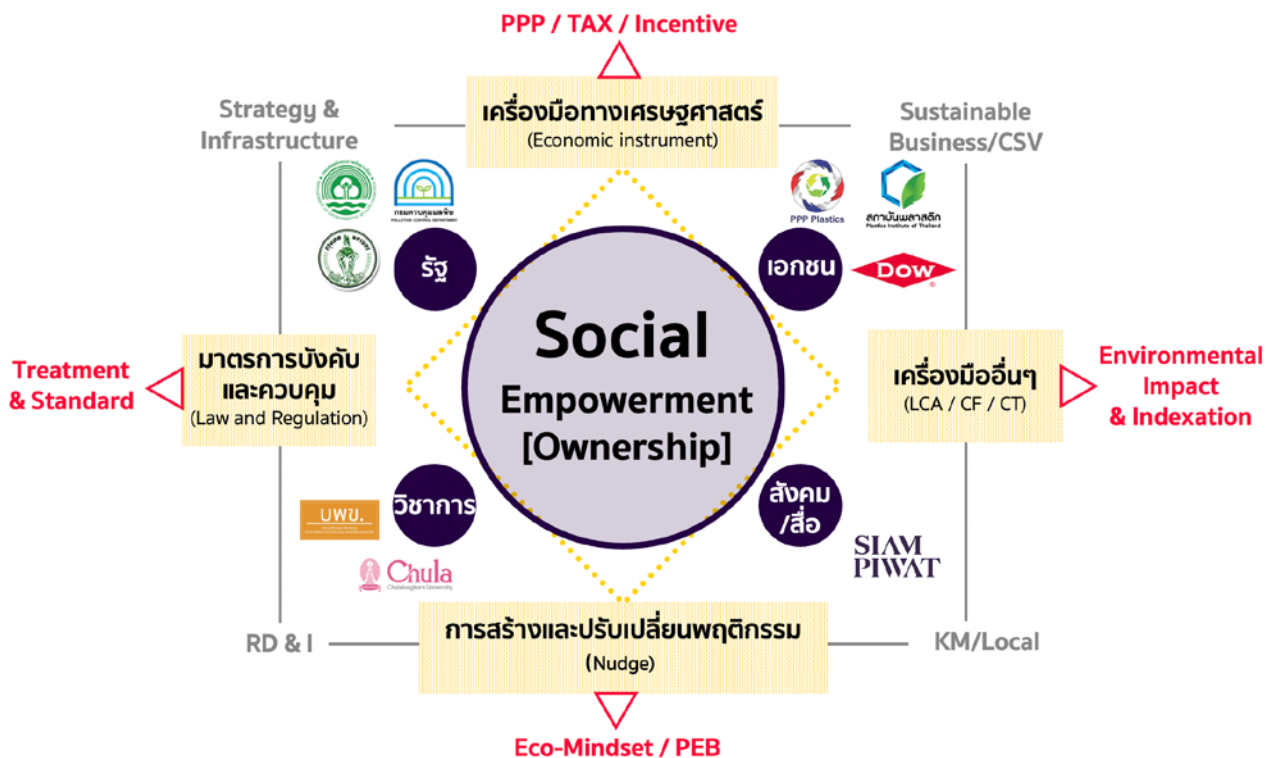

ภาพที่ 4 แนวคิดการสร้างมีส่วนร่วม (Engagement) 4 ระดับ

ที่มา : พิสุทธิ เพียรมนกุล ออกแบบเมื่อ กรกฎาคม 2564

การสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วม 4 ระดับ (4 Levels of Engagement) โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ความตระหนัก (Awareness) 2) ความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) 3) ทศนคติ (Attitude) และ 4) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Ownership) ทั้งนี้ หลักการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ระดับ จำเป็นต้องเกิดควบคู่ไปกับ “หลัก 3C” ได้แก่ การร่วมมือ (Collaboration) การสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ (Communication) และการลงมือปฏิบัติและความพร้อมที่จะสร้างสิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน (Co-creation)

หลักการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ระดับข้างต้นสามารถเกิดได้ 2 แนวทาง คือ ลำดับจากข้อ 1) ถึง 4) ตามที่ได้กล่าวมาเรียกว่า “แนวทางแบบด้านล่างขึ้นด้านบน (Bottom-up)” ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานของโครงการวิจัยนี้ และ “แนวทางแบบด้านบนลงด้านล่าง (Top-down)” ผ่านความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมหรือแนวคิดแบบนิเวศ หรือ “Eco mindset” โดยมุ่งเน้นการทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Ownership) หรือการเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social empowerment) โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการผลักดันการดำเนินโครงการทั้ง 4 ภาคส่วน (ภาพที่ 5) โดยประกอบด้วย ภาคสังคม/สื่อ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาครัฐ โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ และสำนักสิ่งแวดล้อมกรุงเทพมหานคร ได้ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการสร้างการมีส่วนร่วมและการสื่อสารเพื่อสร้างพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของโครงการนี้โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการพลาสติกอย่างยั่งยืนในเขตพื้นที่เมืองชั้นใน นอกจากนี้ ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่ดำเนินการในรูปแบบแนวทางแบบด้านบนลงด้านล่างเช่นกัน ตัวอย่างเช่น โครงการชุมชนปลอดขยะสู่ความยั่งยืน (โครงการสะอาดบุรี) ที่ดำเนินการภายใต้ความร่วมมือของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย โดยมุ่งเน้นให้คนในชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best practice) รวมถึงสามารถเชื่อมโยงและบูรณาการการจัดการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องได้

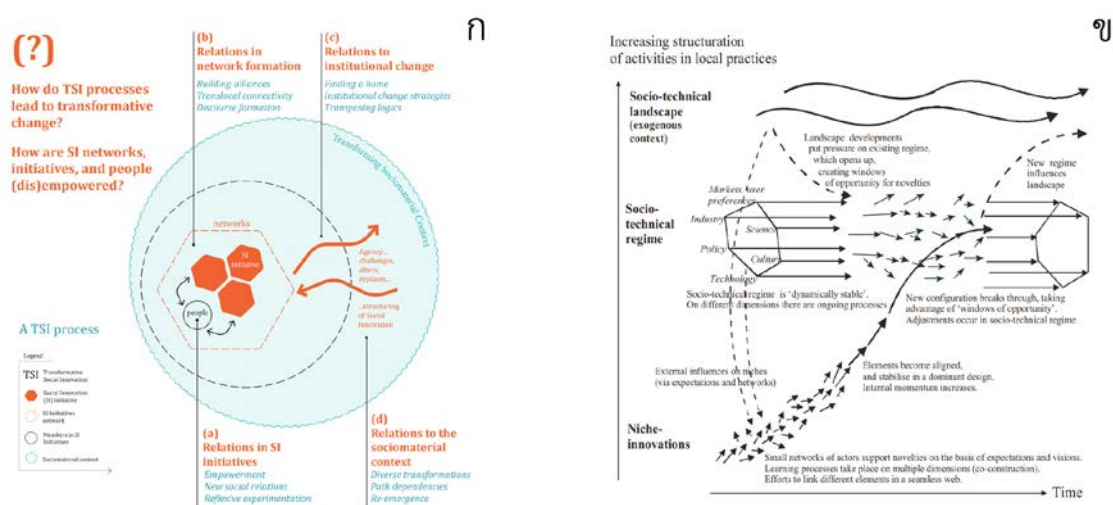

ภาพที่ 5 ความร่วมมือจากหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
ที่มา : พิสุทธิ เพ็ชรมนกุล ออกแบบเมื่อ กรกฎาคม 2564

เนื่องจากข้อจำกัดช่วงสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินโครงการในพื้นที่จริงได้ จึงได้ประยุกต์ใช้นวัตกรรมสังคม (Social innovation) และดำเนินงานวิจัยในรูปแบบออนไลน์ภายใต้โครงการ “SIAM PIECES” ด้วยการจัดชุดกิจกรรม (ภาพที่ 6) โดยคาดว่าผลจากการดำเนินการนี้จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ผ่านการกระทำ (Action) ของผู้กระทำ (Actor) หรือเครือข่าย (Network) (Geels, 2011) ตามทฤษฎี Multi-Level Perspective (MLP) ในมุมมอง การเปลี่ยนผ่าน รวมถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นสามารถเป็นองค์ความรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สังคมได้ (ASEAN CITIES think of AseanCities, 2021) ตามกรอบแนวคิดของทฤษฎี Transformative Social Innovation (TSI) (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 6 ชุดกิจกรรมของโครงการ SIAM PIECES
ที่มา : พิสุทธิ เพ็ชรมนกุล ออกแบบเมื่อ กรกฎาคม 2564

ภาพที่ 7 กรอบแนวคิดของทฤษฎี (ก) Multi-Level Perspective (MLP) และ
(ข) Transformative Social Innovation (TSI)

ที่มา : Geels (2011) และ Transit social innovation (2021)

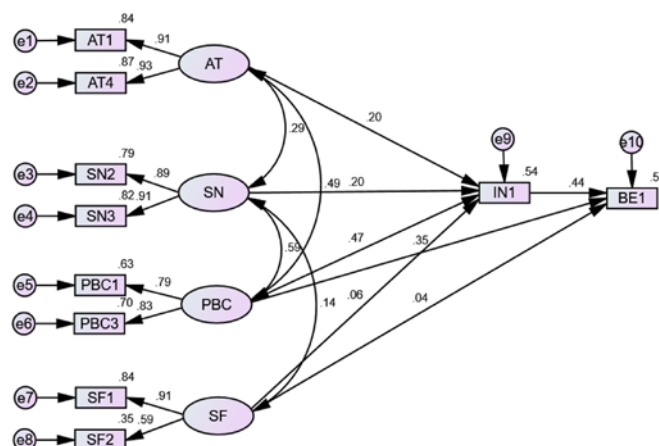
โดยกิจกรรมแรกที่ทำเนิการภายใต้โครงการ SIAM PIECES คือ การแถลงข่าวเพื่อเปิดตัวโครงการ (Project launch) ในรูปแบบออนไลน์ผ่านระบบ ZOOM และ Facebook Live รวมถึงมีการจัดเสวนาหัวข้อ “Siam Pieces โมเดลเส้นทาง การจัดการพลาสติกใช้แล้วครบวงจร” (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 งานแถลงข่าวเปิดตัวโครงการ SIAM PIECES
ที่มา : ไทยโพสต์ (2564) และ สำนักข่าวเอชทีไทยนิวส์ (2564)

ผลการศึกษาเบื้องต้นจากการตอบแบบสอบถามของผู้บริโภค

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 416 คน โดยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนโดยมีปัจจัย ได้แก่ ทศนคติ (Attitude: AT) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (Subjective Norm: SN) การรับรู้การควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control: PBC) และปัจจัยด้านสถานการณ์ (Situation Factors: SF) พบว่า พารามิเตอร์ทุกตัวมีค่าเกณฑ์ความสอดคล้องกันของโมเดล (Model fit criteria) ผ่านเกณฑ์ความเหมาะสมของแบบจำลอง สมการโครงสร้างในระดับที่สามารถยอมรับได้ จึงสามารถสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจ (Intention: IN) และพฤติกรรมการคัดแยกขยะ (Behavior: BE) ของกลุ่มตัวอย่าง (ภาพที่ 9) โดยการรับรู้การควบคุมพฤติกรรมส่งผลต่อความตั้งใจ และพฤติกรรมการคัดแยกขยะมากที่สุด รองลงมาคือปัจจัยด้านทัศนคติและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ในขณะที่ปัจจัยด้านสถานการณ์ส่งผลต่อความตั้งใจและพฤติกรรมการคัดแยกขยะเพียงเล็กน้อย โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากการศึกษานี้จะเป็นแนวทาง ในการออกแบบการศึกษาเครื่องมือหรือการแทรกแซง (Intervention) ที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภคในการ คัดแยกขยะและขยายผลสู่การออกแบบแบบแผนธุรกิจที่เหมาะสมต่อไป

ภาพที่ 9 ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Standardized coefficient) จากการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน
ที่มา : พิเชษฐ์ ดีไพรัตน์นท์ ออกแบบเมื่อ กรกฎาคม 2564

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบแผนธุรกิจในการนำพลาสติกใช้แล้วทุกชนิดกลับสู่กระบวนการรีไซเคิลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างโมเดลต้นแบบที่มีศักยภาพในการจัดเก็บขยะพลาสติกทุกประเภท ตลอดจนเพื่อส่งต่อแนวคิดการใช้ชีวิตให้ผู้คนในสังคมร่วมกันตระหนักถึงความสำคัญของวิกฤตขยะพลาสติก ซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนให้เกิดวัฏจักรของการบริหารจัดการพลาสติกใช้แล้วที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริงตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มสัดส่วนการนำขยะพลาสติกกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาพฤติกรรมและแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม ควรมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเพิ่มเติม โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์ตาม (Socio-demographic) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะประชากรต่างกัน อาจส่งผลให้มีปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมต่างกัน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนศึกษาการแทรกแซง (Intervention) สำหรับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษาค้นคว้า “โครงการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อพัฒนาแบบแผนธุรกิจ (Business Model) สำหรับการบริหารจัดการขยะพลาสติกหลังการใช้โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ในพื้นที่เขตเมืองชั้นใน (เขตปทุมวัน)” ซึ่งได้รับงบประมาณในการศึกษาโครงการจากหน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (บพข.) สถาบันพลาสติก โครงการ PPP Plastics บริษัท สยามพิวรรธน์ จำกัด และกลุ่มบริษัท ดาว ประเทศไทย

เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม

- ไทยโพสต์. (2564). ยกพื้นที่ ‘วันสยาม’ วิจัย-รวบรวมข้อมูลปั้นแผนธุรกิจจัดการขยะพลาสติกใช้แล้วครบวงจร. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2564 จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/109598>
- สำนักข่าวเอไอซีไทยนิวส์. (2564). สยามพิวรรธน์ จับมือ สถาบันพลาสติก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย PPP PLASTICS และ DOW เดินหน้าโครงการ SIAM PIECES สร้างโมเดลจัดการขยะพลาสติกอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2564 จาก <http://introradiofm.com/3442>
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล. (2564). สรุปข่าวการประชุมคณะรัฐมนตรี 15 กุมภาพันธ์ 2564. สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2564 จาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/39110>
- ASEAN CITIES think of AseanCities. (2021). นวัตกรรมทางสังคม. สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2564 จาก http://aseancities.net/?page_id=633&lang=th
- Bortoleto, A. P., Kurisu, K. H., & Hanaki, K. (2012). Model development for household waste prevention behaviour. *Waste Management*, 32, 2195-2207.
- Choe, C., & Fraser, I. (1999). An economic analysis of household waste management. *Environmental Economic Management*, 38, 234-246.
- Geels, F. W. (2011). Survey The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 1, 24-40.
- Guo, H., Hobbs, B. F., Lasater, M. E., Parker, C. L., & Winch. P. J. (2016). System dynamics-based evaluation of interventions to promote appropriate waste disposal behaviors in low-income urban areas: A Baltimore case study. *Waste management*, 56, 547-560.
- Jarchow, M., Rice, J., Ritson, R., & Hargreaves, S. (2011). Awareness and convenience are important in increasing conference sustainability. *Sustainability Science*, 6, 253-254.
- Schultz, P. W., Bator, R. J., Large, L. B., Bruni, C. M., & Tabanico, J. J. (2011). Littering in context: personal and environmental predictors of littering behavior. *Environment and Behavior*, 45, 35-59.
- Stubbs, W., & Cocklin, C. (2008). Conceptualizing a “sustainability business model”. *Organization & environment*, 21, 103-127.
- Tonglet, M., Phillips, P. S., & Read, A. (2004). Using the Theory of Planned Behaviour to investigate the determinants of recycling behaviour: a case study from Brixworth, UK. *Resources, Conservation and Recycling*, 41, 191-214.
- Transit social innovation. (2021). *Transformative Innovation Theory*. Retrieved June 8, 2021, from <http://www.transitsocialinnovation.eu/>
- Vining, J., & Ebreo, A. (1992). Predicting recycling behavior from global and specific environmental attitudes and changes in recycling opportunities. *Journal of Applied Social Psychology*, 22, 1580-1607.

การจัดทำภาพฉายอนาคต (Scenario Foresight) เพื่อคาดการณ์สถานการณ์เศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศ

รองศาสตราจารย์ ศิริโสภาคย์ บุรพาเดชะ^{1*}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาปกรณ์ โมกขมรรคกุล¹

รองศาสตราจารย์ นพรัตน์ ณ สงขลา¹

นางเกศรี ธรรมารักษ์²

นางสาวเกศรา บุรพาเดชะ²

¹คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²นักวิจัย ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ผู้รับผิดชอบหลักของบทความ email: adreesia@gmail.com

Photo by Freepik.com

บทนำ

เทคนิคการสร้างภาพฉายอนาคต (Scenario planning) เป็นวิธีหนึ่งในวิธีวิจัยอนาคต (Future research) ที่ได้รับการนำมาใช้ในการมองภาพอนาคต (Foresight) ภายใต้แนวคิดที่ว่ากระบวนการมองภาพอนาคตจะต้องมีการวาดภาพเกี่ยวกับอนาคต (Scenario) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้หรือมีโอกาสเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้น ภาพฉายอนาคตดังกล่าวอาจมีหลายภาพขึ้นอยู่กับมุมมองอนาคตภายใต้แนวโน้ม เจื่อนไข และแรงขับเคลื่อนด้านเทคโนโลยี สังคม การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ มาเป็นองค์ประกอบในการมองอนาคต การสร้างภาพฉายอนาคตจะช่วยให้เห็นภาพอนาคตในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีปัจจัยความแน่นอนและไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งช่วยให้เกิดทางเลือกในการเตรียมการรับมือกับภาพอนาคตที่จะเกิดขึ้น สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สดช.) เป็นหน่วยงานที่มีพันธกิจสำคัญในการกำหนดทิศทางและวางกลยุทธ์การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จำเป็นต้องนำวิธีการดังกล่าวมาจัดทำภาพฉายอนาคต (Scenario Foresight) โดยเน้นด้านการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต พร้อมทั้งเตรียมการทั้งทางด้านนโยบายและด้านบุคลากร ในภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้พร้อมไปกับทุก ๆ สถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้น จึงได้มอบหมายให้ **Chula Unisearch** ดำเนินโครงการจัดทำภาพฉายอนาคต (Scenario Foresight) เพื่อคาดการณ์สถานการณ์เศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

- 1) เพื่อศึกษาแนวทางและจัดทำภาพฉายอนาคตเพื่อคาดการณ์สถานการณ์เศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศ
- 2) เพื่อทบทวนการดำเนินงานในการส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลของไทยรวมทั้งศึกษาแนวทางการปฏิรูปนโยบายการพัฒนาดิจิทัลของไทยให้ครอบคลุมกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy)

ในศตวรรษที่ 21 โลกเข้าสู่ยุคระบบเศรษฐกิจดิจิทัลซึ่งหลอมรวมเทคโนโลยีดิจิทัลให้เข้ากับวิถีชีวิตของประชาชน ประเด็นเศรษฐกิจดิจิทัลได้รวมอยู่ในนโยบายของรัฐและมีผลกระทบต่อธุรกิจและผู้บริโภคอย่างมากในช่วงเวลาไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา บุคคลแรกที่ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจดิจิทัล หรือบางครั้งมีผู้เรียกว่า เศรษฐกิจอินเทอร์เน็ต (Internet economy) หรือเศรษฐกิจใหม่ (New economy) คือ ดอน แทปสคอต (Tapscott, 1996) ได้บัญญัติศัพท์ Digital economy ไว้ในหนังสือชื่อ “The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence” ใน พ.ศ. 2538 ว่า เศรษฐกิจดิจิทัลหมายถึง เศรษฐกิจที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology: IT) ทั้งในภาคการเกษตรจนถึงภาคธุรกิจ โดยเป็นการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนจนถึงการทำธุรกิจเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprise: SMEs)

สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สดช.) ได้ให้คำนิยามของเศรษฐกิจดิจิทัล คือ เศรษฐกิจและสังคมที่ใช้เทคโนโลยีไอซีที (หรือเรียกว่าเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้ทันสมัย) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปกระบวนการผลิต การดำเนินธุรกิจ การค้า การบริการ การศึกษา การสาธารณสุข การบริหารราชการแผ่นดิน รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม และการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น เศรษฐกิจและสังคมที่รูปแบบและกระบวนการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ถูกขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล กล่าวคือ เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกหลักที่ปฏิรูปกระบวนการผลิต การดำเนินธุรกิจ การค้า การบริการ รวมทั้งการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน ทำให้มีความยืดหยุ่นสูง สามารถรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ส่งผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม การจ้างงานที่เพิ่มขึ้น การดำเนินกิจกรรมทางสังคมของปัจเจกชน องค์กร และชุมชน การให้บริการของภาครัฐ ตลอดจนการเรียนรู้เข้าถึงและการใช้ประโยชน์จาก “ข้อมูล/สารสนเทศ” ของทุกภาคส่วน (พระราชบัญญัติการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2560 มาตรา 3)

ภาพฉายอนาคต (Scenario foresight)

การมองอนาคต (Foresight) คือ ความรู้หรือวิจักษ์ญาณในเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นในอนาคต บุคคลสามารถพัฒนาความรู้ในการมองอนาคตโดยใช้ความรู้ปัจจุบัน ประสบการณ์ในอดีตกับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันหรืออาจสังสรรค์ (Business dictionary.com)

ภาพฉายอนาคต (Scenario) คือ ภาพรวมเหตุการณ์ในอนาคตที่มีความเป็นไปได้สูง (Plausible) และเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจ (Relevant) คล้ายกับการจำลองสถานการณ์ของอนาคต เป็นวิธีหนึ่งที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในการมองอนาคต หรือการศึกษาอนาคต (Future studies) สามารถใช้ในการตัดสินใจจากทางเลือกที่มีอยู่และผลที่อาจเกิดขึ้นสำหรับแต่ละภาพฉายอนาคต จะมีทั้งเหตุการณ์ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ กระบวนการสร้างภาพอนาคตจะกระตุ้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ทำให้กล้าคิดนอกกรอบ กล้าหาวิธีการใหม่ในการแก้ไขปัญหาเดิม (European Foresight Platform, 2010)

การมองอนาคตเป็นกระบวนการที่ดำเนินอย่างเป็นระบบในการมองไปในอนาคตเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อการส่งเสริมให้อุปสรรคสูงสุดแก่เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การมองอนาคตไม่ใช่การพยากรณ์ (Forecast) ที่ใช้การสันนิษฐานอนาคตเพียงรูปแบบเดียว ในโลกธุรกิจคนส่วนใหญ่จะคุ้นกับคำว่า การพยากรณ์ คือ การศึกษาจากอดีต ปัจจุบัน สู่อนาคต แต่การคาดการณ์อนาคตผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์อนาคตย้อนกลับมายังสังคมปัจจุบันจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเป็นฐานแห่งชุดความรู้สำหรับสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่องค์กรต่าง ๆ ทั่วโลกต้องเผชิญ การมองการณ์ไกลเป็นวิถีการคิดเกี่ยวกับอนาคตเพื่อทำสิ่งที่ควรทำในปัจจุบัน “ภาพฉายอนาคต” ได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีการที่มุ่งเน้นความพยายามที่จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต เหตุผลพื้นฐาน เนื่องจากเทคโนโลยีด้านดิจิทัลและองค์ความรู้ใหม่ ๆ อาจพลิกโฉมหน้าอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ สังคม และสถานะแวดล้อมในอนาคตที่จะมาถึง แนวคิดภาพฉายอนาคตได้รับการนำไปประยุกต์ใช้ในภาคส่วนต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ทั้งภาคเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ฯลฯ โดยนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การวางแผนนโยบาย และการวางแผนดำเนินงานด้านต่าง ๆ ผลที่อาจเกิดขึ้นสำหรับแต่ละภาพฉายอนาคตจะมีทั้งเหตุการณ์ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ สำหรับการเตรียมการเชิงรุกทั้งทางด้านนโยบายและด้านบุคลากรที่จะจัดการกับภาพฉายอนาคตในประเด็นต่าง ๆ

การจัดทำภาพฉายอนาคต

ในการดำเนินการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการจัดทำภาพฉายอนาคต (Scenario Foresight) เพื่อคาดการณ์สถานการณ์เศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศดังต่อไปนี้

- 1) การวางแผนการวิจัย (Research design) และกำหนดขอบเขตของการจัดทำภาพฉายอนาคต
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ศึกษารวบรวมและทบทวนวรรณกรรม (Literature review) จากเอกสาร วารสาร รายงานผลการศึกษาต่าง ๆ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้
- 3) การร่วมกันระดมสมอง (Brainstorming) ของคณะที่ปรึกษา
- 4) การประชุมสัมมนาร่วมกับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ร่วม (Counterpart) ของกองขับเคลื่อนดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจ สดช.
- 5) การเข้าพบหารือหน่วยงานผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ 21 หน่วยงาน
- 6) การจัดประชุมระดมสมองเพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดทำภาพฉายอนาคตเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความพร้อมในประเทศไทยจำนวน 3 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมประชุมรวมทั้งสิ้น 156 คน

การกำหนดขอบเขตของการจัดทำภาพฉายอนาคต

การกำหนดขอบเขตของการจัดทำภาพฉายอนาคต (Domain) โดยกำหนดประเด็น 3 ประเด็น (Theme) ในการศึกษา ได้แก่

- 1) เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม (Platform economy)
- 2) เศรษฐกิจอายุยืน (Silver economy)
- 3) เศรษฐกิจอยู่ติดบ้าน (Stay-at-Home economy)

โดยมีการตั้งคำถามหลักในการศึกษา (Focal question) ดังนี้

- 1) เศรษฐกิจแพลตฟอร์มของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร และในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2564-2573) ภาพฉายอนาคตเศรษฐกิจแพลตฟอร์มจะเป็นอย่างไรบ้าง
- 2) เศรษฐกิจอายุยืนของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร และในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2564-2573) ภาพฉายอนาคตเศรษฐกิจอายุยืนจะเป็นอย่างไรบ้าง
- 3) เศรษฐกิจอยู่ติดบ้านของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร และในทศวรรษหน้าภาพฉายอนาคตเศรษฐกิจอยู่ติดบ้าน (พ.ศ. 2564-2573) จะเป็นอย่างไรบ้าง

กรอบเวลาในการกำหนดภาพฉายอนาคต

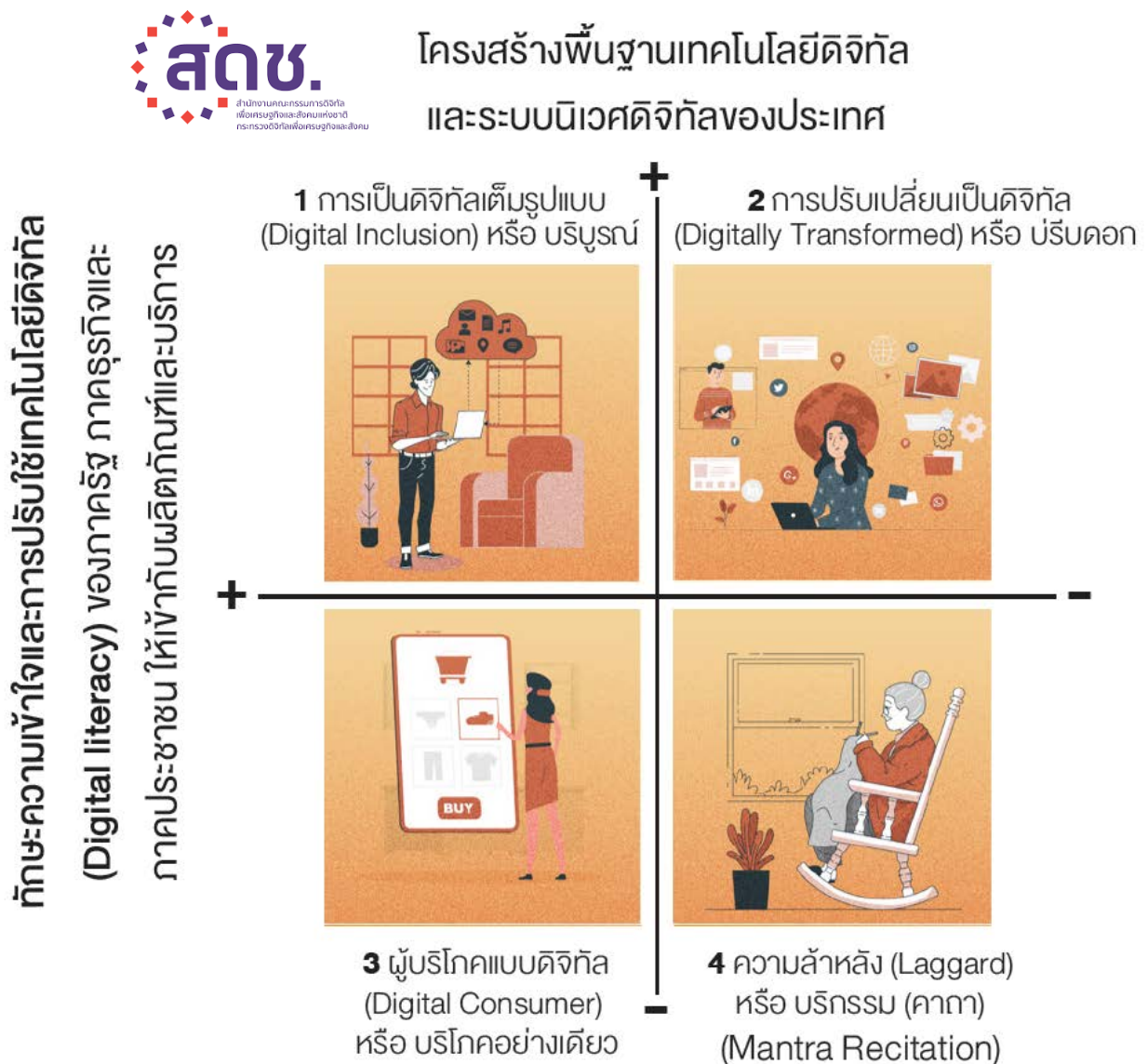
กรอบเวลาในการกำหนดภาพฉายอนาคตของโครงการนี้กำหนดในระยะเวลาไม่เกิน 10 ปี หรือระหว่าง พ.ศ. 2564-2573 เพราะมีความยุ่งยากซับซ้อนในการสร้างภาพฉายอนาคตในระยะยาวเกินกว่า 10 ปี เนื่องจากในระยะเวลาอันยาวนาน มักจะไม่มีข้อมูลรองรับหรือหลักฐานการวิจัยของช่วงเวลาปัจจุบันที่จะยืนยันภาพฉายอนาคตได้ชัดเจนแน่นอน

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลในประเด็นต่าง ๆ ดังภาพและตารางคำอธิบายต่อไปนี้

1) การกำหนดภาพฉายอนาคตของเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม

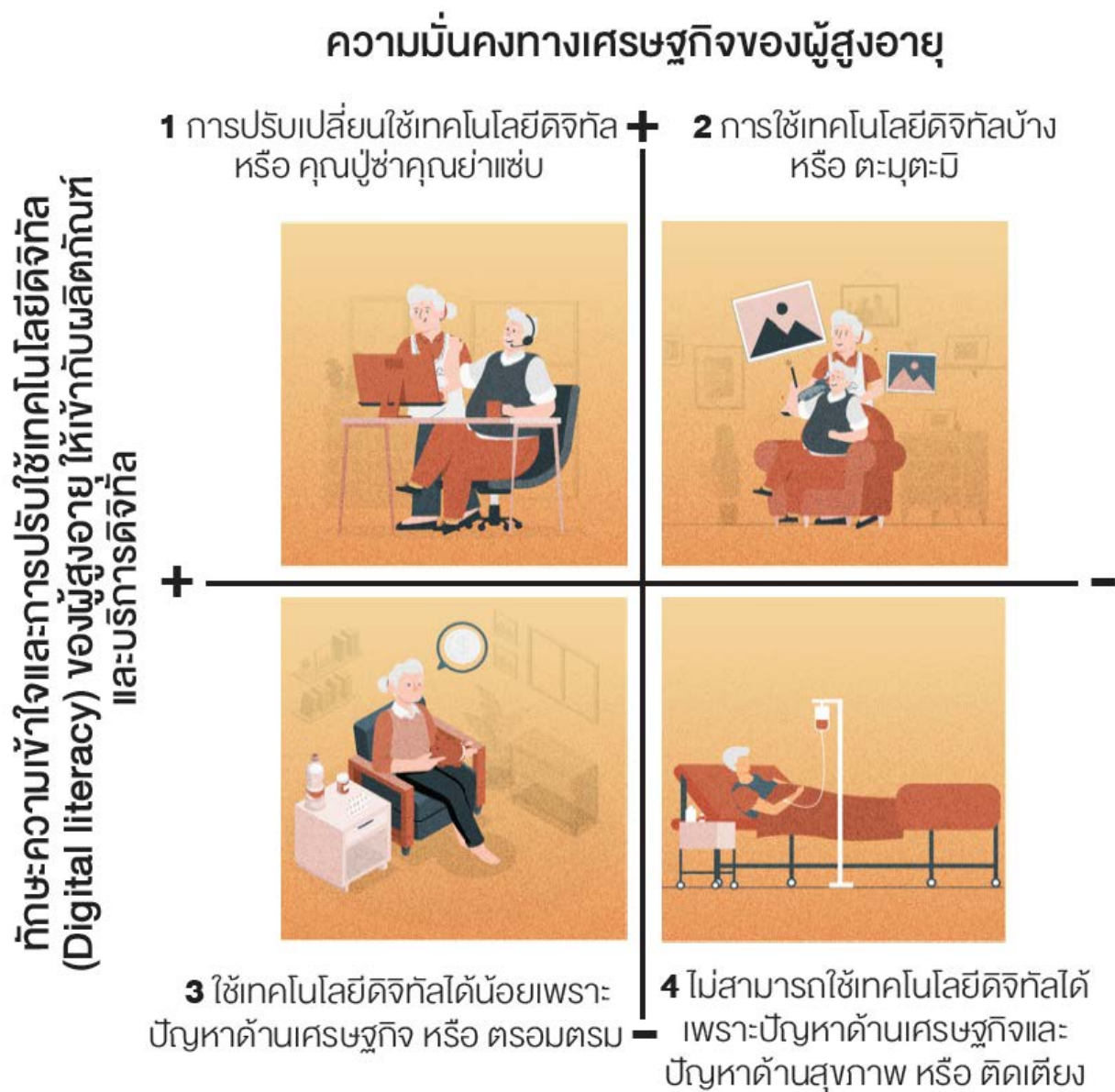

ตารางที่ 1 คำอธิบายภาพฉายอนาคตของเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม

	ภาพฉายอนาคต	คำอธิบาย
ภาพที่ 1	บริบูรณ์	- รัฐบาลเป็นรัฐบาลดิจิทัลที่มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งการเชื่อมโยงข้อมูลและการดำเนินงาน - ประชาชนมีความสามารถด้านดิจิทัล (Digital capabilities) ในการประยุกต์ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวัน - มีแพลตฟอร์มบริการพื้นฐานภาครัฐ (Government service platform) ที่มีประสิทธิภาพ
ภาพที่ 2	ปรียบดก	- การเติบโตของการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านโทรคมนาคมและระบบนิเวศดิจิทัล (Digital ecosystem) ค่อยเป็นค่อยไป - ประชาชนคนไทยมีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างดี - ธุรกิจส่วนมากโดยเฉพาะด้านการสื่อสารโทรคมนาคม การเงินและการธนาคารมีการตื่นตัวรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น
ภาพที่ 3	บริโภคอย่างเดียวน	- ประเทศไทยยังเป็นประเทศที่ติดกับดักรายได้ระดับปานกลาง - ประชาชนมีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลแต่นิยมใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และความบันเทิงมากกว่าการแสวงหาความรู้ - คนไทยใช้เวลากับสื่อออนไลน์สูงมากและกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผู้บริโภคขาดไม่ได้ - สินค้าและบริการดิจิทัลส่วนใหญ่นำเข้าจากต่างประเทศ
ภาพที่ 4	บริกรรม (คาถา)	- ภาครัฐมีการลงทุนต่ำในโครงสร้างพื้นฐานทั้งด้านพลังงานและด้านโทรคมนาคม - เศรษฐกิจไทยมิได้ตกต่ำมากแต่ก็ขยายตัวไม่มากนัก - มีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของประชาชนจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านสังคมเมือง - กลุ่มทุนรายใหญ่ผูกขาดระบบนิเวศดิจิทัล

2) การกำหนดภาพฉายอนาคตของเศรษฐกิจอายุยืน

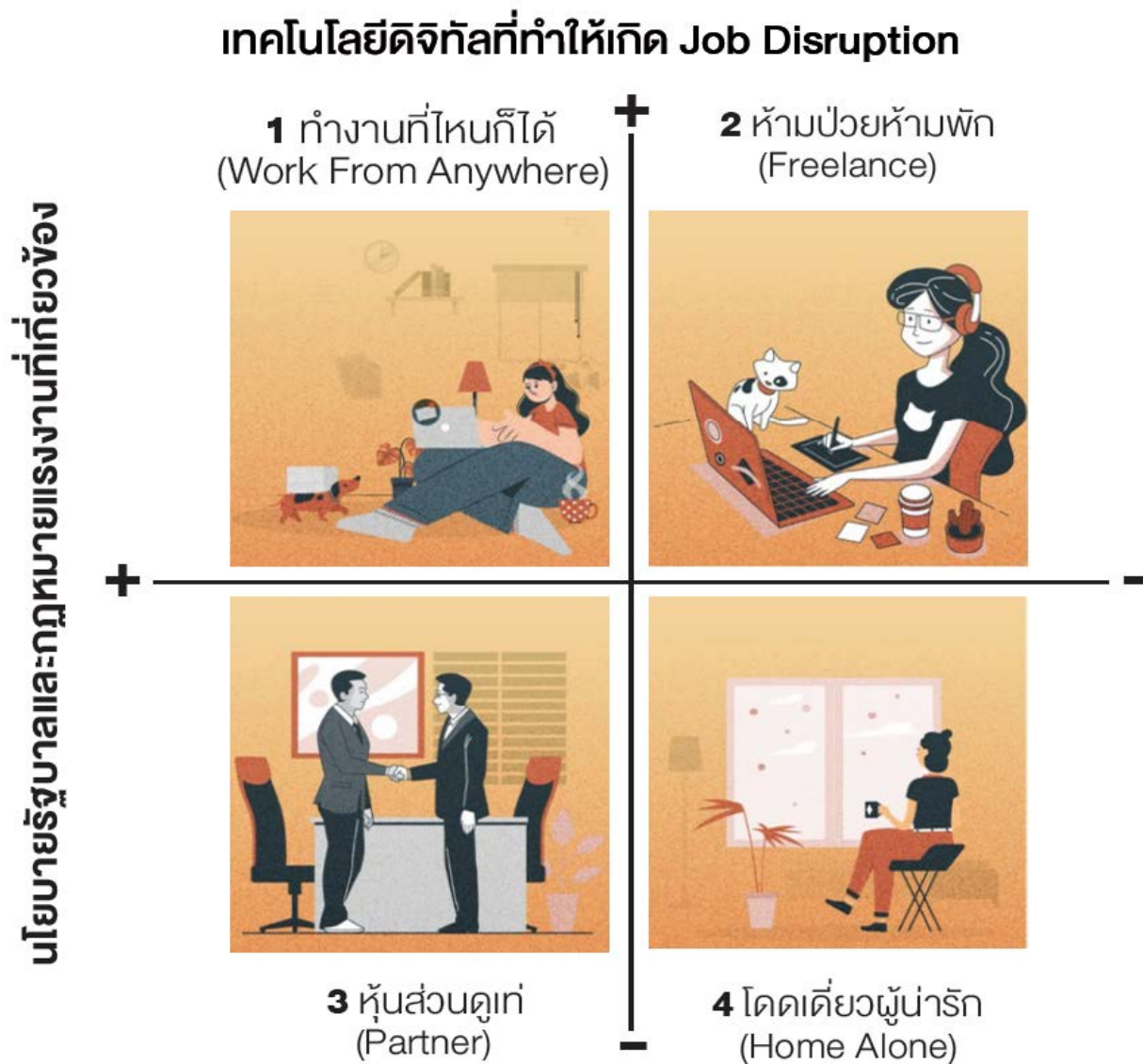

ตารางที่ 2 คำอธิบายภาพฉายอนาคตของเศรษฐกิจอายุยืน

	ภาพฉายอนาคต	คำอธิบาย
ภาพที่ 1	คุณปู่ย่าคุณย่าแซ่บ	- ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสาร การให้บริการ 4G และ 5G ในธุรกิจโทรคมนาคมของประเทศไทย - กลุ่มผู้สูงอายุที่ปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีสื่อใหม่ มีความสามารถด้านดิจิทัลในการประยุกต์ใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลในชีวิตประจำวัน สามารถใช้แอปพลิเคชันด้านสังคมและการสื่อสารที่ตอบสนองไลฟ์สไตล์ได้อย่างครอบคลุม - เป็นกลุ่มที่มีเงินเหลือเพื่อการใช้จ่าย (Disposable incomes) จากการเก็บออมในช่วงที่ยังทำงานประจำ หรือมีกำลังซื้อจากบุตรหลาน - ผู้สูงอายุที่ยังมีความรู้ความสามารถและทำธุรกิจตั้งใหม่ (Start-Up)
ภาพที่ 2	ตะมุตะมิ	- ผู้สูงอายุที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลติดต่อสื่อสารกับสมาชิกในครอบครัวและญาติสนิทมิตรสหาย เน้นการใช้เพื่อสังคมและความบันเทิง เช่น มีการตั้งกลุ่มไลน์ ส่งรูปดอกไม้ ข้อความธรรมะให้แกกัน - ผู้สูงอายุที่ชอบซื้อสินค้าและบริการออนไลน์
ภาพที่ 3	ตรอมตรม	- สภาพเศรษฐกิจของประเทศทรงตัวหรือตกต่ำ การออมของประเทศน้อยลง ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product: GNP) หรือรายได้ประชาชาติน้อยลง - กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สนใจปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีสื่อใหม่ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารได้ในระดับพื้นฐาน เช่น ใช้แอปพลิเคชันของโทรศัพท์มือถือในการรับสวัสดิการต่าง ๆ จากภาครัฐ - มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ไม่มีเงินออม การศึกษาน้อยหรือไม่มีการศึกษา - ผู้สูงอายุหากยังทำงานอยู่มักเป็นเกษตรกร ที่ไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง มีอาชีพรับจ้างหรือทำการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ
ภาพที่ 4	ติดเตียง	- สภาพเศรษฐกิจของประเทศทรงตัวหรือตกต่ำ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP) หรือรายได้ประชาชาติน้อยลง งบประมาณรายจ่ายเพิ่มขึ้น - ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสุขภาพและขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital literacy) ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยสวัสดิการภาครัฐเท่านั้น ไม่มีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์มือถือ

3) การกำหนดภาพฉายอนาคตของเศรษฐกิจอยู่ติดบ้าน

ตารางที่ 3 คำอธิบายภาพฉายอนาคตของเศรษฐกิจอยู่ติดบ้าน

	ภาพฉายอนาคต	คำอธิบาย
ภาพที่ 1	ทำงานที่ไหนก็ได้ (Work from anywhere)	- การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้งาน เช่น เทคโนโลยีคลาวด์และแพลตฟอร์มสื่อสังคม ซึ่งอำนวยความสะดวกกับการทำงานที่บ้าน การจัดประชุมเสมือนจริง (Virtual meeting) และการเรียนการสอนออนไลน์ - กลุ่มคนที่เกิดหรือเติบโตในยุคเทคโนโลยีดิจิทัลคุ้นเคยกับการใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตช่วงอายุไม่เกิน 30 ปี (Digital natives) ทำงานผ่านระบบออนไลน์ได้ดี - ผู้อพยพดิจิทัล (Digital immigrant) คือ ผู้ปฏิบัติงานที่ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่าสามสิบปี แต่พัฒนาตนเองในการเรียนรู้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อนำมาใช้งาน จึงสามารถทำงานผ่านระบบออนไลน์ได้ - การเกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นตัวเร่งให้พนักงานขององค์กรต่าง ๆ ต้องทำงานที่บ้าน - การใช้ชีวิต (Lifestyle) ของคนยุคใหม่ ที่ต้องการความเป็นอิสระ ได้ทำตามใจตัวเอง ทั้งในเรื่องงานและการบริหารเวลาในชีวิต จึงเป็นผู้มีอาชีพอิสระ - การเกิดสตาร์ทอัพและนักพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งเป็นที่มาของผู้มีอาชีพอิสระ
ภาพที่ 2	ห้ามป่วยห้ามพัก (Freelance)	- เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้เกิดการเปลี่ยนฉับพลันของงาน (Job disruption) บางอาชีพจะหายไป บางอาชีพยังมีอยู่แต่เนื้องานและทักษะที่ต้องการในอาชีพจะเปลี่ยนแปลงไป องค์กรธุรกิจบางองค์กรได้ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ หรือหุ่นยนต์เข้ามาแทนที่พนักงานในบางตำแหน่ง ทำให้พนักงานประจำต้องจากงานเดิมมาทำงานอิสระหรือเป็นงานชั่วคราว - ผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ ธุรกิจจำนวนมากต้องปิดกิจการ พนักงานประจำต้องออกจากงานมาทำงานอิสระที่บ้าน - การนำเทคโนโลยีมาใช้งาน เช่น เทคโนโลยีคลาวด์และเทคโนโลยีอื่น ๆ เช่น แพลตฟอร์มสื่อสังคม - การใช้ชีวิตของคนยุคใหม่ที่ต้องการความเป็นอิสระ ได้ทำตามใจตัวเอง ทั้งในเรื่องงานและการบริหารเวลาในชีวิต - การเกิดคนทำงานเฉพาะกลุ่ม เช่น แม่บ้าน กลุ่มผู้พิการ หรือคนที่ต้องดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว
ภาพที่ 3	หุ้นส่วนคู่แท้ (Partner)	- ผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ ธุรกิจจำนวนมากต้องปิดกิจการ พนักงานประจำต้องออกจากงานเดิมมาทำงานอิสระหรืองานพาร์ทไทม์ (Part time) เช่น งานรับ-ส่งสินค้า งานส่งอาหาร (Food delivery) - การเติบโตอย่างรวดเร็วของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ บริการสั่งอาหารออนไลน์ และการทำธุรกรรมต่าง ๆ ออนไลน์ ทำให้เกิดพนักงานที่ทำงานไม่เต็มเวลา - ผู้สูงอายุที่เกษียณแล้วแต่ยังมีสุขภาพดีและต้องการทำงานอยู่
ภาพที่ 4	โดดเดี่ยวผู้น่ารัก (Home Alone)	- ผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ ธุรกิจจำนวนมากต้องปิดกิจการ พนักงานประจำต้องออกจากงานเดิมและตำแหน่งงานที่ไม่ได้ใช้ความสามารถด้านเทคโนโลยี เช่น พนักงานรักษาความปลอดภัย แม่บ้านประจำสำนักงาน พนักงานเสิร์ฟอาหาร ฯลฯ เป็นต้น ต้องตกงานถาวร มาทำงานชั่วคราว หรือทำงานที่ใช้แรงงาน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศไทย

คณะผู้วิจัยได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศไทยโดยกำหนดเป็นนโยบายระยะสั้นและระยะปานกลาง (1-5 ปี) และนโยบายในระยะยาว (6-10 ปี) ทั้งนี้ นโยบายบางเรื่องสามารถกำหนดเป็นนโยบายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม

นโยบายในระยะสั้นและระยะปานกลาง (1-5 ปี) เช่น

- การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีดิจิทัล
- การพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสาร
- การส่งเสริมด้านการเร่งพัฒนาเทคโนโลยีพลิกผัน (Disruptive technology) ที่สนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัล ได้แก่ เทคโนโลยีบล็อกเชน (Block chain) วิทยาการการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big data analytics) เทคโนโลยีคลาวด์คอมพิวติ้ง (Cloud computing) เป็นต้น
- การส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) รวมทั้งการสนับสนุนธุรกิจในกลุ่มอุตสาหกรรมอนาคต (New S-Curve) และกลุ่มธุรกิจตั้งใหม่ (Start-up)
- การสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เชื่อมโยงคนทั่วโลกเข้าด้วยกันเป็นโครงข่ายของพลเมืองโลกโดยไทยเป็นส่วนหนึ่งของโลก ด้วยการใช้การสื่อสารแบบบูรณาการทั้งสื่อออนไลน์และสื่อออฟไลน์

นโยบายในระยะยาว (6-10 ปี) เช่น

- การลงทุนในเทคโนโลยีดิจิทัลใหม่ (Emerging technology) และระบบนิเวศดิจิทัล เช่น เทคโนโลยี 5G วิทยาการการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่
- การพัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสาร เช่น ปัญญาประดิษฐ์ และคลาวด์คอมพิวติ้ง
- รัฐบาลต้องเร่งพัฒนาการศึกษาของชาติทั้งระบบ เริ่มตั้งแต่ระดับต้น (Elementary level) จนถึงระดับอุดมศึกษา (Higher education) ในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ ต้องออกแบบระบบการศึกษาส่งเสริมให้เยาวชนไทยเพิ่มทักษะและความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล
- สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับต่างประเทศในด้านการวิจัยและพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสาร ในขณะเดียวกันก็ต้องเตรียมปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของประเทศในการแข่งขันทางการค้าหรือภัยคุกคามจากประเทศอื่น

2) เศรษฐกิจอายุยืน

นโยบายในระยะสั้นและระยะปานกลาง (1-5 ปี) เช่น

- ภาครัฐต้องเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัล
- การให้ความรู้พื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแก่กลุ่มผู้สูงอายุ ความรู้ด้านการเงิน (Financial literacy) รวมถึงความรู้ด้านการรักษาสุขภาพและการดำรงชีวิต สนับสนุนให้มีการวางแผนการออม การใช้ชีวิตในบ้านปลาย หรือแม้แต่การจัดสวัสดิการจากภาครัฐผ่านระบบออนไลน์
- การเพิ่มทักษะเทคโนโลยีดิจิทัล (Up-skilling) และเสริมทักษะใหม่ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (Re-skilling) ให้แก่แรงงานเกษียณอายุ เพราะยังมีผู้สูงอายุที่เกษียณแล้วแต่ยังมีสุขภาพดีที่ต้องการทำงานอยู่
- ส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้สะดวกสบายขึ้น โดยการให้ทุนสนับสนุนหรือมีโครงการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและภาคเอกชน

นโยบายในระยะยาว (6-10 ปี) เช่น

- ภาครัฐต้องเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสนับสนุนเศรษฐกิจดิจิทัล
- ส่งเสริมธุรกิจที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการผู้สูงอายุ โดยใช้อินเทอร์เน็ตแพลตฟอร์มและเครื่องมือทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น การให้บริการแท็กซี่สาธารณะ บริการส่งอาหาร เป็นต้น เป็นการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่ยังมีสุขภาพดีมีงานทำมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่ามีคุณค่าไม่เป็นการระส่ำระสายต่อไป
- การพัฒนาทักษะแรงงานผู้สูงอายุเพื่อการทำงานในตลาดแรงงาน นอกเหนือจากการให้ความรู้พื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแก่กลุ่มผู้สูงอายุ

- สนับสนุนการขยายอายุการจ้างงานสำหรับบุคลากรที่มีความสามารถ เช่น การออกกฎหมายการจ้างงานใหม่ (Re-employment legislation)
- การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ที่นอกจากจะเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างเทคโนโลยีดิจิทัล ที่นอกจากจะทำให้ผู้สูงอายุมีความสะดวกในการใช้ชีวิต ยังเป็นโอกาสที่ผู้สูงอายุจะได้มีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล และผู้สูงอายุที่ยังมีความรู้ความสามารถก็จะได้รับโอกาสในการจ้างงาน

3) เศรษฐกิจอยู่ดีบ้าน

นโยบายในระยะสั้นและระยะปานกลาง (1-5 ปี) เช่น

- การเร่งพัฒนาโครงสร้างเทคโนโลยีดิจิทัลพื้นฐานสำคัญของรัฐบาล เช่น เทคโนโลยี 5G การเพิ่มประสิทธิภาพอินเทอร์เน็ต WiFi และกระจายให้ครอบคลุมพื้นที่สาธารณะอย่างทั่วถึง
- รัฐบาลควรร่วมมือกับภาคธุรกิจ ภาคการศึกษา และภาคประชาชนในการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งการเพิ่มทักษะและการเสริมทักษะใหม่ให้แก่แรงงานทั้งการอบรมในห้องเรียนและอบรมออนไลน์
- การลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับหน่วยงานที่มีโครงการให้พนักงานทำงานที่บ้าน เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำหรือมาตรการทางภาษีอื่น ๆ สำหรับผู้ประกอบการที่มีค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงสถานที่ทำงานเพื่อการทำงานออนไลน์

นโยบายในระยะยาว (6-10 ปี) เช่น

- การจัดโครงการฝึกอบรมแบบเข้มข้นเฉพาะเทคโนโลยีใหม่ เช่น เทคโนโลยีบล็อกเชน คลาวด์คอมพิวติ้ง และวิทยาการ การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่แก่ผู้มีอาชีพอิสระ
- รัฐบาลควรมีโครงการที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ มีเงื่อนไขหรือข้อตกลงกับผู้เข้ารับการอบรมในการส่งเสริมผู้มีอาชีพอิสระ รวมทั้งผู้ว่างงานในการพัฒนาทักษะในการทำงานโดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและต่อยอดไปสู่การทำธุรกิจรายย่อย และธุรกิจตั้งใหม่ (Start-up) โดยรัฐบาลจะให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ผ่อนชำระระยะยาวในการทำธุรกิจ โครงการในลักษณะนี้มีใช่เรื่องใหม่ รัฐบาลเคยมีโครงการในลักษณะนี้มาบ้างแล้ว หากแต่ต้องเน้นที่ธุรกิจที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มขึ้น
- ภาครัฐให้ความช่วยเหลือด้านระบบสวัสดิการสังคม เช่น การขยายความคุ้มครองแรงงานผู้ประกันตนเอง เช่น แรงงานนอกระบบในพระราชบัญญัติประกันสังคม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษาวิจัยโครงการ “จัดทำภาพฉายอนาคต (Scenario Foresight) เพื่อคาดการณ์สถานการณ์เศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศ” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สดช.) กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม

พระราชบัญญัติการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2560 มาตรา 3

Business dictionary.com. (2020). Retrieved June 5, 2020 from <http://www.businessdictionary.com/definition/foresight.htm>

European Foresight Platform. (2010). *Scenario Method*. Retrieved June 20, 2020 from <http://www.foresight-platform.eu/community/forlearn/how-to-do-foresight/methods/scenario>

Tapscott, D. (1996). *The digital economy: Promise and peril in the age of networked intelligence*. New York: McGraw-Hill.

ระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมของประเทศไทย : ยกระดับไทยสู่ประเทศแห่งสเกลอัป 2030

รองศาสตราจารย์ ดร. ณัฐชา ทวีแสงสกุลไทย^{1*}, รองศาสตราจารย์ ดร. คณิสร์ แสงโชติ²
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จรสวรรค์ ไทยวานิช³, ดร. อวิรุทธ์ ฉัตรมาลาทอง⁴, ดร. ศันยา กิตติโกวิท⁵
ดร. พิรพัฒน์ โชคสุวัฒนสกุล⁶, ดร. ภูมิศิริ ดำรงวุฒิ⁶, ดร. พิมลรัตน์ สภาวรงค์⁷

¹ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²ภาควิชาการธนาคารและการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

⁴ศูนย์บริหารความเสี่ยง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵ภาควิชาพาณิชยศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷ศิษย์เก่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*ผู้รับผิดชอบหลักของบทความ email: Natcha.T@chula.ac.th

Photo by Freepress.com

บทนำ

การขับเคลื่อนประเทศไปสู่ประเทศไทย 4.0 ภายใต้วิสัยทัศน์ **“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** จำเป็นต้องมีการปฏิรูประบบวิจัยและนวัตกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจ โดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและพัฒนาสังคม และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามนโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563–2570 ที่ได้กำหนดเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจนวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ธุรกิจฐานนวัตกรรม (Innovation-Driven Enterprises: IDEs) ที่มีศักยภาพเติบโตอย่างก้าวกระโดดได้อย่างยั่งยืน การปรับปรุงกฎระเบียบและกฎหมาย พัฒนามาตรการและแรงจูงใจ รวมถึงบริการภาครัฐให้เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจ นวัตกรรมของผู้ประกอบการ และการแก้ไข ผลักดันกฎหมาย/กฎระเบียบ/มาตรการเพื่อปลดล็อกข้อจำกัดและสร้างแรงจูงใจในการดำเนินธุรกิจนวัตกรรม ล้วนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว

ระบบนิเวศการร่วมลงทุน (Investment ecosystem) ที่มีแหล่งเงินทุนสนับสนุนที่เพียงพอ มีกลไกสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและคล่องตัว จะเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาธุรกิจฐานนวัตกรรมให้สามารถพัฒนาสินค้าและบริการออกสู่ตลาด เป็นการเพิ่มมูลค่าของธุรกิจในแต่ละช่วงของการเติบโต และการขยายฐานลูกค้าสู่ตลาดระดับโลกได้ อย่างไรก็ตาม ระบบนิเวศการร่วมลงทุนในประเทศไทยยังต้องการการพัฒนาตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงผู้ปฏิบัติ สำหรับการออกแบบนโยบายเพื่อพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรมยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์และการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในมิติของอุปสงค์และอุปทาน เช่น จำนวนและศักยภาพของผู้ประกอบการฐานนวัตกรรม จำนวนประเภท ความสนใจ และศักยภาพของนักลงทุน ช่วงของการลงทุน และสาขาเทคโนโลยีหรืออุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มและความเป็นไปได้สูงสำหรับการลงทุนในประเทศไทย เป็นต้น

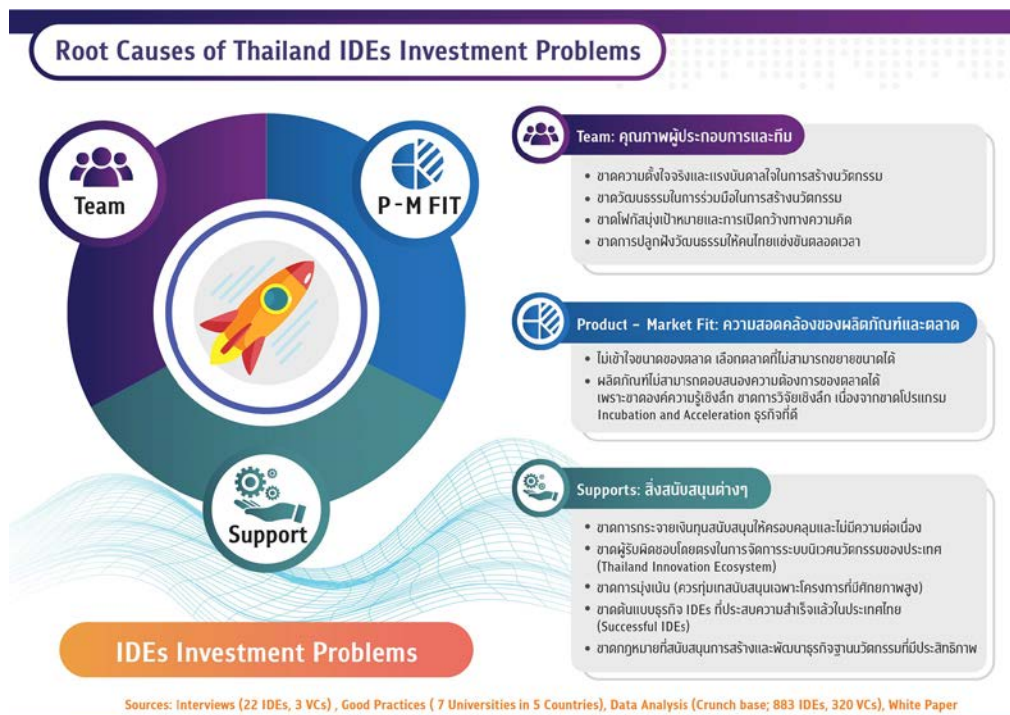
ระบบนิเวศการลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมของประเทศไทย

จากการศึกษาระบบนิเวศการลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมของประเทศไทย พบว่า เป้าหมายของการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย 4.0 ด้วย IDEs ภายในปี 2570 ยังคงเป็นไปได้ยาก เนื่องจากมูลค่าการระดมทุนของธุรกิจฐานนวัตกรรมในประเทศไทยคือ 1,320 ล้านบาทหรือร้อยละ 0.3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Growth Domestic Product: GDP) เท่านั้น ทั้งนี้ รัฐบาลตั้งเป้าที่จะเพิ่มค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาโดยรวม (Gross Domestic Expenditure on R&D: GERD) เป็นร้อยละ 2 ต่อ GDP และเพิ่ม IDEs ที่มียอดขาย 1,000 ล้านบาท จำนวน 1,000 ราย

อุตสาหกรรมแห่งอนาคต (New S-Curves) ที่ประเทศไทยมุ่งเป้ายังมีใช้สิ่งที่ประเทศชำนาญ เนื่องจาก มูลค่าการระดมทุนของธุรกิจฐานนวัตกรรมไทยส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (IDEs focused industry) ได้แก่ เทคโนโลยีชีวภาพ (BioTech) เทคโนโลยีการเกษตร (AgriTech) เทคโนโลยีสุขภาพ (HealthTech) เทคโนโลยีอาหาร (FoodTech) เทคโนโลยีการท่องเที่ยว (TravelTech) เทคโนโลยีการศึกษา (EdTech) ซึ่งนอกจากมีจำนวนเม็ดเงินที่ได้จากการระดมทุนโดยรวมที่น้อยกว่าและเงินลงทุนเฉลี่ยต่อรายการที่น้อยกว่าแล้ว ส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาในการระดมทุนต่อรอบนานกว่าอุตสาหกรรมอื่น ๆ และมีจำนวนผู้ลงทุนน้อยกว่าอีกด้วย

กลไกสนับสนุนธุรกิจฐานนวัตกรรมไม่ชัดเจน ไม่ต่อเนื่อง และขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน เนื่องจาก สัดส่วนของธุรกิจฐานนวัตกรรมไทยร้อยละ 48 อยู่ในระดับ Seed ซึ่งส่วนใหญ่มีประสบการณ์ระดมทุนเพียงครั้งเดียว และเป็นบริษัทขนาดเล็กที่ยังมีรายได้ไม่สูงนัก อีกทั้งมูลค่าการลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมในประเทศไทยร้อยละ 94 (1,167 ล้านบาทหรือร้อยละ 94) มาจากรอบการระดมทุนตั้งแต่ระดับ Series A ขึ้นไป แต่โครงการสนับสนุนธุรกิจฐานนวัตกรรมของรัฐบาลส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นระดับต่ำกว่า Series A ซึ่งนักลงทุนยังไม่สนใจมากนัก ธุรกิจฐานนวัตกรรมไทยที่มีรายการลงทุนสูงสุด 20 อันดับ ไม่ได้เป็นธุรกิจฐานนวัตกรรมที่ถูกบ่มเพาะโดยมหาวิทยาลัย และโครงการบ่มเพาะธุรกิจฐานนวัตกรรมยังขาดพี่เลี้ยง (Mentor) ที่จะดูแลให้คำปรึกษาแก่ธุรกิจฐานนวัตกรรมตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นจนกระทั่งเติบโต อีกทั้งกฎหมายต่าง ๆ ในประเทศยังไม่เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจฐานนวัตกรรม เช่น กฎหมายส่งเสริมการดำเนินธุรกิจฐานนวัตกรรมไม่เอื้อต่อการดึงดูดชาวต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรม กฎหมายไม่เอื้อให้อาจารย์ นักวิจัย และบุคลากรสามารถดำรงตำแหน่งบริหารในธุรกิจฐานนวัตกรรม เป็นต้น

มูลเหตุของปัญหาการพัฒนา ระบบนิเวศการลงทุนในประเทศไทย

ภาพที่ 1 ต้นเหตุของปัญหาการพัฒนา ระบบนิเวศการลงทุนในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ฐานข้อมูล สัมภาษณ์ และประชุมหรือร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบนิเวศ ได้แก่ ผู้ประกอบการ และผู้ร่วมก่อตั้งธุรกิจฐานนวัตกรรม 22 กิจการ นักลงทุนในธุรกิจเงินร่วมลงทุน (Venture capital) จำนวน 3 ท่าน มหาวิทยาลัย ที่เป็นกรณีศึกษา (Good practices) จำนวน 7 แห่งจาก 5 ประเทศ นโยบายส่งเสริมการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมจำนวน 5 ประเทศ และฐานข้อมูลระดับนานาชาติ Crunch base สามารถสรุปต้นเหตุของปัญหาการพัฒนาระบบนิเวศการร่วมลงทุน ในประเทศไทยออกเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่

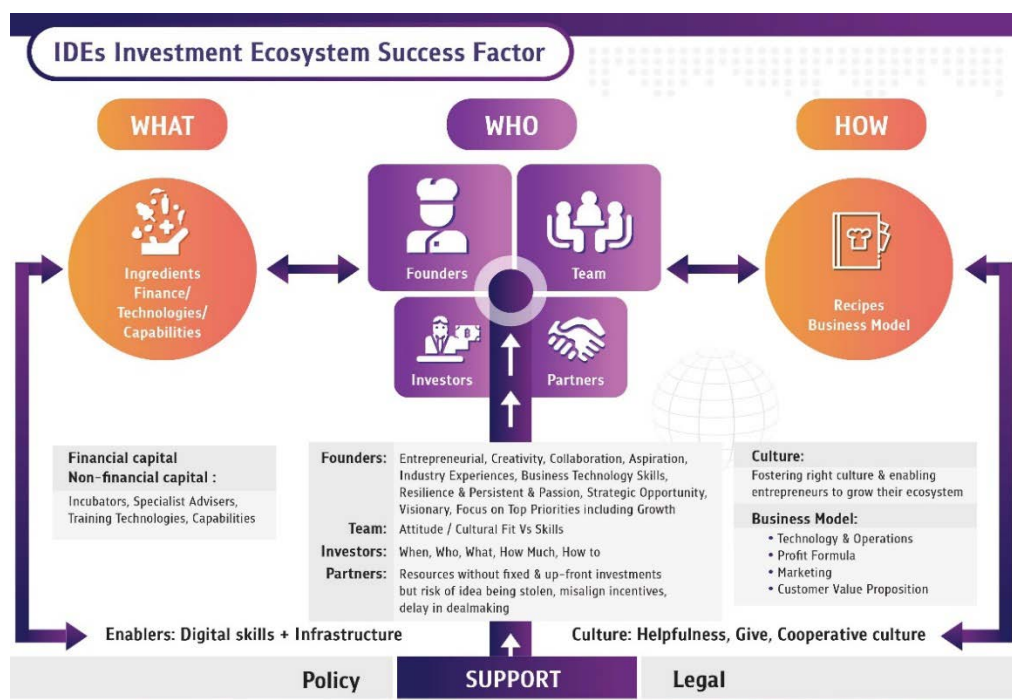
1) คุณภาพของผู้ประกอบการหรือผู้ก่อตั้ง (Team) โดยความสามารถทัศนคติ แรงบันดาลใจ และคุณสมบัติอื่น ๆ ของผู้ประกอบการ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการก่อให้เกิดปัญหาหลักในการสร้างการร่วมลงทุนในประเทศไทย จากผลการวิเคราะห์สาเหตุหลัก ของปัญหาในเรื่องคุณภาพของผู้ประกอบการนั้นพบว่าเกิดจาก 1) การขาดความตั้งใจจริงและแรงบันดาลใจในการสร้างนวัตกรรม 2) การขาดวัฒนธรรมในการร่วมมือในการสร้างนวัตกรรม 3) การขาดการโฟกัส เปิดกว้างทางความคิด และ 4) การขาดการปลูกฝัง วัฒนธรรมให้คนไทยแข่งขันเพื่อความก้าวหน้าและยั่งยืนตลอดเวลา แทนการเลือกความสบายและความพอเพียง

2) ความสอดคล้องของผลิตภัณฑ์และตลาด (Product - market fit) โดยการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อให้มีความสอดคล้อง กับตลาดนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จากผลการวิเคราะห์สาเหตุหลักของปัญหาในเรื่องความสอดคล้องของผลิตภัณฑ์และ ตลาดนั้นพบว่าเกิดจาก 1) การไม่เข้าใจขนาดของตลาด เลือกตลาดที่ไม่สามารถขยายขนาดได้ และ 2) การที่มีผลิตภัณฑ์ไม่ดี เพราะขาดองค์ความรู้เชิงลึก ขาดการวิจัยเชิงลึก เนื่องจากขาดโปรแกรมบ่มเพาะ (Incubation) และการเร่ง (Acceleration) ที่ดี

3) ระบบสนับสนุน (Supports) โดยเกิดจาก 1) การขาดการกระจายเงินทุนสนับสนุนให้ครอบคลุมและไม่มีต่อเนื่อง ตลอดช่วงการพัฒนาธุรกิจฐานนวัตกรรม 2) การขาดผู้มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการจัดการระบบนิเวศนวัตกรรมของประเทศ (Thailand innovation ecosystem) 3) การขาดการมุ่งเน้นของภาครัฐไปที่โครงการสำคัญใดโครงการหนึ่ง (ควรเลือกเพียงแค่นี้ก็ โครงการที่สำคัญต่อเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจต่อปี) 4) การขาดต้นแบบธุรกิจ IDEs ที่ประสบความสำเร็จแล้วในประเทศไทย (Successful IDEs) และ 5) การขาดกฎหมายที่สนับสนุนการสร้างและพัฒนาธุรกิจ IDEs ที่มีประสิทธิภาพ

ปัจจัยความสำเร็จและโอกาสของธุรกิจฐานนวัตกรรม

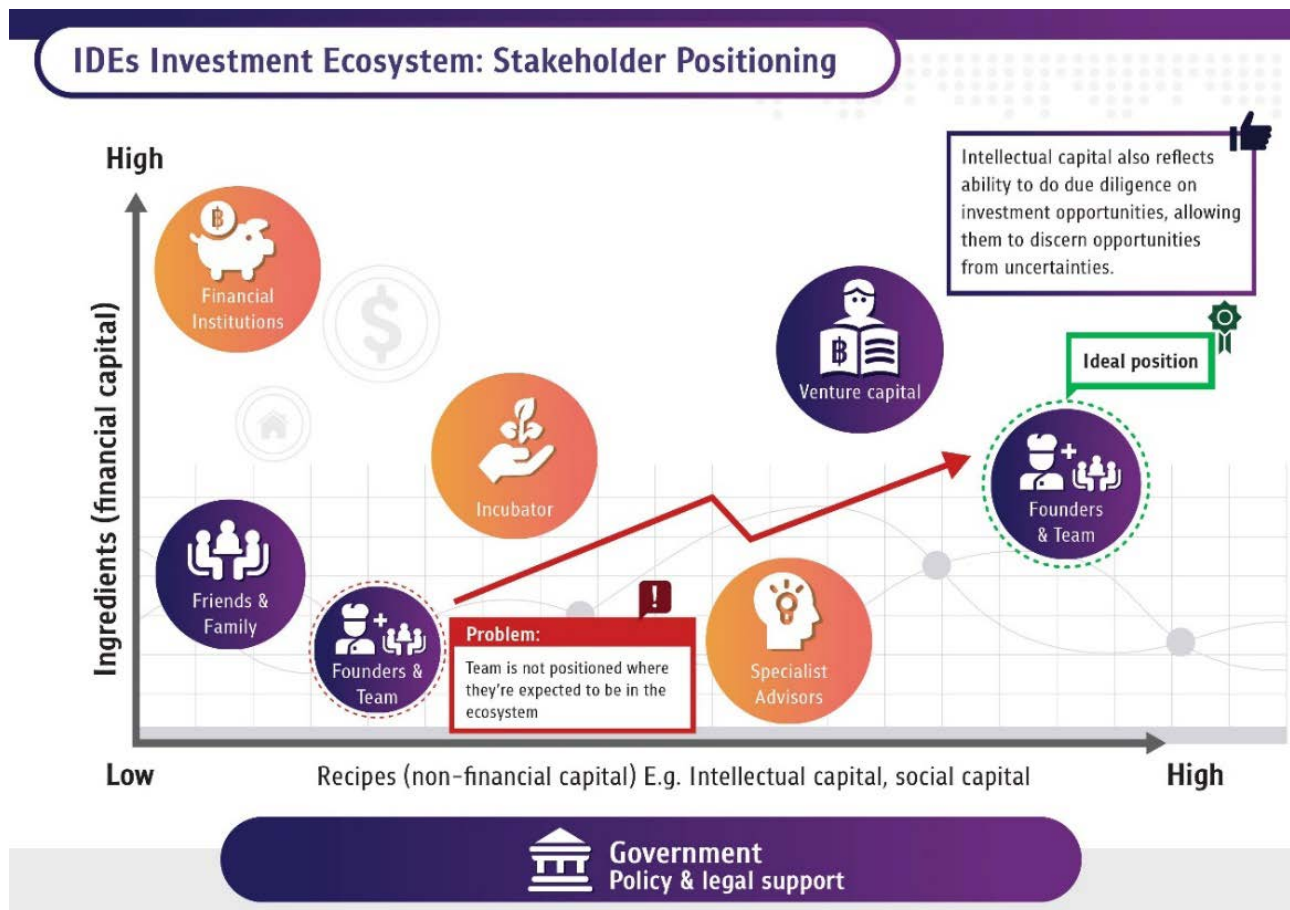
การสร้างระบบนิเวศของธุรกิจฐานนวัตกรรมให้ประสบความสำเร็จเกิดจากปัจจัยสำคัญที่ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (Eisenmann, 2021; Thawesaengskulthai, Hyde and Gill, 2020)

ภาพที่ 2 ปัจจัยความสำเร็จและโอกาสของธุรกิจฐานนวัตกรรม

1) คุณภาพของผู้ก่อตั้ง (Founder) ทีมงาน นักลงทุน และพันธมิตร หรือทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ (Human capital) ขีดความสามารถขององค์กร (Institutional capabilities) เช่น เทคโนโลยี ความรู้ใหม่ ทุนทางการเงิน (What) และผู้สนับสนุน ทรัพยากรที่สำคัญ (Key resource providers)

2) โอกาสในการสร้างและสเกลอัพธุรกิจฐานนวัตกรรม (Opportunities) การสร้างระบบนิเวศของธุรกิจฐานนวัตกรรม ให้ประสบความสำเร็จเกิดจากการใช้โอกาสหรือสร้างโอกาส สร้างความแตกต่างที่โดดเด่นจนประสบความสำเร็จ และแผนธุรกิจ (Business model) ที่น่าสนใจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ คือ สร้างคุณค่าให้กับลูกค้า (Customer value proposition) เทคโนโลยีและการผลิต (Technology & operations) สูตรในการสร้างรายได้ (Profit formula) และการตลาด (Marketing)

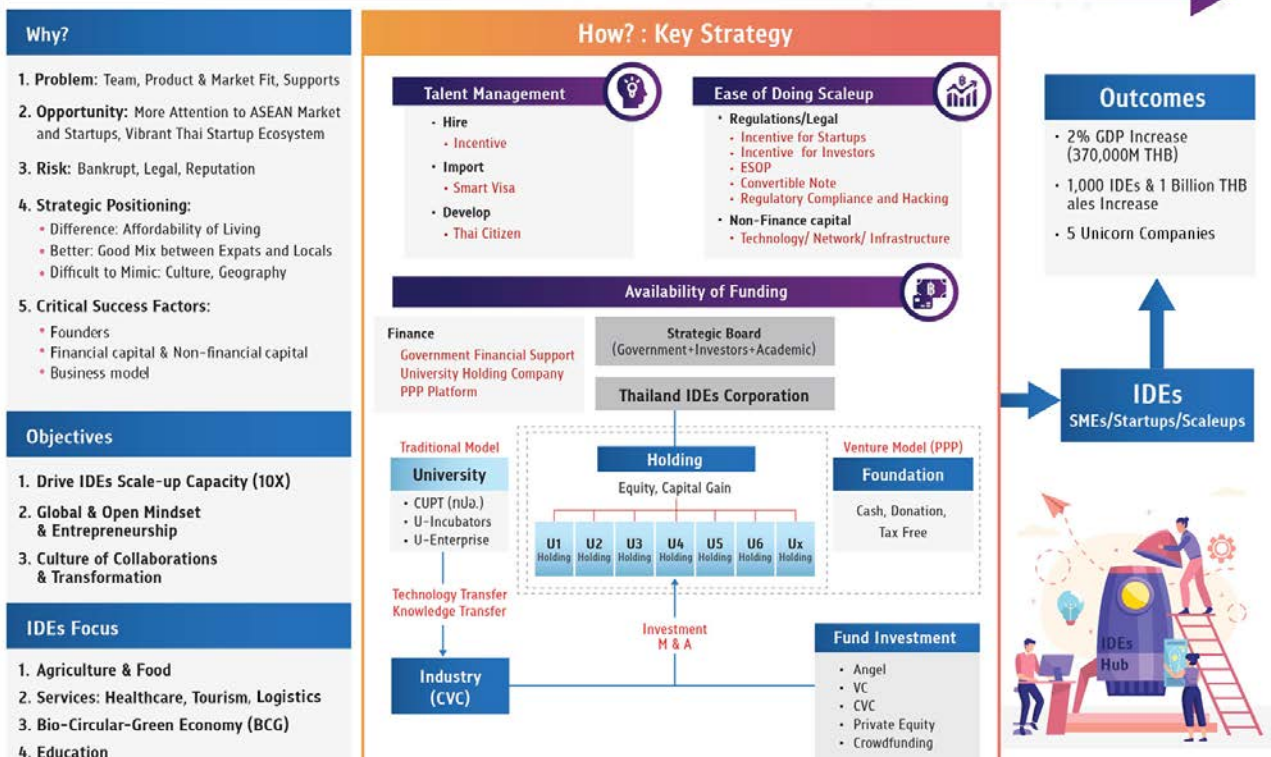
ภาพที่ 3 การระบุตำแหน่งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบนิเวศการลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรม

ทั้งนี้ หากปัจจัยแห่งความสำเร็จ คือ ผู้ก่อตั้ง (Founder) และทีมงาน ได้รับการสนับสนุนทางการเงินและความรู้ การเชื่อมโยง เครือข่าย และการสนับสนุนจากภาครัฐที่เหมาะสมกับการพัฒนาจะเร่งความเร็วในการสเกลอัพได้

กลไกพัฒนาระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมของประเทศไทย

“Thailand Innovation Driven Enterprise Hub: IDEs Hub” เป็นหนึ่งตัวอย่างโมเดลในการเป็นกลไกเชื่อมโยง ระบบการสนับสนุนทุนและการร่วมลงทุนในภาครัฐและเอกชนเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรม ของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ

Thailand Innovation Driven Enterprise Hub IDEs Hub

ภาพที่ 4 กลไกเชื่อมโยงระบบการสนับสนุนทุนและการร่วมลงทุนในภาครัฐและเอกชน

จากกลไกเชื่อมโยงระบบการสนับสนุนทุนและการร่วมลงทุนในภาครัฐและเอกชนดังกล่าวนำมาซึ่งปัญหาที่ทำให้รัฐบาลไทยไม่สามารถตอบโจทย์ผลลัพธ์ (Outcomes) ที่ต้องการได้ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ผลลัพธ์หลัก ดังนี้

- 1) เพิ่มค่าใช้จ่ายด้านการวิจัยและพัฒนาเป็นร้อยละ 2 ต่อ GDP หรือประมาณ 370,000 ล้านบาท
- 2) เพิ่มจำนวนบริษัทฐานนวัตกรรม หรือ IDEs ที่มียอดขาย 1,000 ล้านบาท จำนวน 1,000 ราย เพื่อขับเคลื่อนประเทศ
- 3) มีบริษัทธุรกิจฐานนวัตกรรมของประเทศไทยระดับยูนิคอร์น (Unicorn) จำนวน 5 บริษัท

สำหรับปัญหา (Problem) ที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการให้เกิดการสร้าง IDEs ในประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จนั้นมีที่มาจากสาเหตุหลัก 3 ประการ ได้แก่

1) คุณภาพของผู้ประกอบการและทีม โดยความสามารถ ทักษะคิด แรงบันดาลใจ และคุณสมบัติอื่น ๆ ของผู้ประกอบการมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการก่อให้เกิดปัญหาหลักในการสร้างการร่วมลงทุนในประเทศไทย

2) ความสอดคล้องของผลิตภัณฑ์และตลาด โดยการสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อให้มีความสอดคล้องกับตลาดนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

3) ระบบสนับสนุน โดยสิ่งสนับสนุนในการก่อให้เกิดการสร้างหรือการสนับสนุนธุรกิจนวัตกรรม นับเป็นอีกสาเหตุหลักที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างนวัตกรรม ซึ่งแม้ว่าผู้ประกอบการจะมีทักษะคิด มีกรอบความคิด มีแรงบันดาลใจที่ดี รวมไปถึงการมีการสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีความสอดคล้องกับตลาดแล้วนั้น แต่หากไม่มีสิ่งสนับสนุนที่ดี ก็อาจทำให้การดำเนินงานไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นหรือไม่รวดเร็วตามที่ต้องการ

นอกจากนี้ กลไกเชื่อมโยงระบบการสนับสนุนทุนและการร่วมลงทุนในภาครัฐและเอกชนยังจำเป็นต้องอาศัยโอกาส (Opportunity) หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความจำเป็น (Necessity) ในการสร้างระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมในประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จนั้น เพื่อเกิดแนวโน้มที่ทั่วโลกให้ความสนใจต่อการลงทุนในตลาดและธุรกิจฐานนวัตกรรมของภูมิภาคอาเซียน และระบบนิเวศธุรกิจฐานนวัตกรรมของประเทศไทยที่มีชีวิตชีวา

อย่างไรก็ดี ความเสี่ยง (Risk) หรือมุมมองด้านความท้าทาย (Challenge) ในการสร้างศูนย์ IDEs ในประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องพิจารณาไปถึงเรื่องความเสี่ยงอันอาจเกิดขึ้น โดยการเล็งเห็นถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นนั้น จะช่วยให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบมัตระวังการดำเนินการต่าง ๆ และเกิดความท้าทายในการดำเนินการนั้น ให้ประสบความสำเร็จ เพื่อไม่ให้เกิดความล้มเหลวได้ โดยความเสี่ยงหลัก ๆ มีดังนี้

- 1) ภาวะการล้มละลายของธุรกิจฐานนวัตกรรม
- 2) การละเมิดข้อกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 3) การทำลายภาพลักษณ์ของธุรกิจฐานนวัตกรรมหรือทีมงาน

ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ (Critical success factors)

สิ่งที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้กลไกเชื่อมโยงระบบการสนับสนุนทุนและการร่วมลงทุนในภาครัฐและเอกชนประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วยปัจจัยหลัก 3 ประการ ดังนี้

- 1) ผู้ก่อตั้ง (Founders) โดยจำเป็นต้องมีผู้ก่อตั้งหรือทีมที่ดี มีทัศนคติ ทักษะประสบการณ์ รวมไปถึงคุณลักษณะที่เหมาะสม
- 2) ทรัพยากรทางการเงิน (Financial capital) และทรัพยากรที่ไม่เกี่ยวข้องกับเงิน (Non-financial capital) โดยเงินลงทุน ถือเป็นเสมือนน้ำมันในการสร้างให้เกิดการขับเคลื่อน IDEs ให้ประสบความสำเร็จ ในขณะเดียวกัน ทรัพยากรอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเงินก็เป็นสิ่งจำเป็นเช่นเดียวกันในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดธุรกิจฐานนวัตกรรม (IDEs) ที่ประสบความสำเร็จ โดยจะต้องมีระบบสนับสนุนที่ช่วยเร่งให้เกิดการสร้างธุรกิจฐานนวัตกรรม เช่น ทุนทางปัญญา และทุนทางสังคม เป็นต้น

- 3) รูปแบบธุรกิจ (Business model) ผู้ประกอบการธุรกิจฐานนวัตกรรมจะต้องมีรูปแบบธุรกิจที่น่าสนใจ สร้างความแตกต่างที่โดดเด่น เพื่อดึงดูดนักลงทุนให้มาร่วมลงทุนในธุรกิจจนประสบความสำเร็จ

ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้นเพื่อ

- 1) ขับเคลื่อนให้เกิดความสามารถในการสเกลอัพหรือการเติบโตอย่างรวดเร็วของ IDEs
- 2) สร้างทัศนคติแบบสากล เปิดกว้างทางความคิดและทักษะความเป็นผู้ประกอบการ
- 3) สร้างวัฒนธรรมความร่วมมือและวัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลง

ธุรกิจฐานนวัตกรรมที่ควรมุ่งเน้น (IDEs focus)

เนื่องด้วยประเทศไทยมีทรัพยากรที่จำกัด การดำเนินการในการทำให้ IDEs ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีการมุ่งเป้าในอุตสาหกรรมที่สร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า IDEs ที่ประเทศไทยควรมุ่งเน้นและสนับสนุนนั้นประกอบไปด้วย 4 อุตสาหกรรมหลัก ดังนี้

- 1) อุตสาหกรรมเกษตรและอาหาร (Agriculture & food) ซึ่งประเทศไทยนับว่ามีอุตสาหกรรมทางการเกษตรและอาหารที่อุดมสมบูรณ์ มีจุดเด่น และมีความแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

- 2) อุตสาหกรรมบริการ (Services) ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพหรือการท่องเที่ยว ซึ่งประเทศไทยนับได้ว่ามีระบบสาธารณสุขที่ดี รวมไปถึงมีระบบนิเวศทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสม รวมถึงด้านการขนส่งที่กำลังเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สำคัญในขณะนี้

- 3) อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy: BCG) อันเป็นอุตสาหกรรมที่ตอบโจทย์โลกแห่งอนาคต เนื่องด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติต่าง ๆ มีจำกัด ใช้แล้วหมดสภาพไป และสภาพแวดล้อมมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์

- 4) อุตสาหกรรมทางการศึกษา (Education) โดยการศึกษาอันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนเนื่องมาจากโลกที่เปลี่ยนแปลงไป รวมไปถึงการศึกษายังเป็นความรู้ขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินและดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงอีกด้วย

ดังนั้น เพื่อให้ประเทศไทยมีระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมที่มีศักยภาพและผลักดันเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ ให้ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับประเทศที่มีศักยภาพด้านนวัตกรรมและระบบนิเวศการลงทุน อาทิ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ อิสราเอล สิงคโปร์ และได้หวัน กลยุทธ์สำคัญที่รัฐบาลควรผลักดัน โดยร่วมมือกับภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และสถาบันอื่น ๆ แบ่งออกเป็น 3 กลยุทธ์ ได้แก่

ภาพที่ 5 เป้าหมายและกลยุทธ์สู่การขับเคลื่อนธุรกิจฐานนวัตกรรมในประเทศไทย

1) กลยุทธ์ในการบริหารคนให้มีความสามารถสูง (Talent) เพื่อจัดการปัญหาที่ผู้ประกอบการในประเทศขาดทักษะประสบการณ์ และคุณลักษณะที่เหมาะสมต่อการดำเนินธุรกิจ กลุ่มธุรกิจฐานนวัตกรรมที่ติดขัดเรื่องการจัดคนมีความสามารถสูงมาร่วมทีม ทั้งที่เป็นคนไทยและต่างชาติ โดยมีนโยบายที่จำเป็นต้องสนับสนุน ดังนี้

- ดึงดูดแรงงานความสามารถสูง (Global talent visa) เพื่อดึงดูดแรงงานความสามารถสูง ผู้ที่มีประสบการณ์ และนักลงทุนด้านอุตสาหกรรมมุ่งเป้าของประเทศ
- การพัฒนาผู้ประกอบการตั้งแต่เยาว์วัย (Youth entrepreneurship program) เพื่อบ่มเพาะผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพในการสเกลอัพ
- ทุนพัฒนาขีดความสามารถของคนทั้งระบบ (Talent development grant) เพื่อสร้างขีดความสามารถ เพิ่มพูนทักษะให้กับบุคลากรในอุตสาหกรรมมุ่งเป้า
- พาสปอร์ตการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning passport) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาของคนทุกช่วงวัยอย่างเป็นระบบ
- ส่งเสริมให้มีการศึกษา รวบรวมองค์ความรู้ การอบรมบ่มเพาะเกี่ยวกับการ Scale up และจัดให้มีพี่เลี้ยง โดย Mentor ที่เชี่ยวชาญเรื่องการ Scale up (Global mentorship) เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ การพัฒนา และเพิ่มประสบการณ์ให้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจฐานนวัตกรรม

2) กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมให้ IDEs สามารถเติบโตอย่างรวดเร็วได้ง่าย (Ease of doing scaleup) เพื่อตอบสนองต่อปัญหาด้านการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ในธุรกิจนวัตกรรม จัดการปัญหาที่ระบบนิเวศการลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมประเทศไทยไม่สามารถดึงดูดธุรกิจเงินร่วมลงทุนจากนิติบุคคล (Venture Capital: VC) บริษัทในเครือองค์กรขนาดใหญ่ (Corporate Venture Capital: CVC) และนักลงทุนต่างชาติให้มาร่วมลงทุนกับธุรกิจฐานนวัตกรรมในประเทศไทยได้ สามารถดำเนินการผ่าน 2 องค์ประกอบ ดังนี้

2.1) การออกกฎหมาย กฎระเบียบ ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นในเรื่องของการเอื้อประโยชน์ให้แก่ธุรกิจฐานนวัตกรรม (IDEs) หรือนักลงทุน (Investors) การทำการเสนอขายหลักทรัพย์ต่อกรรมการหรือพนักงาน (Employee Stock Option Program: ESOP) การปรับปรุง/เปลี่ยนแปลงกฎหมาย/กฎระเบียบให้มีความเหมาะสม ยืดหยุ่นต่อการเจริญเติบโตของธุรกิจ เป็นต้น ซึ่งการที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ออกหลักเกณฑ์การเสนอขายแบบเฉพาะเจาะจงกรณีวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Private Placement-Small and Medium Enterprises: PP-SME) แล้วในปี 2563 เพื่อดึงดูดนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศมาร่วมลงทุนกับธุรกิจฐานนวัตกรรมในประเทศไทย แต่ผู้เข้าร่วมโครงการอาจมีจำนวนไม่มากเท่าที่ควร ซึ่ง ก.ล.ต. กำลังพิจารณาอุปสรรคในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังเคยมีมาตรการทางภาษี แต่อาจไม่ตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการและนักลงทุน ผลลัพธ์และบริการยังไม่ตอบสนองความต้องการของตลาดหรือแข่งขันในต่างประเทศ ขาดกฎหมายที่สนับสนุนการสร้างและพัฒนาธุรกิจ IDEs ที่มีประสิทธิภาพ

2.2) การมีระบบสนับสนุนที่ไม่ได้อยู่ในรูปของตัวเงิน ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน การให้ข้อมูลข่าวสาร การมีระบบสนับสนุนในด้านเทคโนโลยี การสร้างเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือร่วมกันกับทั้งภาครัฐและเอกชน การมีต้นแบบธุรกิจ IDEs ที่ประสบความสำเร็จแล้วในประเทศไทยที่สามารถถอดบทเรียนธุรกิจและเป็นแนวทางให้แก่ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ๆ นำไปเป็นแบบอย่างในการทำธุรกิจได้ การจัดตั้งศูนย์บ่มเพาะธุรกิจฐานนวัตกรรมที่มีพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์มาช่วยในการให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ

ทั้งนี้ นโยบายที่จำเป็นต้องสนับสนุนประกอบด้วย

- มาตรการภาษีสำหรับธุรกิจฐานนวัตกรรม (Tax exemption, relief, deduction for IDEs) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างบริษัทธุรกิจฐานนวัตกรรมมากขึ้น
- มาตรการภาษีสำหรับนักลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรม (Tax exemption, relief, deduction for investors) เพื่อดึงดูดให้เกิดการร่วมลงทุนกับธุรกิจฐานนวัตกรรมภายในประเทศไทย
- กฎหมายเรื่องสิทธิการถือหุ้นของพนักงาน (ESOP measures) เพื่อดึงดูดคนมีความสามารถสูงมาร่วมงานกับธุรกิจฐานนวัตกรรม
- ฐานข้อมูลระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรม (IDEs investment ecosystem database) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาของคนทุกช่วงวัยอย่างเป็นระบบ

3) กลยุทธ์การสร้างผลตอบแทนจากการลงทุนที่คุ้มค่างับความเสี่ยง (Availability of funding) เพื่อจัดการปัญหาการขาดการกระจายเงินทุนสนับสนุนให้ครอบคลุมและมีความต่อเนื่องในการให้เงินทุนสนับสนุน ธุรกิจฐานนวัตกรรมที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อดำเนินกิจการได้ งบประมาณสนับสนุนธุรกิจฐานนวัตกรรมในแต่ละรายน้อยและไม่เพียงพอต่อการขยายกิจการ ขาดการมุ่งเน้น (Focus) ขาดแนวทางที่ชัดเจนในการจัดตั้งโฮลดิ้งคอมพานี (Holding company) ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ผลลัพธ์ที่ไม่ดีเพราะขาดองค์ความรู้เชิงลึก ขาดการวิจัยเชิงลึก เนื่องจากขาดโปรแกรมบ่มเพาะ (Incubation) และการเร่ง (Acceleration) ธุรกิจที่ดี ทั้งนี้ นโยบายที่จำเป็นต้องสนับสนุน คือ

- ส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐในธุรกิจฐานนวัตกรรม (Enterprise finance guarantee scheme) เพื่อส่งเสริมการสนับสนุนธุรกิจฐานนวัตกรรมที่อยู่ในระยะเริ่มต้น
- สินเชื่อเพื่อการสนับสนุนธุรกิจฐานนวัตกรรม (IDEs/Startup loan) เพื่อให้ธุรกิจฐานนวัตกรรมมีเงินทุนตั้งต้นในการเริ่มธุรกิจ
- ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชนจากผลงานวิจัยและนวัตกรรมของมหาวิทยาลัย (University holding company) เพื่อส่งเสริมการสร้างธุรกิจนวัตกรรมจากผลงานวิจัยและนวัตกรรมของมหาวิทยาลัย
- การร่วมลงทุนจากทุกภาคส่วน (PPP Co-Investment platform) เพื่อให้เกิดการวิจัยและพัฒนาด้านนวัตกรรม รวมถึงการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรม

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรมในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2543-2564 แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงต้องสร้างระบบนิเวศให้เข้มแข็ง สนับสนุนเป้าหมายการสร้างบริษัทที่มีอัตราการเติบโตสูงหรือสเกลอัพมากขึ้น เพื่อกระตุ้นการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Growth Domestic Product: GDP) อย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าจะมีความท้าทายอยู่หลายประการแต่ในทางตรงข้ามกลับมีโอกาสน่าสนใจ ๆ เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นสร้างกลไกพัฒนาระบบนิเวศการร่วมลงทุนที่สอดคล้องกับความต้องการและลดความเสี่ยงให้กับผู้มีส่วนได้เสียสำคัญ การจัดตั้งบริษัทโฮลดิ้งของมหาวิทยาลัย (University holding company) และที่สำคัญต้องขับเคลื่อนนโยบายเพื่อเร่งให้ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงจากประเทศที่มีธุรกิจสตาร์ทอัพ สามารถสเกลอัพได้ภายใน พ.ศ. 2573 จากความร่วมมือกันระหว่างภาคเอกชน รัฐมหาวิทยาลัยในการสร้างสรรค์เส้นทางสนับสนุนผู้ประกอบการในประเทศไทย โดยกลยุทธ์ 3 ด้าน คือ กลยุทธ์บริหารทุนมนุษย์ความสามารถสูง (Talent) กลยุทธ์ส่งเสริมการสเกลอัพ (Ease of doing scale up) และกลยุทธ์สร้างผลตอบแทนจากการลงทุนที่คุ้มค่ากับความเสี่ยง (Availability of funding)

ทั้งนี้ ธุรกิจฐานนวัตกรรมจะประสบความสำเร็จบนเส้นทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้นั้น จะต้องอาศัยระบบนิเวศที่เข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นเราอยู่ในสภาวะการณ์ใดก็ตาม トラบดที่คนไทยเปิดกว้างทางความคิด (Global mindset) ส่งเสริมวัฒนธรรมความร่วมมือ (Culture of collaboration) ประสานพลังความร่วมมือขับเคลื่อนด้วยธุรกิจฐานนวัตกรรมให้สเกลอัพ (Scale-up) พร้อมปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน รอยยิ้มและความสุขของคนไทยจะเกิดขึ้นพร้อมกันอนาคตที่สดใสอย่างแน่นอน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของผลการศึกษาวิจัยโครงการ “การศึกษาสถานภาพและการพัฒนาระบบนิเวศการร่วมลงทุนในธุรกิจฐานนวัตกรรม” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาจากสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.)

เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม

- Eisenmann, T. R. (2021). *Why Startups Fail: A New Roadmap for Entrepreneurial Success*. Crownpublishing.
- Thawesaengskulthai, N., Hyde, C. and Gill, D. (2020). *Thailand: Scale-up Nation 2030: Accelerating the Innovation Economy*. A White Paper. CU Press.

เศรษฐกิจยุคใหม่ ภายใต้ฐานวิถีชีวิตใหม่

UNISEARCH JOURNAL ฉบับนี้ได้รับเกียรติจากสามกูรูด้านเศรษฐศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยดม สรรพศรี รองศาสตราจารย์ ดร. ปิติ ศรีแสงนาม และ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม จากคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ร่วมเปิดโลกทัศน์และแบ่งปันมุมมองด้านเศรษฐกิจยุคใหม่ภายใต้ฐานวิถีชีวิตใหม่

พัฒนาการทางด้านการเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจโลก

“...พัฒนาการของเศรษฐกิจไทยมิได้เป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยเอกเทศ
แต่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ทางการเมืองโลกและเศรษฐกิจระหว่างประเทศมาโดยตลอด...”

ผศ. ดร. พงศ์ศักดิ์ : หากให้พูดถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจคงแบ่งได้เป็น 4 ช่วงหลัก ๆ กล่าวคือ พัฒนาการเศรษฐกิจในช่วงประมาณ 50-60 ปีที่ผ่านมา เศรษฐกิจไทยในยุคสมัยใหม่เริ่มต้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นับตั้งแต่ปีทศวรรษ 1960 ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงจากประเทศรายได้ต่ำ (Low income country) เป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลาง (Middle income country) ในช่วงประมาณปี 1976 อันเนื่องมาจากการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรไทยตอนนี้อยู่ในระดับที่ประมาณ 230,000-240,000 บาทต่อคนต่อปี หากเทียบระยะเวลา 60 ปี นับว่าสูงมาก เพราะรายได้เฉลี่ยประชากรของไทยเติบโตมากกว่าโลกถึง 3 เท่า นี่คือนิยามของรายได้ภาพรวมของประเทศ อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ปี 1976 ประเทศไทยติดกับดักอยู่กับการเป็นประเทศรายได้ปานกลาง ที่แม้โครงสร้างเศรษฐกิจได้มีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมากจากช่วงต้นปี 1960 ก็ตาม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีรายได้จากภาคเกษตรกรรมร้อยละ 9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศหรือจีดีพี (Gross Domestic Product: GDP) ซึ่งลดลงจากร้อยละ 30 ของจีดีพี ในขณะที่ รายได้จากภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12 ของจีดีพี เป็นร้อยละ 25 ของจีดีพี ส่วนรายได้จากภาคบริการที่มาจากการท่องเที่ยวอยู่ที่ประมาณร้อยละ 12 ของจีดีพี สำหรับภาคส่งออกซึ่งมีความสำคัญมากต่อประเทศไทย จากเดิมในปี 1960 ที่สร้างรายได้เพียงร้อยละ 16 ของจีดีพี ปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 65 ของจีดีพี ซึ่งนับว่าประเทศไทยพัฒนามาได้ดี แต่ยังคงติดกับดักในเชิงของรายได้ คือ กับดักรายได้ปานกลางที่ต่อเนื่องกันมา 40 กว่าปีแล้ว ทั้งนี้ พัฒนาการของเศรษฐกิจไทยมิได้เป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยเอกเทศ แต่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ทางการเมืองโลกและเศรษฐกิจระหว่างประเทศมาโดยตลอด จากกระแสในแต่ละยุคสมัยมีส่วนผลักดันให้เศรษฐกิจไทยเติบโต หดชะงักบ้างในบางครั้งและไปต่อ

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลกช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ การเติบโตของชาติมหาอำนาจหน้าใหม่อย่างสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้รับความเสียหายจากสงครามน้อยกว่าประเทศในกลุ่มยุโรป จึงได้เริ่มต้นเข้ามากำหนดระเบียบทางเศรษฐกิจการเมือง การเงินของโลกขึ้นจากการประชุม United Nations Monetary and Financial Conference ในปี 1944 ที่เมือง Bretton Woods ที่ต่อมานักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า ข้อตกลงเบรตตัน วูดส์ โดยการผูกเงินดอลลาร์สหรัฐเข้ากับทองคำเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับระบบการเงินระหว่างประเทศว่ามีทองคำหนุนหลัง ทำให้ค่าเงินมีเสถียรภาพมากขึ้น และเงินตราของชาติอื่น ๆ ก็มาผูกกับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐอีกทอดหนึ่ง ทำให้เงินดอลลาร์สหรัฐเข้ามามีบทบาทสำคัญในโลกแทนที่เงินปอนด์สเตอร์ลิงในฐานะเงินตราสกุลหลักของโลก นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังเริ่มต้นให้ความช่วยเหลือทางการเงินกับนานาประเทศในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยมีวาระแอบแฝงและเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามเย็น เพื่อสกัดกั้นการแพร่หลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต รวมถึงการให้ความช่วยเหลือประเทศไทยซึ่งสถานการณ์ทางการเมืองกำลังอ่อนแอ รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในขณะนั้นจึงยอมรับความช่วยเหลือทั้งการเมืองและการทหาร ควบคู่กับการได้รับเงินช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ จากเหตุการณ์ดังกล่าวนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาระบบทุนนิยมยุคใหม่ของไทยที่พลิกโฉมหน้าเศรษฐกิจและสังคมไทย ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวเกิดกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นในโลก ประเทศไทยได้มีการจัดตั้งสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นและจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยธนาคารโลกได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยจัดทำร่วมกับกลุ่มเทคโนโลยียุคแรกนำโดย ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ จนประสบความสำเร็จอย่างมากในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงถึงร้อยละ 7-8

ในช่วงปี 1970 เกิดจุดเปลี่ยนทางการเมืองไทยจากการชุมนุมประท้วงต่อต้านเผด็จการจนนำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (1973) ส่งผลให้ระบบทุนนิยมภายใต้เผด็จการทหารจบลง และเป็นจุดเปลี่ยนให้นักการเมืองเข้ามามีบทบาทในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมากขึ้น จนกระทั่งในช่วงปี 1980 เป็นยุคที่ประเทศไทยโชคดี ซึ่งเป็นผลมาจากการเตรียมพร้อมที่ดีบวกกับโอกาส โดยมีจุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ การค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทย และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program: ESB) ประกอบกับการขยายฐานการผลิตของญี่ปุ่นออกนอกประเทศ หลังจากทีค่าเงินเยนแข็งค่าขึ้นจากข้อตกลง Plaza Accord ในปี 1985 ทำให้ประเทศไทยซึ่งขณะนั้นมีข้อได้เปรียบด้านโครงสร้างพื้นฐานและมีแรงงานราคาถูกได้รับประโยชน์จากเงินทุนไหลเข้าจากต่างประเทศและส่งผลให้เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างก้าวกระโดด เป็นยุคโชติช่วงชัชวาลย์ การขยายตัวทางเศรษฐกิจในปลายทศวรรษสูงถึงกว่าร้อยละ 10 จนประเทศไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นมหัศจรรย์ทางเศรษฐกิจ (Economic miracle) มีการเปลี่ยนนโยบายจากสนาามรบเป็นสนาามการค้า ประกอบกับ โลกเกิดกระแสการเปิดเสรีทางการค้าและการเงินเนื่องจากสิ้นสุดสงครามเย็น ประเทศไทยได้รับการคาดหวังว่าไทยจะเป็นเสือตัวที่ห้าแห่งเอเชีย ถัดจากฮ่องกง สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และได้หวัน

อย่างไรก็ตาม ผลของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วกลับก่อให้เกิดปัญหาความไม่สมดุลของระบบการเงินทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดฟองสบู่ในราคาหุ้นและราคาที่ดิน จากการขยายการลงทุนที่มากเกินไป โดยเฉพาะในภาคอสังหาริมทรัพย์ จนนำไปสู่มหาวิกฤตต้มยำกุ้ง และการที่ค่าเงินบาทมีเสถียรภาพสูงมากจากการใช้นโยบายอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ซึ่งมิได้ปรับตามสภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการโจมตีค่าเงินจนต้องประกาศลอยตัวค่าเงินบาท ในปี 1997 ส่งผลให้ธุรกิจจำนวนมากที่มีหนี้เป็นเงินตราต่างประเทศไม่สามารถใช้คืนหนี้ได้ ก่อให้เกิดหนี้เสียต่อระบบสถาบันการเงินอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองจนเกิดรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 หรือรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนขึ้น อย่างไรก็ตามบทเรียนของวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งได้เน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤตการเงินโลกในเวลาต่อมา โดยประเทศไทยได้มีการปรับรูปแบบนโยบายการเงินให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ระบบอัตราแลกเปลี่ยนมีความยืดหยุ่น และได้จัดทำแผนพัฒนาระบบสถาบันการเงินให้มีความแข็งแกร่งและมีประสิทธิภาพ การอ่อนตัวของค่าเงินบาทเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ภาคการส่งออกและการท่องเที่ยวเติบโตและเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจไทยฟื้นตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว

ในช่วงปี 2000 มีการใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบคู่ขนานคือ การกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ที่ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์โดยตรงจากนโยบายดังกล่าวจนเกิดกระแสประชานิยม พร้อมไปกับการเน้นภาคต่างประเทศคือ การส่งออกและการท่องเที่ยว แต่ในช่วงต้นปี 2006 ได้เกิดเหตุการณ์รัฐประหารและเป็นจุดเปลี่ยนของการเมืองที่มีการแบ่งขั้วแยกข้างอย่างต่อเนื่องจนส่งผลต่อเศรษฐกิจไทย ซึ่งเป็นการตอกย้ำว่าการเมืองกับเศรษฐกิจไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และเนื่องจากเศรษฐกิจไทยต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ และมีหลายเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับสูง เช่น การออกจากสมาชิกสหภาพยุโรปของสหราชอาณาจักร หรือสงครามการค้าและสงครามเทคโนโลยีระหว่างจีน-สหรัฐอเมริกา รวมทั้งสถานการณ์ในประเทศ เช่น มหาอุทกภัยในปี 2011 การขัดแย้งทางการเมืองที่นำไปสู่รัฐประหารในปี 2014 ที่สำคัญคือประเทศไทยมีแนวโน้มการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ช้าลงอย่างต่อเนื่อง เพราะขาดแรงขับเคลื่อนใหม่ ๆ ขณะที่ข้อได้เปรียบในอดีต เช่น แรงงานราคาถูกและทรัพยากรธรรมชาติค่อย ๆ หดไป ความท้าทายในปัจจุบันที่มาจากการก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม การปรับสมดุลใหม่ของภูมิศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ กำลังเป็นแรงกดดันให้ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วน ในช่วงปี 2011-2020 จึงนับเป็นช่วงเวลาแห่งการทดสอบว่าในทศวรรษถัดจากนี้ประเทศไทยมีความพร้อมเพียงใดที่จะก้าวเข้าสู่บริบทโลกใหม่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย แนวทางการพัฒนา และประเด็นความท้าทาย

“...การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนแบบมีคุณภาพ ต้องประกอบด้วย เรื่องสิ่งแวดล้อม
โครงสร้างการผลิตที่มีระบบสาธารณูปโภคที่เพียงพอและทันสมัย แรงงานที่มีทักษะกับโลกยุคใหม่ ระบบการศึกษา
การบริการดูแลสุขภาพที่ตอบโจทย์ และต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งทางภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics)
และการเปิดเสรีทางการค้าการลงทุนที่ดีกับประเทศต่าง ๆ ในโลก...”

รศ. ดร. ชโยดม : เมื่อกล่าวถึงระบบเศรษฐกิจ มิใช่การมองภาพในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคำว่าเศรษฐกิจประการเดียว หากจำเป็นต้องมองการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ ทางด้านโครงสร้างการผลิต ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เทคโนโลยีใหม่ๆ และการอนุรักษ์และความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ แนวคิดของระบบเศรษฐกิจที่ดี คือ ระบบเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน มีความเหลื่อมล้ำน้อยที่สุด มีนโยบายที่ตอบโจทย์ประชาชน และขับเคลื่อนให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีสุขภาพดี และมีความสุข ระบบเศรษฐกิจต้องเติบโตอย่างยั่งยืนและสมดุล มีเสถียรภาพ ไม่ว่าจะเกิดความผันผวนของเศรษฐกิจโลกหรือเหตุการณ์ใดก็ตาม ระบบเศรษฐกิจต้องเดินหน้าต่อไปอย่างมีเสถียรภาพ ทั้งจากเสถียรภาพภายในประเทศ คือ เงินเฟ้อต้องไม่สูงจนเกินไป เป็นระดับของเงินเฟ้อที่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการรับได้ คนที่อยู่ในวัยแรงงานต้องสามารถหางานทำได้เหมาะสมกับทักษะที่ตนเองมี ในขณะที่เสถียรภาพด้านการค้าระหว่างประเทศเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องปรับโครงสร้างการนำเข้าและการผลิตเพื่อส่งออกให้เหมาะสมกับแนวโน้มความต้องการของโลก เพื่อมิให้เกิดการพึ่งพาการนำเข้าหรือการส่งออกด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป ยกตัวอย่างเช่น ที่ผ่านมา ประเทศไทยพึ่งพาการนำเข้าพลังงานเป็นจำนวนมาก ทั้งพลังงานน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ หรือแม้กระทั่งไฟฟ้า เมื่อตลาดโลกมีการปรับราคาพลังงานขึ้น ไทยก็เดือดร้อน ส่วนการส่งออกยังเน้นเป็นเรื่องของสินค้าเกษตร และเกษตรแปรรูป ส่วนที่ยังมีมูลค่าเพิ่มต่ำ ขณะที่สินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกยังมีมูลค่าเพิ่มไม่สูง พึ่งพาชิ้นส่วนนำเข้า (Import content) และพึ่งพาแรงงานมากกว่าเทคโนโลยี ขณะที่รายได้จากต่างประเทศที่สำคัญอีกรายการหนึ่งมาจากการท่องเที่ยวจากต่างชาติ จะเห็นได้ว่าผลกระทบจากโควิดต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยวนั้นสูงมาก โดยเฉพาะช่วงการปิดประเทศ ทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่าประเทศไทยนั้นอ่อนไหวและเปราะบาง

การเติบโตของเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนที่มีคุณภาพในโลกปัจจุบัน มิได้หมายถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว หากแต่ยังมีเรื่องของสิ่งแวดล้อมเข้ามาประกอบ ทั้งเรื่องของภาวะโลกร้อน (Global warming) การปล่อยก๊าซเรือนกระจกเป็นศูนย์ (Net zero) และความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon neutral) นอกจากนี้ ตัวบ่งชี้ถึงการเติบโตอย่างยั่งยืนยังรวมถึงโครงสร้างการผลิตภายในประเทศที่มีระบบสาธารณูปโภคที่เพียงพอและทันสมัย มีแรงงานที่มีทักษะทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี มีระบบการศึกษา การบริการดูแลสุขภาพ และการสาธารณสุขที่ดี มีโครงสร้างพื้นฐานพร้อมต่ออุตสาหกรรมสมัยใหม่ ในขณะที่โครงสร้างการผลิตไทยต้องเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซ่อุปทานการผลิตนานาชาติ โดยผลิตสินค้าที่ทันต่อความต้องการของตลาดโลกในยุคดิจิทัล และต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีหลักภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ที่มั่นคง และมีการเปิดเสรีทางการค้าการลงทุนกับมิตรประเทศต่าง ๆ ในโลก ทั้งอาเซียน อาเซียน+6 และภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อให้ประเทศสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางชาติมหาอำนาจได้

ในประเด็นโครงสร้างรายได้และโอกาสภายในประเทศนั้น จำเป็นต้องลดความเหลื่อมล้ำ (Inequality) ทั้งทางด้านสังคมและด้านรายได้ จากตัวอย่างที่ผ่านมาในอดีตเมื่อประเทศใดประเทศหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น จีน อินเดีย เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ มีความเจริญทางเศรษฐกิจขึ้นไปถึงจุดสูงสุดแล้วร่วงลงมา สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับสภาวะเศรษฐกิจขาลงคือ การเกิดความแตกแยกในประเทศระหว่างชนชั้น ที่เกิดจากการลุกฮือของชนชั้นรากหญ้าหรือรายได้น้อยที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ดังนั้น แท้จริงแล้วภาพรวมของระบบเศรษฐกิจที่ดีของประเทศจึงต้องมีความแข็งแกร่งจากภายใน คือ ต้องมีการขับเคลื่อนในระดับของผู้ผลิตหรือภาคเอกชนให้แข็งแกร่งให้เกิดการแข่งขันซึ่งกันและกัน สามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้ และมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

มีข้อคิดอีกด้านความเสี่ยงคือ VUCA World ที่หมายถึงโลกของ ‘Volatility’ ความผันผวน ที่คาดเดาได้ยาก เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นฉับพลันโดยมิได้ตั้งตัว ‘Uncertainty’ ความไม่แน่นอน ไม่ชัดเจน ความยากที่จะอธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ‘Complexity’ ความซับซ้อนที่จำเป็นต้องนำปัจจัยมากมายในทุกมิติมาพิจารณาก่อนทำการตัดสินใจ ‘Ambiguity’ ความคลุมเครือยากในการคาดเดาถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น เป็นตัวกำหนดทิศทางเศรษฐกิจโลกและเป็นความท้าทายของโลกในปัจจุบัน เช่น กรณีของรัสเซียและยูเครน หรือสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ที่เข้ามามีผลกระทบโดยมิได้เตรียมตัว และเกิดผลกระทบที่มีความไม่แน่นอน มีความซับซ้อนสูง มีความคลุมเครือถึงผลลัพธ์และการจัดการที่ส่งผลต่อโลกในอนาคต เข้ามาสร้างความไม่มั่นคงและเขย่าเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยต้องมีรากฐานที่แข็งแกร่งตอบโต้โจทย์ VUCA World นี้

“...นักเศรษฐศาสตร์มีหน้าที่ในการปรับเศรษฐกิจให้มีความเหมาะสม ไม่ใช่เพื่อจุดสูงสุด แต่เพื่อความยั่งยืน เป็นจุดที่เกิดความสมดุลและพอดีมากที่สุด ระหว่าง การเจริญเติบโต ความยืดหยุ่นและยั่งยืน และการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน...”

รศ. ดร. ปิติ : ในการรับมือกับ VUCA World นักเศรษฐศาสตร์มีหน้าที่ในการปรับเศรษฐกิจให้มีความเหมาะสม (Optimize) โดยหาจุดที่สมดุลและพอดีมากที่สุดระหว่าง 3 ด้านให้เติบโตไปพร้อมกัน คือ 1) การเจริญเติบโต (Growth) ให้เกิดการขยายตัว เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ 2) ความยืดหยุ่นและยั่งยืน (Resilience) คือเมื่อเจอสิ่งใดมากระทบต้องสามารถลุกขึ้นมาได้และในขณะเดียวกันต้องสามารถที่จะยั่งยืนได้ด้วย และ 3) การแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน (Inclusive) อย่างเหมาะสม ทั้งภายในประเทศและบริบทโลก ยกตัวอย่างให้เห็นภาพคือ ทำอย่างไรให้เค้กใหญ่ขึ้น โดยที่ยังมีเค้กอยู่ในมือ หรือเปลี่ยนไปทานอย่างอื่นแทนได้ และทำอย่างไรให้ทุกคนได้ทานเค้กแบบเสมอภาค ซึ่งเป็นการทำให้เศรษฐกิจเติบโตในระดับมหภาค (Macro) ที่เป็นภาพรวม และในระดับย่อย ๆ ที่ทำให้รายได้สูงขึ้น เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น โดยไม่เน้นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว นั่นหมายถึง การเติบโตอย่างยั่งยืน ภาครัฐต้องใช้นโยบาย เครื่องมือ หรือทำอย่างไรให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันได้ และจะเข้ามาลดความเหลื่อมล้ำโดยสร้างโอกาสให้ทุกคนได้มีโอกาสเหมือน ๆ กันได้อย่างไร

รศ. ดร. ขยิดม : ด้านความท้าทายที่มาจากภายในประเทศมาจากหลายด้านที่เกิดขึ้น ณ ปัจจุบัน คือ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และรายได้ เกิดจากความไม่เท่าเทียมในโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ระบบการรักษายาบาลการแพทย์ และความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ที่ต่างกันค่อนข้างมากระหว่างคนรวยและคนจน หนี้ครัวเรือนต่อจีดีพี ที่ขยับสูงขึ้นจากร้อยละ 80 กว่า ๆ เมื่อ 10 กว่าปีที่แล้ว ปัจจุบันอยู่ที่กว่าร้อยละ 90 ซึ่งสูงที่สุดในประวัติศาสตร์ สาเหตุมาจากการที่คนขาดรายได้ โดยเฉพาะช่วงโควิด-19 และอัตราการกู้เพิ่มสูงขึ้น วิธีการแก้ในระยะสั้น คือ ต้องมีการยืดหยุ่นการผ่อนชำระหนี้ชั่วคราว และคนต้องมียานเพื่อสร้างรายได้เพียงพอที่จะมาชำระหนี้คืน ฉะนั้นต้องดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ และระบบสถาบันทางการเงิน ว่าจะร่วมมือเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือนได้อย่างไร ในขณะเดียวกันต้องมีการคุ้มครองทางสังคม (Social safety net) ที่เป็นกลไกชั่วคราวที่มารองรับคนที่ตกงานและขาดรายได้ ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของภาครัฐที่ต้องประคับประคองในช่วงระยะเวลาที่หนี้ครัวเรือนต่อจีดีพีสูง ให้เศรษฐกิจขับเคลื่อนไปได้ อีกปัญหาเกิดจากสังคมสูงวัย เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเวียดนามซึ่งคนมีอายุเฉลี่ยที่ประมาณ 35 ปี เป็นวัยกำลังทำงานที่สามารถขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจได้ ในขณะที่ประเทศไทยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุและอยู่ในวัยเกษียณสูงขึ้น สัดส่วนการเกิดของประชากรยุคใหม่มีน้อย นอกจากความท้าทายทางด้านอุปทานของตลาดแรงงาน จนต้องพึ่งพาแรงงานนำเข้า ยังมีความท้าทายในเรื่องของกองทุนการประกันสังคมและระบบสุขภาพว่าจะขับเคลื่อนไปได้อย่างไร ปัญหาต่อมาเรื่องของแนวโน้มเงินเฟ้อ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากเรื่องของพลังงาน น้ำมันแพงจากปัญหาของสงครามรัสเซีย-ยูเครน ส่งผลให้พลังงานอื่น ๆ เช่น ถ่านหิน แก๊ส แพงตามไปด้วย และการที่ประเทศไทยนำเข้าและพึ่งพาพลังงานเยอะมาก จึงได้รับผลกระทบดังกล่าวค่อนข้างสูง และผลของปัญหาสงครามดังกล่าวทำให้ราคาปุ๋ยเพิ่มสูงขึ้นและมีผลต่อราคาสินค้าเกษตร ซึ่งความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของเงินเฟ้อต่อคนในสังคมจะแตกต่างกันระหว่างคนรวยและคนจน

ประเด็นความท้าทายต่อมาคือ การชะลอตัวของการลงทุนในอุตสาหกรรมใหม่ ซึ่งเป็นผลมาจากสถานการณ์ทางด้านการเมืองที่ไม่เสถียรภาพโดยเปรียบเทียบกับคู่แข่ง เช่น เวียดนาม ซึ่งเป็นทางเลือกที่ดีกว่าให้ต่างชาติเข้าไปลงทุนเนื่องจากสถานการณ์ทางด้านการเมืองมีความมั่นคง มีนโยบายส่งเสริมการลงทุนที่เข้มข้นกว่า และมีระบบสาธารณสุขที่ทันสมัย ส่วนการแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นอีกความท้าทายหนึ่ง ที่ส่งผลกระทบต่อต้นทุนการดำรงชีวิตที่สูงขึ้นของทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิต และก่อให้เกิดการชะลอตัวของการบริโภค ไม่ว่าจะเป็นภาคของการก่อสร้าง การท่องเที่ยว อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การขนส่ง โรงแรม ร้านอาหาร ภาระหนี้ของภาคการเงินเป็นผลซ้ำเติมตามมา ภาระหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non Performance Loan: NPL) ที่เพิ่มสูงขึ้นทั้งภาคประชาชนและภาคธุรกิจ อาจเข้าไปสั่นคลอนสถานะของภาคสถาบันการเงินให้เกิดปัญหาและทำให้ตลาดเงินและตลาดทุนอ่อนไหว ความท้าทายอีกประการคือการกระจุกตัวของรายได้ภาคบริการจากต่างประเทศที่พึ่งพาการท่องเที่ยว สร้างความเปราะบางให้กับไทย ประเทศไทยมีรายได้จากภาคการท่องเที่ยวเกินกว่าร้อยละ 15 ของจีดีพี โดยภาคการท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยส่วนใหญ่มาจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เคยมีจำนวนสูงสุดถึงปีละ 40 ล้านคน เมื่อปิดประเทศทำให้เกิดปัญหาต่อคนทำงานในภาคอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมบริการ นวด สปา อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับมัคคุเทศก์ คนขับรถ การขนส่ง โรงแรม สถานบันเทิง ฯลฯ ซึ่งมีอยู่ประมาณ 7 ล้านคน ทำอย่างไรจึงจะช่วยคนที่อยู่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้

ปัญหาใหญ่ที่ต้องเร่งแก้ไขคือ เรื่องโครงสร้างสินค้าที่ผลิตและการส่งออกสินค้า ด้วยเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้สินค้าบางประเภทที่ไทยผลิตอาจไม่เป็นที่ต้องการของตลาดโลกอีกต่อไป คำถามคือ ประเทศไทยมีส่วนร่วมกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสินค้าใหม่ ๆ ในอนาคตมากน้อยเพียงใด อีกทั้งปัจจุบันไทยมีการขาดแคลนแรงงาน ทั้งแรงงานที่มีทักษะและแรงงานที่มีทักษะน้อย ทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น กัมพูชา พม่า และ สปป. ลาว ในหลาย ๆ อุตสาหกรรม โครงสร้างของระบบการศึกษานับตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา จำเป็นต้องเข้ามารองรับการผลิตแรงงานที่มีทักษะเพื่อตอบโจทย์ของประเทศ ในขณะที่ไทยมีการพึ่งพาพลังงานนำเข้า หรือนำเข้าพลังงานแบบสำเร็จรูป ซึ่งส่งผลต่อขีดความสามารถในการแข่งขันและเป็นหัวใจสำคัญของประเทศ รัฐต้องอธิบายให้ประชาชนเข้าใจในการช่วยกันประหยัดพลังงาน และต้องมีพลังงานทางเลือกเข้ามาทดแทน การอุดหนุนราคาพลังงานไม่ได้แก้ปัญหาในระยะยาว แต่ประเทศไทยต้องหาพลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน โครงสร้างพื้นฐานต่ออุตสาหกรรมใหม่เป็นสิ่งที่ต้องเร่งทำ เนื่องจากประเทศไทยไม่มีการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานต่ออุตสาหกรรมใหม่มาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปีแล้วนับจากการลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จนเป็นคอมเพล็กซ์อุตสาหกรรมปิโตรเคมีที่สำคัญ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีพื้นที่ที่ทันสมัย มีระบบโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เข้ามาเอื้ออำนวยต่ออุตสาหกรรมใหม่ เช่น โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมใหม่ ระบบโลจิสติกส์ เพื่อให้เกิดการลงทุนทั้งจากภายในประเทศและจากต่างประเทศ และจะสามารถแข่งขันกับคู่แข่งที่แข็งแกร่งอย่างประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม และ อินโดนีเซีย ได้

ความท้าทายสองประเด็นสุดท้ายคือ ฐานะทางการคลังและข้อจำกัดของนโยบายการเงิน ด้านนโยบายการคลัง คงต้องยอมรับว่าในช่วงเศรษฐกิจขาลงการหารายได้จากภาษีของภาครัฐมีจำกัด ในขณะที่การใช้จ่ายของภาครัฐโดยเฉพาะในสถานการณ์โควิด-19 เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ภาครัฐต้องกู้เงินถึง 1.5 ล้านล้านบาทเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ ค่าใช้จ่ายที่เข้ามาจุนเจือภาคประชาชน และค่าใช้จ่ายในจัดทำโครงการภาครัฐที่อยู่ในต่างจังหวัดเพื่อก่อให้เกิดการสร้างงาน ทำให้มีการขยายขีดค่าวิกฤต (Critical value) ของหนี้สาธารณะต่อจีดีพี จากเดิมในสภาวะปกติ ที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่เกินร้อยละ 60 เป็นร้อยละ 70 ในสถานการณ์โควิด-19 แม้หนี้สาธารณะต่อจีดีพีจะมีได้เป็นปัญหาหลักที่น่ากังวลวันนี้ แต่หากไม่มีการปรับโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและปรับปรุงกฎหมายให้ธุรกิจเติบโต รายได้ของภาครัฐที่จะหาได้จากการจัดเก็บภาษีเพื่อชำระหนี้ดังกล่าวก็จะเป็นข้อจำกัด ส่วนนโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทยต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาโครงสร้างหนี้ของภาคครัวเรือนและโครงสร้างหนี้ของภาคธุรกิจ เพื่อมิให้มีผลกระทบต่อระบบสถาบันการเงินและตลาดทุน ซึ่งที่ผ่านมาพบว่าทำหน้าที่ได้ดี หากแต่ขณะนี้ นโยบายการเงินซึ่งมีข้อจำกัดมาก แม้ออกเบียร์ในประเทศที่ต่ำมากก็ยังไม่สามารถกระตุ้นการลงทุนได้ ในขณะที่ดอกเบี้ยโลกเริ่มขยับขึ้น จึงเกิดปัญหาตามมาว่าหากประเทศไทยไม่ขยับขึ้นตามอาจมีผลกระทบต่อเงินทุนไหลออก และมีผลต่ออัตราแลกเปลี่ยน แต่หากขยับดอกเบี้ยขึ้นมากเกินไปจะมีผลกระทบต่อธุรกิจของประเทศที่ยังไม่ฟื้นตัว เป็นการซ้ำเติมเข้าไปอีก ทั้งหมดนี้คือความท้าทายที่เกิดมาจากเศรษฐกิจในประเทศ และการใช้นโยบายการคลังและนโยบายการเงิน

รศ. ดร. ปิติ : ด้านความท้าทายจากต่างประเทศ สิ่งที่ต้องพิจารณาคือเรื่องของการหยุดชะงักจากการรบกวน (Disrupt) ต่าง ๆ ที่จะมากระทบ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 5 ส่วน ส่วนแรกคือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจยุคใหม่ (New economy) คือการเปลี่ยนแปลงที่หากเตรียมความพร้อมดีจะทำให้เกิดความได้เปรียบ (Advantages) ต่าง ๆ เช่น ความได้เปรียบด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ด้านคอนตัม ด้านการแข่งขัน แต่หากเตรียมพร้อมไม่ดีและไม่รู้เท่าทันจะทำให้เกิดการหยุดชะงักแทน โดยเฉพาะในเรื่องของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนวิธีการคิดวิธีการทำงานมาก ๆ เช่น การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ซึ่งมีแกนกลางที่เรียกว่าเป็นระบบไซเบอร์กายภาพ (Cyber-physical system) คือความเชื่อมโยงระหว่างโลกที่จับต้องไม่ได้กับโลกกายภาพที่จับต้องได้ แม้จะมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องของโลกกายภาพมานาน แต่ความพร้อมในโลกไซเบอร์ (Cyber world) อาจยังมีความพร้อมไม่เท่าทันเท่าใดนัก โดยโลกไซเบอร์ ณ ปัจจุบันมี 4 เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นและเชื่อมต่อกันเป็นจิ๊กซอเพื่อทำให้โลกไซเบอร์กลายเป็นโลกที่เกิดขึ้นจริงแล้ว ได้แก่ 1) เทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) คือ การนำเครือข่ายคอมพิวเตอร์มาช่วยกันคิดคำนวณแทนการใช้ซูเปอร์คอมพิวเตอร์ในการแก้ปัญหาที่ยากซับซ้อน เช่น บันทึกธุรกรรมทางการเงินของสถาบันการเงิน ซึ่งมีข้อดีคือต้นทุนที่ถูกลง ข้อมูลมีความถูกต้องเนื่องจากการตรวจสอบหลายขั้นตอน ก่อนที่จะบันทึกข้อมูลจัดเก็บโดยการเข้ารหัส (Encrypt) ไว้สำหรับคนที่เป็นเจ้าของธุรกรรมเท่านั้นจึงสามารถเข้าไปดูได้ 2) สินทรัพย์ดิจิทัล (Digital asset) เป็นเทคโนโลยีที่เกิดจากการนำคอมพิวเตอร์เข้าไปเครือข่ายของบล็อกเชน แล้วได้ผลตอบแทนเป็นสินทรัพย์ดิจิทัล ซึ่งทำให้โลกไซเบอร์เกิดขึ้นจริงโดยสินทรัพย์ดิจิทัลสามารถถูกนำมาใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนของโลกไซเบอร์ได้ เช่น การทำธุรกรรมหรือชำระเงินในการซื้อขายด้วย บิตคอยน์ (Bitcoin) หรืออีเธอร์ (Ethereum) เป็นต้น 3) เทคโนโลยีการถ่ายโอนความเป็นเจ้าของบนโลกออนไลน์ที่เรียกว่า NFT (Non-Fungible Token) ซึ่งหมายถึงรูปแบบการรับรองทางดิจิทัลเพื่อยืนยันความเป็นเจ้าของทรัพย์สินดิจิทัลที่ซื้อขายกันบนโลกออนไลน์ได้ 4) มาร์เก็ตเพลส (Marketplace) คือ พื้นที่พบปะของผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อติดต่อซื้อขายสินค้าและบริการกัน เทคโนโลยีนี้ต่อยอดมาจากเทคโนโลยีโลกเสมือนผสานโลกแห่งความจริง (Augmented Reality: AR) และเทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Virtual Reality: VR) ที่เรียกว่าจักรวาลนอกระยะ (Metaverse) สิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมี 4 เทคโนโลยีนี้คือ ทำให้สามารถเข้าไปบนโลกออนไลน์แล้วทำธุรกรรมทุกอย่างได้เหมือนกับโลกจริง ซึ่งหากไม่เท่าทันในเรื่องเหล่านี้ ผู้บริโภคอาจไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการฉ้อโกงหรือมิจฉาชีพ ในขณะที่ผู้ขายอาจสูญเสียโอกาสในพื้นที่ใหม่ตรงนี้ นี่จึงเป็นความท้าทายในเรื่องของเทคโนโลยี ซึ่งยังเกี่ยวข้องกับความต้องการใช้พลังงานว่ามีความยืดหยุ่นยั่งยืน มีความเท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยี และสามารถสร้างรายได้หรือความเจริญเติบโตในเรื่องเหล่านี้ได้หรือไม่ นอกจากนี้ ยังต้องมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่เทคโนโลยีคอนตัมฟิสส์ที่จะเข้ามาหลังจากนี้ ซึ่งจะส่งผลให้มีความต้องการใช้ชิปคอมพิวเตอร์ที่มีขนาดเล็กลง คือมีขนาดเล็กกว่า 3 นาโนเมตร ทำให้มีการประมวลผลที่เร็วขึ้น ใช้พลังงานน้อยลง ซึ่งหากยังไม่มีเตรียมความพร้อมย่อมเกิดการชะงักกันอีกรอบหนึ่ง

ความท้าทายส่วนที่สองคือ เรื่องระบบโลจิสติกส์ที่เชื่อมระหว่างโลกเสมือนหรือโลกไซเบอร์กับโลกจริง เพื่อส่งมอบสินค้าที่ซื้อขายผ่านแพลตฟอร์ม เรื่องของการเชื่อมต่อ (Connectivity) บนโลกไซเบอร์ของระบบโทรคมนาคมซึ่งประเทศไทยมีการพัฒนาที่ช้ากว่าประเทศอื่น และอาจเกิดการชะงักกันจากสงครามการค้าและเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อความมั่นคงระหว่างสหรัฐอเมริกา กับจีน จึงเป็นความเสี่ยงในการเลือกข้าง นอกจากนี้ สถานการณ์โควิด-19 ส่งผลต่อระบบโลจิสติกส์และเรื่องของการค้าระหว่างประเทศทั้งการนำเข้าและการส่งออก โดยตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ตัวเลขการซื้อขายสินค้านี้ระหว่างประเทศผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เรียกว่า Cross Border E-Commerce (CBEC) สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แต่สถานการณ์โควิด-19 กลับทำให้การระวางเรือสูงขึ้น ไม่มีเรือวิ่ง ไม่มีตู้คอนเทนเนอร์ เกิดเป็นปัญหาด้านโลจิสติกส์สำหรับประเทศไทยที่พึ่งพาเรือและไม่สามารถเปลี่ยนไปใช้รถไฟซึ่งยังคงล่าช้าอยู่ในการขนส่ง แสดงถึงความไม่ยืดหยุ่นและยั่งยืนในระบบโลจิสติกส์ ในขณะที่รถไฟเป็นระบบโลจิสติกส์ที่สามารถเชื่อมโยงทั้งโลกเข้าไว้ด้วยกัน ด้วยทำเลที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ของประเทศไทยซึ่งน่าจะเชื่อมโลกได้ แต่นอกจากโครงสร้างพื้นฐานที่เชื่อมไม่ได้แล้ว กฎระเบียบต่าง ๆ อาทิ ความตกลงด้านการขนส่งระหว่างประเทศ (Cross Border Transportation Agreement) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า (Trade facilitations) มาตรการที่มิใช่มาตรการทางภาษี (Non-tariff measure) เหล่านี้ยังเป็นอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถเชื่อมโยงการค้าขายสินค้านี้ระหว่างประเทศได้

ความท้าทายส่วนที่สามคือ โลกแตกตัวออกจากกันเพราะมหาอำนาจใหม่กับมหาอำนาจเดิม ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกา ทำให้ห่วงโซ่มูลค่าโลก (Global Value Chain: GVC) ที่ถูกรบกวนด้วยสถานการณ์โควิด-19 พื้นที่ล่าช้ากว่าปกติ จากตามปกติที่ใช้เวลาประมาณ 3 ปีในการฟื้นตัวจากวิกฤตต่าง ๆ สถานการณ์ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์จากการปะทะกันระหว่าง

สหรัฐอเมริกา กับจีน ทำให้ห่วงโซ่อุปทานที่จะโตขึ้นมาเกิดการแตกตัวนี้เรียกว่าเป็นการแบ่งเศรษฐกิจโลก 2 ขั้ว (The great decoupling) ทำให้ไม่สามารถใช้ชุดความคิดแบบโลกาภิวัตน์ (Globalization) และหลักเศรษฐศาสตร์ในการเลือกซื้อสินค้าและบริการจากผู้ผลิตที่ใดก็ได้ในโลก โดยเลือกซื้อสินค้าที่ประสิทธิภาพสูงที่สุด คุณภาพดีที่สุดในราคาต่ำที่สุดจากผู้ผลิตมาประกอบในประเทศไทยแล้วส่งออกขายทั่วโลกได้เช่นเดิม โดยที่ประเทศต่าง ๆ อาจต้องเลือกว่าจะเชื่อมต่อกับจีนหรือสหรัฐอเมริกา ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทั้งนี้ ทางออกที่ดีที่สุดคือการเป็นโซ่อุปทานที่เชื่อมระหว่าง 2 ค่าย ซึ่งจำเป็นต้องมี 1) ปัจจัยพื้นฐานภายในประเทศที่ดีและดึงดูดให้ต่างประเทศเข้ามาลงทุน คือมีระบบโลจิสติกส์และโทรคมนาคมที่ดี 2) มีข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศที่ดีและกฎระเบียบภายในประเทศที่ทันสมัยที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างประเทศได้ 3) คนในประเทศต้องมีคุณภาพที่ดี ซึ่งหมายถึง ชีตความสามารถในการแข่งขันกับประเทศทางเลือกแทนไทย เช่น เวียดนาม ซึ่งมีระบบโลจิสติกส์และข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศที่ดีและทันสมัย ได้

ความท้าทายส่วนที่สี่คือ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน หรือ ESG ที่ย่อมาจาก สิ่งแวดล้อม (Environmental) สังคม (Social) และธรรมาภิบาล (Governance) ซึ่งเกี่ยวข้องกับภาวะโลกร้อน การปล่อยก๊าซเรือนกระจกเป็นศูนย์ ความเป็นกลางทางคาร์บอน รวมถึงโมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Bio-Circular-Green Economy: BCG Economy) คือ เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว และประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ที่รวมแล้วเรียกว่าเป็นกลุ่มชีวิตวิถีใหม่ (New normal) ซึ่งมีได้หมายถึงสถานการณ์โควิด-19 เพียงประการเดียว แต่ยังรวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate crisis) โดยชีวิตวิถีใหม่ที่ประกอบด้วยเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สถานการณ์โควิด-19 และห่วงโซ่อุปทานทำให้เกิดการเพิ่มต้นทุน และความท้าทายในทางเศรษฐกิจให้กับประเทศมากยิ่งขึ้น จากการที่ปัจจุบันหลาย ๆ ประเทศใช้มาตรการการปรับคาร์บอนก่อนข้ามพรมแดนที่เรียกว่า CBAM (Cross Border Adjustment Mechanism) ซึ่งทำให้ผู้ผลิตมีต้นทุนในการซื้อใบรับรอง (Certificate) มูลค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อให้สินค้าส่งออกไปยังประเทศเหล่านั้นได้ ประกอบกับการที่ทุกประเทศก่อนหน้านี้สาธารณะเพื่อแก้ปัญหาในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ทำให้ต้องมีการเก็บภาษีเพิ่มเพื่อใช้หนี้ ซึ่งภาษีที่จะถูกเรียกเก็บเพิ่มขึ้นได้แก่ภาษีที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชีวิตวิถีใหม่ เช่น ภาษีสิ่งแวดล้อม ภาษีอีเธอร์วิส ภาษีการค้าข้ามพรมแดน เป็นต้น

ความท้าทายส่วนที่ห้าคือ ปัจจัยทางด้านสังคม ด้วยสังคมสูงวัยที่ทำให้ขาดแคลนแรงงาน แต่ประเทศไทยกลับกีดกันแรงงานต่างด้าวที่มีคุณภาพเข้ามาทำงานในงานบางประเภท จึงทำให้มีแต่แรงงานต่างด้าวซึ่งไม่มีคุณภาพเข้ามาในประเทศ และเกิดเป็นปัญหาเชิงสังคม ในขณะที่สังคมไทยเกิดปัญหาสังคมวัยกลาง สังคมแห่งกลางจากการต้องอยู่ร่วมกันของผู้สูงอายุ และบุตรหลานที่มีอายุน้อยซึ่งนำไปสู่ปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ตามมา ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องการศึกษา เรื่องรายได้ ประเทศไทยจึงต้องพัฒนาคนในประเทศให้เท่าทันกับประเด็นด้านความท้าทายเหล่านี้

แนวโน้มเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทย และมิติความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

“...ประเทศไทยควรต้องมีการปรับปรุงในเรื่องของกฎหมายที่มีความทันสมัย พร้อมไปกับการผลักดันด้านการศึกษา การดูแลเรื่องสุขภาวะ พลังงาน สิ่งแวดล้อม การลดความเหลื่อมล้ำเพื่อให้สังคมเกิดความเสมอภาค พร้อมทั้งเป็นผู้ประสานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียน เพื่อให้เกิดมิติความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ...”

รศ. ดร. ขโยดม : ประเทศไทยมีคู่แข่งในภูมิภาคเดียวกันมากขึ้น เพราะประเทศคู่แข่ง มีความพร้อมในระบบสาธารณูปโภค กฎกติกา กฎหมายเกี่ยวข้องที่เอื้อต่อการลงทุน โอกาสที่ไทยจะเป็นส่วนหนึ่งของห่วงโซการผลิตนานาชาติจะน้อยลง ไทยจึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนกฎหมายให้เอื้อต่อการลงทุนในธุรกิจใหม่ และชักจูงให้ผู้ประกอบการต่างชาติมาลงทุนมากขึ้น

ในการทำให้เกิดมิติความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยควรต้องดำเนินกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงกฎหมาย (Regulatory guillotine) โดยตัดเรื่องความไม่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย กฎระเบียบ การอนุญาต ให้มีความทันสมัย โปร่งใส และเหมาะสมกับยุคสมัย โดยการทบทวนยกเลิกกฎหมายที่ล้าหลังหรือไม่จำเป็นที่มีผลต่อการทำธุรกิจและสร้างต้นทุนกับประชาชน ส่วนหากมีกฎระเบียบใหม่ต้องผ่านการประเมินผลกระทบทางกฎหมาย (Regulatory Impact Assessment: RIA) การปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวมีดำเนินการมาแล้วในหลายประเทศ เช่น เกาหลี เวียดนาม เม็กซิโก สำหรับประเทศไทยเริ่มดำเนินการเมื่อประมาณ 3 ปีที่แล้ว โดยมีการพิจารณาถึงประเด็นที่เป็นอุปสรรค (Pain point) ต่อการทำธุรกิจ และพิจารณาปรับปรุง ยกเลิก หรือ แก้ไข ให้ขั้นตอนทางกฎหมายมีความง่ายขึ้น มีความชัดเจน โปร่งใส มีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ ภาคอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 จะได้ฟื้น พร้อมไปกับการรองรับการเกิดของอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ในอนาคต เป็นการเปิดช่องว่างทางเศรษฐกิจให้กลับมาเติบโตอย่างยั่งยืน

เพื่อให้ประเทศมีแรงงานที่มีทักษะเหมาะสมกับการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจในอนาคต จึงมีความจำเป็นต้องผลักดันแนวทางการจัดการศึกษาที่เรียกว่า สะเต็ม (STEM) ซึ่งบูรณาการความรู้ของศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศทั้ง 4 สาขาวิชา ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (Science) เทคโนโลยี (Technology) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineer) และคณิตศาสตร์ (Mathematics) โดยต้องทำการผลักดันตั้งแต่ระดับของมัธยมต้น มัธยมปลาย จนถึงระดับมหาวิทยาลัย ตามโครงการพลิกโฉมสถาบันอุดมศึกษา (Re-inventing university) อีกทั้งต้องมีการปรับการทำงานระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กระทรวง อว.) ให้เกิดความเชื่อมโยงกัน

นอกจากนี้ ในระยะสั้นมีความจำเป็นมากที่ต้องดูแลในเรื่องของสุขภาวะจากสถานการณ์โรคโควิด-19 ที่ยังคงระบาดอยู่ ให้เป็นเรื่องของโรคธรรมดาและเกิดความน่ากลัวน้อยลง ซึ่งจะมีผลต่อการเปิดประเทศ และดึงดูดนักท่องเที่ยวและเม็ดเงินลงทุนกลับเข้ามาในประเทศ

ปัจจุบันเริ่มเกิดการทวนกระแสโลกาภิวัตน์ (Deglobalization) จากการที่แต่ละประเทศมหาอำนาจมีความขัดแย้ง ดังนั้นความเป็นอาเซียนในเศรษฐกิจยุคใหม่จึงมีความสำคัญค่อนข้างมาก ประเทศไทยจึงควรเป็นผู้ประสานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียนให้เกิดขึ้น

เศรษฐกิจยุคใหม่และความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ

*“...ประเทศไทยสามารถที่จะรับมือกับหลาย ๆ ปัญหา/ความท้าทายได้โดยการเล่นบทบาทนำในอาเซียน
ทั้งในมิติภูมิรัฐศาสตร์เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับประเทศมหาอำนาจ
และในมิติเศรษฐกิจที่จะสามารถแก้ไขปัญหภายในประเทศได้...”*

รศ. ดร. ปิติ : จากประเด็นความท้าทายส่วนหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องโลกาภิวัตน์และการทวนกระแสโลกาภิวัตน์ จะเห็นได้ว่าเกิดขึ้นจากความขัดแย้งกันของ 2 ขั้วมหาอำนาจที่แข่งขันกัน คือ การขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีน ในขณะที่สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีขนาดเศรษฐกิจที่เล็กกว่าได้สร้างพันธมิตรในการปิดล้อมจำกัดเขตการขยายอิทธิพลของจีน จึงทำให้การตัดสินใจหลาย ๆ ประการในโลกเป็นการตัดสินใจที่ใช้เหตุผลทางด้านความมั่นคงแทนการใช้เหตุผลทางด้านเศรษฐศาสตร์เป็นตัวนำ และจากการใช้นโยบายอินโดแปซิฟิกในการปิดล้อมจีนของสหรัฐอเมริกาทำให้แนวปะทะขยายตัวมาถึงภูมิภาคอาเซียนและเอเชียใต้ โดยมีประเทศไทยอยู่ตรงกลาง วิธีในการแก้ปัญหาเหล่านี้ รวมถึงความท้าทายทั้งในประเทศไทยและความท้าทายในภูมิภาคหลาย ๆ เรื่อง จึงมองเฉพาะในรอบของประเทศไทยไม่ได้ แต่ต้องคิดนอกกรอบของประเทศ โดยคิดในกรอบของภูมิภาคแทน เช่น เรื่องโครงสร้างประชากรที่สามารถผลิตคนเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ทันทำให้ประเทศไทยขาดแคลนแรงงาน ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านอย่างอินโดนีเซีย ลาว กัมพูชา พม่า ฟิลิปปินส์ มีแรงงานล้นและเกินอยู่ หากนำมารวมกันได้จะทำให้เกิดการประหยัต์ต่อขนาดทุน/การผลิตขนาดใหญ่ และมีต้นทุนที่ถูกลง หรือในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ การเชื่อมโยงทางการค้า รวมถึงอีกหลาย ๆ ปัญหา/ความท้าทาย ประเทศไทยสามารถที่จะรับมือได้โดยการเล่นบทบาทนำในอาเซียน ทั้งในมิติภูมิรัฐศาสตร์เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับประเทศมหาอำนาจ และในมิติเศรษฐกิจที่จะสามารถแก้ไขปัญหภายในประเทศได้

นอกจากนี้การสร้างความร่วมมือกับประเทศนอกอาเซียน โดยความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค หรือ RCEP (Regional Comprehensive Economic Partnership) ซึ่งประกอบด้วยอาเซียน 10 ประเทศ ร่วมกับประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ทำให้เป็นเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) ที่ใหญ่ที่สุดในโลกและสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น ยังทำให้ประเทศไทยเป็นโหนดหลักในการแก้ปัญหาเรื่องการแบ่งขั้วเศรษฐกิจโลกของประเทศต่าง ๆ จากสงครามการค้าและสงครามเทคโนโลยี และในขณะเดียวกันต้องมองกรอบอนุภูมิภาคคือ กรอบความตกลงเขตการค้าเสรีอ่าวเบงกอล หรือ BIMSTEC (Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation) ที่ประกอบด้วยประเทศไทย พม่า อินเดีย ศรีลังกา บังกลาเทศ เนปาล และภูฏาน ที่มีตลาดขนาด 1.7 พันล้านประชากรและขนาดเศรษฐกิจ 4.4 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งใหญ่เป็นอันดับที่ 4 ของโลก ดังนั้น นี่จึงเป็นการขยายตลาดทางเศรษฐกิจออกไปทั้งทางด้านตะวันออกและตะวันตกโดยมีประเทศไทยเป็นจุดศูนย์กลางอินโดแปซิฟิกที่จีนต้องการขยายอิทธิพลลงมา ในขณะที่สหรัฐอเมริกาก็ต้องการปิดล้อมมากยิ่งขึ้น

การที่ทั่วโลกมีแนวโน้มที่ไม่ได้คิดบนเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก แต่เน้นเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศและภูมิรัฐศาสตร์มากยิ่งขึ้น ประเทศไทยจึงต้องนำองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ไปรวมกับองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ พาณิชยศาสตร์ ภาษาศาสตร์ อักษรศาสตร์ ในการทำความเข้าใจเรื่องภาษา วัฒนธรรม ศาสนา รวมกับองค์ความรู้ทางวิศวกรรมศาสตร์ ในเรื่องการสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีและการเชื่อมโยงโลจิสติกส์ รวมกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในเรื่องการพัฒนาซอฟต์แวร์และวิธีคิดต่าง ๆ ดังนั้น กรอบความคิดในเรื่องของวิธีคิดต้องเป็นสหสาขาวิชา (Multidisciplinary) ในขณะเดียวกันต้องพยายามคิดให้นอกกรอบของประเทศโดยการมองเป็นภูมิภาคศึกษา ดังนั้นภูมิภาคศึกษากับสหสาขาวิชา ถึงอยู่ร่วมกัน เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดียิ่งขึ้น

อาเซียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากตลอดช่วงเวลาของการพัฒนาที่ทำให้มีอำนาจต่อรองและสามารถปิดจุดอ่อน เสริมความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ คือการที่ประเทศไทยเล่นบทบาทนำในเวทีอาเซียน ซึ่งถือกำเนิดขึ้นที่ ประเทศไทยเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 1967 มาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการเสนอให้เกิดเขตการค้าเสรีอาเซียนอาฟต้า การเปิดเสรี ภาควิชาการที่เกิดจากปฏิกิริยากรุงเทพฯ ที่กรุงเทพมหานคร การขยายกรอบความร่วมมือเรื่องความมั่นคง การประชุมอาเซียน ว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN Regional Forum: ARF) การบูรณาการและกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันในช่วงวิกฤตต้มยำกุ้ง (Asian financial crisis) จนเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน ประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน วิสัยทัศน์อาเซียน นอกจากนี้ยังมีการผลักดันจนเกิด แผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity: MPAC) กฎบัตรอาเซียน (ASEAN charter) ที่เปรียบเสมือนธรรมนูญอาเซียน เรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (Human rights) มุมมองของอาเซียน ต่ออินโด-แปซิฟิก (ASEAN Outlook on the Indo-Pacific: AOIP) ในการกำหนดท่าทีของอาเซียนบนเวทีที่มหาอำนาจ มีความขัดแย้งกันระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาว่าอาเซียนมีจุดยืนอย่างไรในพื้นที่อินโดแปซิฟิก และกำหนดให้อาเซียนเป็น แกนกลางของการดำเนินนโยบายเชื่อมโยงต่าง ๆ ในภูมิภาคอินโดแปซิฟิก เพราะฉะนั้นหากประเทศไทยฉลาดในการเล่นบทบาท เช่นนี้ต่อไปในเวทีอาเซียน ย่อมสามารถแก้ไขจุดอ่อนต่าง ๆ และเสริมความแข็งแกร่งของประเทศไทยได้

ผศ. ดร. พงศ์ศักดิ์ : แม้โครงสร้างเศรษฐกิจของไทยมีปัญหาจากการพึ่งพาต่างประเทศมากเกินไป เส้าในการค้าขายเศรษฐกิจ มีแค่ภาคท่องเที่ยวและภาคส่งออก แต่หากมองทางด้านระบบการเงินต้องนับว่าประเทศไทยมีโครงสร้างทางการเงินที่แข็งแกร่ง เมื่อกล่าวถึงภูมิทัศน์ภาคการเงินไทยเพื่อเศรษฐกิจดิจิทัลและการเติบโตอย่างยั่งยืน (Financial landscape) สิ่งที่เป็นจุดเปลี่ยน ที่สำคัญ คือ เรื่องการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-Payment) หรือพร้อมเพย์ (Prompt Pay) ที่ส่งผลกระทบต่อทุกคน และ จากนั้นไปจะมีบทบาทมากขึ้น จากการเติบโตของธุรกิจอีคอมเมิร์ซ (E-commerce) รวมถึงโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างทางการเงินมีส่วนช่วยให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้าขาย การติดต่อกัน คล่องตัวขึ้น นอกจากนี้ เรื่องของการทำสกุลเงินดิจิทัล (Digital currency) ซึ่งมี 3 ระดับ ระดับแรกคือระดับระหว่างสถาบันการเงิน เป็นการทำธุรกรรม ข้ามระหว่างธนาคาร และประเทศไทยเป็นประเทศต้น ๆ ของโลกที่เริ่มต้นเรื่องนี้ ระดับที่สองคือการใช้สกุลเงินดิจิทัลระดับ ภาควิชาการ (Wholesale digital currency) และระดับที่สามซึ่งสำคัญมากคือสกุลเงินดิจิทัลสำหรับการใช้งานในภาคประชาชน (Retail digital currency) หรือที่เรียกว่าเงินที่สามารถโปรแกรมได้ (Programmable money) ในระยะ 1-2 ปีข้างหน้า จะเห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น และต้องรอบทบาทของสกุลเงินดิจิทัลที่จะนำไปสู่นวัตกรรมทางการเงิน (Financial innovation) หรือความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำทางการเงินด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ (Financial inclusion) ดังนั้น โครงสร้างทางการเงินมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยในปัจจุบันธนาคารแห่งประเทศไทยได้สนับสนุน ให้จัดตั้ง Virtual bank ที่หมายถึงการดำเนินธุรกิจของธนาคารพาณิชย์บนช่องทางดิจิทัลแบบเต็มรูปแบบ เป็นการเปิดโอกาส ให้ผู้ประกอบการรายใหม่เปิดดิจิทัลแบงก์ หรือรูปแบบธนาคารที่ไม่มีสาขาได้ เพื่อให้เกิดการแข่งขันกันและเกิดนวัตกรรม ทางการเงินที่ช่วยผู้คนโดยเฉพาะในเรื่องของความเหลื่อมล้ำทางการเงิน สุขภาพทางการเงิน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับ สังคมสูงวัยของไทยในอนาคต จะเห็นได้ว่าด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเงินที่กำลังเกิดขึ้นนี้สามารถนำไปสู่การพัฒนา ทางเศรษฐกิจในประเทศไทยได้

ตามความเห็นส่วนตัว เศรษฐกิจสมัยใหม่ คือ เศรษฐกิจที่ภาคเอกชนมีบทบาทเป็นผู้นำเศรษฐกิจอย่างแท้จริง มิใช่ภาครัฐ เป็นผู้วางแผน ด้วยความรวดเร็วในการพัฒนาทางเทคโนโลยี ทำให้เห็นถึงการเติบโตในโครงสร้างทางการเงินของประเทศไทย ที่นับว่าอยู่ในระดับต้น ๆ ซึ่งดีมาก และไม่หยุดเพียงเท่านี้ แต่จะไปต่อ ประกอบกับสถานการณ์โควิด-19 ทำให้เกิดการเร่งตัว ของการนำเทคโนโลยีเข้ามาบังคับใช้ไม่ว่าจะมีความพร้อมหรือไม่ก็ตาม ภาครัฐจึงต้องปรับตัวและสนับสนุนในเรื่องของ สินค้าสาธารณะ (Public goods) เช่น การเข้าไปช่วยเหลือคนที่ด้อยโอกาส หรือคนที่สูงอายุ เรื่องการศึกษาที่ต้องมีการปฏิรูป ให้เห็นชัดเจน เรื่องเทคโนโลยีที่ต้องสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา พร้อมทั้งเพิ่มงบประมาณ R&D ให้มากในการที่จะทำให้เกิด ผลผลิตภาพ และส่วนภาคเอกชนก็ควรให้ความสำคัญกับการทำดิจิทัลทรานส์ฟอร์มเมชัน (Digital transformation) คือ การแปลงบริษัทให้มีรูปแบบที่มีคุณประโยชน์ (Utility) มีความคล่องตัวมากขึ้น และมีการจัดระบบระเบียบใหม่ โดยลดความ ไม่มีประสิทธิภาพต่าง ๆ เพื่อให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ และนำไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy)

ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดในการเข้าสู่เศรษฐกิจยุคใหม่

“...เรื่องการเมืองและเศรษฐกิจเป็นของคู่กัน ที่สำคัญคือผลกระทบของความไม่แน่นอนทางการเมืองเริ่มส่งผลต่อเศรษฐกิจไทย อีกทั้งสมดุลใหม่ของภูมิศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงและเรื่องของเทคโนโลยีส่งผลให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้พร้อมกับโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว...”

ผศ. ดร. พงศ์ศักดิ์ : จากพัฒนาการทางเศรษฐกิจไทยจะเห็นได้ว่าเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจเป็นของคู่กัน ที่สำคัญคือผลกระทบของความไม่แน่นอนทางการเมืองส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย อีกทั้งสมดุลใหม่ของภูมิศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงและเรื่องของเทคโนโลยีส่งผลให้ประเทศไทยต้องปรับตัวให้พร้อมกับโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยสิ่งที่ประเทศไทยต้องปรับตัวเกิดจากประเด็นปัญหาเรื่องโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนการเกิดลดลงส่งผลให้จำนวนคนที่อยู่ในวัยแรงงานลดลงและเกิดเป็นปัญหาในเชิงเศรษฐกิจ ปัญหาทรัพยากรอย่างก๊าซธรรมชาติที่ลดน้อยลง ปัญหาการส่งออกที่ขับเคลื่อนด้วยภาคส่งออกและภาคบริการคือการท่องเที่ยว และบทบาทภาครัฐต่อกฎระเบียบต่าง ๆ รวมถึงปัญหาคอร์รัปชัน เป็นสี่เรื่องหลักที่เป็นปัญหาของโครงสร้างเศรษฐกิจไทย ซึ่งนำมาสู่สี่ข้อจำกัด คือ ข้อจำกัดรายได้ปานกลาง ข้อจำกัดการพึ่งพาต่างประเทศมากเกินไป ข้อจำกัดหนี้ และข้อจำกัดความเหลื่อมล้ำ ดังนั้น สิ่งที่ต้องทำในการพัฒนาเศรษฐกิจระยะต่อไป คือ 1) เพิ่มประสิทธิภาพของประเทศ ทั้งประสิทธิภาพการผลิต การศึกษา เทคโนโลยี โดยการทุ่มงบประมาณในเรื่องของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) บทบาทของมหาวิทยาลัยและนักวิชาการในเรื่องของ R&D ภาครัฐต้องให้ความสำคัญ ให้ความสำคัญจริง และต้องเพิ่มงบประมาณ 2) สร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองเพื่อลดกับดักการพึ่งพาต่างประเทศ 3) สร้างความยั่งยืนในมิติต่าง ๆ มิติที่สำคัญคือมิติทางด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยค่อนข้างมาก รวมถึงแนวนโยบายในอนาคตที่จะกระทบต่อเศรษฐกิจไทย หากธุรกิจไทยทำธุรกิจที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมก็จะมีมิติที่เกิดต้นทุนทางเศรษฐกิจกับไทย และ 4) ลดความเหลื่อมล้ำที่ส่งผลทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

รศ. ดร. ขโยดม : การที่โลกเชื่อมโยงกันมากขึ้น มีการติดต่อสื่อสารและการเดินทางถึงกันมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่รวมถึงความเชื่อมโยงเรื่องห่วงโซาการผลิตนานาชาติ ความสัมพันธ์เชิงการเมืองระหว่างประเทศซึ่งเกี่ยวกับการวางจุดยืนของประเทศล้วนเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณา

บทบาทของสถาบันการศึกษากับการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่เศรษฐกิจยุคใหม่

“...มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญกับงานในลักษณะสหสาขาวิชา
ที่สามารถนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติใช้ได้จริงกับภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ และสังคม
พร้อมทั้งสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา เปิดกว้างในการเรียนรู้ตลอดชีวิต...”

รศ. ดร. ปิติ : ในเมื่อมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้ในหลากหลายสาขาวิชา ดังนั้น การรวมจุดดีจุดเด่นต่าง ๆ ของแต่ละคณะมาทำงานร่วมกันในลักษณะสหสาขาวิชาจึงมีความสำคัญมาก มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญกับงานในลักษณะที่เป็นสหสาขาวิชามากยิ่งขึ้น โดยงานที่ศึกษาวิจัย/ทำต้องเป็นงานที่สามารถจับต้องได้ ด้วยการโฟกัสในเชิงพื้นที่ มีใช้ในทางทฤษฎีอย่างเดียว เช่น การสร้างผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เรื่องอาเซียน อินเดีย เอเชียใต้ ยุโรป ที่สอดคล้องกับเรื่องสหสาขาวิชาด้วย คือมิเพียงศึกษาในด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังศึกษาถึงด้านความมั่นคง กฎหมาย การบริหารจัดการ รัฐศาสตร์ เพื่อให้มีองค์ความรู้ที่สามารถไปตอบโจทย์ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ หากภาคเอกชนต้องการองค์ความรู้ในการสร้างคู่มือการค้าการลงทุน หรือเตรียมความพร้อมของบริษัทในการไปลงทุน หรือภาครัฐต้องการเจรจาการค้าหรือด้านความมั่นคง เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นการใช้ทรัพยากรของมหาวิทยาลัยอย่างเต็มที่ คือนำคนที่อยู่แตกต่างคณะจากหลากหลายศาสตร์มาทำงานร่วมกันในรูปแบบของการแบ่งปันทรัพยากร (Share resources) และสามารถที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการผนวกองค์ความรู้หลากหลายมิติ เพื่อสร้างงานที่ตอบโจทย์เป็นนวัตกรรมที่จับต้องได้ให้กับทุกภาคส่วนที่ต้องการ ทำให้สามารถปิดจุดอ่อนเรื่องงบประมาณจากรัฐที่ได้รับน้อยลง เนื่องจากหากสามารถรวมองค์ความรู้และทำงานที่จับต้องได้ ย่อมทำให้ภาคเอกชนและภาครัฐที่เห็นคุณค่าให้การสนับสนุนในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การจัดหลักสูตร ทำงานวิจัย ได้รับเงินสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ได้ เป็นต้น

รศ. ดร. ขโยดม : การผลักดันแนวคิด ICU ที่ย่อมาจาก Industry คือ อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าและบริการ Community คือ ชุมชนและสังคม และ University คือ มหาวิทยาลัย ต้องมีการวางแผนที่สอดคล้องกันทั้งสามส่วน เนื่องจากการศึกษาต้องนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงกับภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ และภาคของสังคม ดังนั้น ในระบบของการศึกษาต้องประกอบด้วยทุกองค์ประกอบไปพร้อม ๆ กันคือวิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์สุขภาพ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ รวมถึงศิลปกรรมศาสตร์ด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีครบรอบด้าน แต่ขึ้นอยู่กับผู้นำขององค์กรที่จะจับมาเชื่อมโยงกันทำให้เกิดความสมดุลและขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถสร้างประสิทธิผลได้ ที่สำคัญคือต้องสร้างในเรื่องของความรู้พื้นฐาน (Basic knowledge) และการประยุกต์ใช้ความรู้ (Apply knowledge) คือนำองค์ความรู้นั้นไปใช้ โดยไม่ยึดเพียงเรื่องการตีพิมพ์ว่าเป็นผลงานด้านการศึกษา แต่ต้องเสริมด้านการนำไปปฏิบัติใช้เป็นประเด็นสำคัญ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต้องเปิดกว้างในเรื่องของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ให้แก่ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่ต้องการต่อยอดทางการศึกษา ได้มีโอกาสเข้าร่วมเพื่อสร้างความรู้โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านอายุ โดยเปิดเป็นแพลตฟอร์ม (Open platform) ให้คนนอกเข้ามาเรียนได้ ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการสังคม เรื่องการเงิน (Financing) สถาบันการศึกษามีความจำเป็นต้องหาทุน/งบประมาณให้เพียงพอในแต่ละปี ซึ่งมีได้หมายถึงเพียงการขอจากรัฐหรืองานวิจัยเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการลงทุน คือ ลงทุนในสตาร์ทอัพ หรือศูนย์กลางนวัตกรรมต่าง ๆ ลงทุนในธุรกิจที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) เอง และในอนาคตมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหารายได้ผ่านทรัพย์สินทางปัญญา เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องไม่หยุดอยู่ที่การศึกษา ไม่หยุดอยู่ที่การวิจัย แต่ต้องนำไปใช้และทำให้เกิดมูลค่าและผลตอบแทนกลับมาที่มหาวิทยาลัย สิ่งที่สำคัญที่สุดในฐานะสถาบันการศึกษา หากสถาบันการศึกษาเข้มแข็ง แข็งแกร่ง ย่อมขับเคลื่อนพื้นฐานของประเทศไปได้ จึงต้องมีการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือจากภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ในทิศทางและสิ่งที่มหาวิทยาลัยกำลังดำเนินการ

ผศ. ดร. พงศ์ศักดิ์ : สถาบันการศึกษามีหน้าที่หลักในการวิจัยและการสอน ในด้านการสอน สิ่งสำคัญคือทำให้บัณฑิต/เด็กที่จบไปมีความพร้อมที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานได้ดี ดังนั้นอาจารย์เองก็ต้องปรับตัวเพื่อสอนให้เด็กมีกระบวนการทางความคิด/กรอบความคิด (Mindset) ที่จะไปเรียนรู้สิ่งใหม่หรือต่อยอดความรู้เดิมได้อย่างไร เพราะหน้าที่ที่สำคัญของมหาวิทยาลัยคือผลิตคนให้มีคุณภาพ มีความพร้อม อีกบทบาทที่สำคัญมากของอาจารย์คือบทบาทในแง่ของพี่เลี้ยง (Mentor) ที่จะแนะนำและสนับสนุนเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่จบใหม่ ไปในทิศทางที่ตรงกับความต้องการหรือความถนัดของเขา ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

รศ. ดร. ชโยดม : สรุปได้ว่าเรื่องสำคัญที่มหาวิทยาลัยต้องทำและควรตั้งเป้าให้เกิดความชัดเจน คือ หนึ่งการเรียนรู้แบบบูรณาการข้ามศาสตร์ เรียนรู้ศาสตร์เดียวไม่ได้ ต้องรู้ศาสตร์ที่ผสมผสานด้วย สองคือเกี่ยวกับการเรียนรู้ต้องเป็นการเรียนรู้เพื่อที่จะได้เครื่องมือไปเรียนรู้ต่อไปที่เรียกว่า Learn how to learn สามคือเรื่องของการปลูกฝังให้มีจริยธรรมและคุณธรรม เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีของสังคม

รองศาสตราจารย์ ดร. ชโยดม สรรพศรี

สำเร็จการศึกษา M.Sc. in Economics จาก London School of Economics and Political Science (UK) และ Ph.D. in Economics จาก University of Wisconsin-Madison (USA) มีความเชี่ยวชาญทางด้าน International Economics, Macroeconomics and Monetary Economics ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร. ปิติ ศรีแสงนาม

สำเร็จการศึกษา M.A. International Economics and Finance และ Ph.D. in Economics จาก University of Melbourne (Australia) มีความเชี่ยวชาญทางด้าน International Economics and Integration และ ASEAN Economics ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์เศรษฐกิจระหว่างประเทศ และอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม

สำเร็จการศึกษา M.Sc. และ Ph.D. in Economics จาก University of Warwick (UK) มีความเชี่ยวชาญทางด้าน Macroeconomics และ Monetary and Financial Economics ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เศรษฐกิจยุคใหม่

หลายคนอาจสงสัยว่า “เศรษฐกิจใหม่” “เศรษฐกิจยุคใหม่” “เศรษฐกิจดิจิทัล” คืออะไร มีความหมายที่คนทั่วไปสามารถเข้าใจง่าย ๆ อย่างไร ซึ่งคงต้องฟังคำจำกัดความที่สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงพาณิชย์ ให้ไว้ใน พ.ศ. 2543 ดังนี้ เศรษฐกิจใหม่ หรือ New Economy หมายถึง เศรษฐกิจที่พึ่งพิงหรือขึ้นอยู่กับความรู้และความคิด ซึ่งปัจจัยสำคัญในการสร้างงานและมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คือ ความคิดใหม่ ๆ และเทคโนโลยีที่มาพร้อมกับสินค้าและบริการ หรืออาจหมายถึงเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของความเสี่ยง ความไม่แน่นอน และความเปลี่ยนแปลง ส่วน เศรษฐกิจดิจิทัล หรือ Digital Economy หมายถึง เศรษฐกิจที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ พาณิชนียอิเล็กทรอนิกส์ ซอฟต์แวร์ และบริการที่ส่งมอบด้วยระบบดิจิทัลในทุกขั้นตอนของธุรกิจ นอกจากนั้นยังมีคำสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้อง คือ Knowledge – based Economy ซึ่งหมายถึง เศรษฐกิจที่ผลผลิตขึ้นอยู่กับการใช้ความรู้ ข้อมูลที่เพียบพร้อม และสารสนเทศที่ได้เปรียบ Information Economy หมายถึง สินค้าและบริการเกี่ยวกับสารสนเทศทั้งหมด หมายรวมถึง สิ่งพิมพ์ ความบันเทิง งานวิจัย กฎหมาย การประกันภัย และการสอนในทุกรูปแบบ” (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2564)

นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2560 สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ยังได้กำหนดความหมายของ New Economy ว่า “เศรษฐกิจกระแสใหม่ (New Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความยั่งยืนทั้งด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อต้องการยกระดับการพัฒนาประเทศจากการเป็นประเทศ “รับจ้างผลิตสินค้า” เป็นประเทศที่มีความสามารถในการ “พัฒนานวัตกรรม” โดยใช้จุดแข็งของประเทศ เช่น ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างขีดความสามารถของระบบเศรษฐกิจผ่านการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งประกอบด้วยภาคเศรษฐกิจ 5 สาขาหลัก คือ เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) เศรษฐกิจฐานชีวภาพ (Bioeconomy) เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (Creative and Cultural Economy) เศรษฐกิจเพื่อสังคม (Social Economy) และเศรษฐกิจสูงวัย (Silver Economy)”

เศรษฐกิจกระแสใหม่

(ได้รับความเห็นชอบจาก สปท. เรียบร้อยแล้ว)

Cross-cutting Issues

ธุรกิจเทคโนโลยีใหม่ (Tech Start-up) ทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาบุคลากร โครงสร้างพื้นฐาน

ที่มา : คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปเศรษฐกิจกระแสใหม่ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, ๒๕๕๙

ที่มา : สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) (2560)

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้จัดทำ “แผนแม่บทการส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (พ.ศ. 2561-2565)” โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนประเทศไทย “สู่เศรษฐกิจดิจิทัลที่มีพลวัต บนฐานของสังคมที่รู้คิด รู้เท่าทัน และกำลังคนที่สามารถปรับตัวและสร้างโอกาสจากเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล” โดยในแผนได้กำหนดให้มีการพัฒนากำลังคน การยกระดับภาคเศรษฐกิจเข้าสู่ดิจิทัลไทยแลนด์ การขับเคลื่อนชุมชนสู่สังคมดิจิทัล และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับนวัตกรรมดิจิทัล โดยกำหนดเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) 7 เมืองในเขตเศรษฐกิจสำคัญของประเทศ รวมทั้ง การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากข้อมูลขนาดใหญ่และนวัตกรรมดิจิทัล ซึ่งจะเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนด้านต่าง ๆ ให้เกิดเศรษฐกิจยุคใหม่

ปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงให้ความสนใจว่าเศรษฐกิจยุคใหม่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดในชีวิตประจำวันบ้าง ซึ่งหากเป็นคนรุ่นใหม่ (Gen X หรือ Gen Y) ที่ได้รับข้อมูลข่าวสาร มีการเรียนรู้และการรับรู้มาบ้างแล้วก็คงจะไม่มีปัญหา แต่คนรุ่นเก่าหรือผู้สูงอายุที่คุ้นเคยกับระบบเศรษฐกิจเดิมหรือเศรษฐกิจเก่า คงสับสนกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้คนรุ่นเก่าพยายามหลีกเลี่ยงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่หากไม่จำเป็น เนื่องจากต้องปรับตัวและติดตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม การใช้ระบบเศรษฐกิจใหม่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยที่ประชาชนทั่วไปอาจไม่รู้ตัว ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 มีการเปลี่ยนแปลงการใช้เทคโนโลยีกับชีวิตประจำวันหลายอย่าง เช่น การที่ทางรัฐบาลประกาศให้ประชาชนทำงานอยู่ที่บ้านเพื่อหลีกเลี่ยงการติดเชื้อและการแพร่กระจายเชื้อ ทำให้ประชาชนมีการใช้ระบบการสั่งอาหารและสิ่งของหรือสินค้าทางออนไลน์เป็นจำนวนมาก คนที่ไม่เคยรู้จักระบบการสั่งสินค้าออนไลน์จำเป็นต้องพยายามเรียนรู้และใช้ให้เป็นเพราะสถานการณ์และความจำเป็น แม้แต่ผู้สูงอายุที่เป็นคนรุ่นเก่าก็จำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการใช้ระบบออนไลน์ เพราะไม่สามารถออกไปซื้อหรือเลือกสินค้าเองเช่นในอดีตได้ หรือหากไม่สามารถใช้ระบบได้เอง ก็จำเป็นต้องให้ผู้อื่นที่สามารถ

ใช้ระบบต่าง ๆ เหล่านั้นช่วยในการสั่งซื้อสินค้า เป็นต้น การใช้เทคโนโลยีในช่วงการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่สำคัญและเห็นการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวที่ชัดเจน คือ การเรียนการสอน ซึ่งทางรัฐบาลได้ประกาศปิดโรงเรียนเพื่อหลีกเลี่ยงการติดเชื้อและการแพร่ระบาด และประกาศให้ใช้ระบบการเรียนออนไลน์โดยเด็กนักเรียนต้องเรียนอยู่ที่บ้าน ที่ถึงแม้ว่าในช่วงแรก ๆ จะเกิดความลำบากและยุ่งยากต่อการทำความเข้าใจทั้งในการเรียนของนักเรียน การสอนของครูอาจารย์ และการปรับตัวเพื่อสนับสนุนและดูแลนักเรียนของผู้ปกครอง แต่ระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา พบว่า ในภาพรวม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถสำเร็จไปได้ด้วยดี แต่ยังคงมีรายละเอียดปลีกย่อยอีกมากที่ต้องได้รับการปรับปรุง เช่น ความพร้อมของอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเรียนการสอนออนไลน์ ระบบอินเทอร์เน็ต รวมถึง การทำความเข้าใจและการปรับตัวของนักเรียน ผู้ปกครอง และครู ซึ่งการเรียนการสอนออนไลน์พบปัญหาการเรียนมีสมาธิในการเรียนน้อยเนื่องจากมีสิ่งจูงใจอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อมการเรียน

สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็ว คือ ระบบธุรกรรมทางการเงินของธนาคาร ซึ่งในอดีตเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ต้องการทำธุรกรรมทางการเงิน หรือการถอนเงินต้องไปดำเนินการที่ธนาคารเท่านั้น แต่ในปัจจุบันจะเห็นว่าสาขาธนาคารจำนวนมากเริ่มทยอยปิด เพราะประชาชนสามารถทำธุรกรรมทางการเงินผ่านระบบออนไลน์ได้ ทำให้ผู้ใช้บริการไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปธนาคาร และรอการให้บริการจากเจ้าหน้าที่ธนาคาร นอกจากนี้ ในปัจจุบันร้านค้า โดยเฉพาะร้านอาหาร ได้พยายามหลีกเลี่ยงการรับเงินสดทั้งเพื่อความสะดวกและป้องกันการติดเชื้อและแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้ระบบการจ่ายเงินโดยไม่ต้องใช้เงินสดได้รับความนิยมและมีร้านค้าจัดทำระบบเพื่อให้บริการเป็นจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ทำให้การทำธุรกรรมทางการเงินต่าง ๆ เป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว

สำหรับในระบบเศรษฐกิจทั่ว ๆ ไป ผู้ใช้บริการต่าง ๆ ในยุคปัจจุบันต่างให้ความสนใจกับระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตามกระแสสังคม เช่น การเล่นเกมของกลุ่มนักเรียน ซึ่งมีการแบ่งกลุ่มอย่างชัดเจนของกลุ่มหุ้น New Economy หรือ เศรษฐกิจยุคใหม่ ซึ่งจะเป็นกลุ่มบริษัทที่มีสินค้าหรือบริการในสิ่งใหม่ ๆ ตอบโจทย์ความต้องการต่อชีวิตของผู้บริโภคยุคใหม่ โดยสินค้าที่ให้บริการส่วนใหญ่เป็นสินค้าด้านเทคโนโลยีที่มีนวัตกรรมใหม่ ตัวอย่างเช่น หุ้น Facebook Google Apple และ Microsoft เป็นต้น ส่วนหุ้น Old Economy หรือเศรษฐกิจยุคเก่า จะเป็นหุ้นของบริษัทดั้งเดิมที่เปิดมายาวนาน เช่น หุ้นกลุ่มธนาคาร/ประกันภัย กลุ่มค้าปลีก รวมถึงกลุ่มอุตสาหกรรมหนัก เช่น พลังงาน เหมืองแร่ เป็นต้น สิ่งที่น่าสนใจ คือ การเจริญเติบโตของกลุ่มเศรษฐกิจใหม่ ที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้เกิดการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากพฤติกรรมของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวันดังกล่าวเป็นเพียงส่วนย่อยมาก ๆ สำหรับการกำหนดนโยบายปฏิรูประบบเศรษฐกิจกระแสใหม่ ซึ่งคณะปฏิรูปได้พยายามให้เกิดการนำไปใช้อย่างแพร่หลายต่อไปในอนาคต สถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ทำให้มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอย่างชัดเจนในหลาย ๆ ด้าน แต่สำหรับกิจกรรมในระบบเศรษฐกิจใหม่ที่คณะปฏิรูปกำหนดไว้ คงต้องมีการให้ความรู้พื้นฐานเพื่อสร้างความเข้าใจในการนำเทคโนโลยีไปใช้ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในเรื่องที่สำคัญ ๆ กับประชาชนทุกชั้นทุกวัย ผ่านการดำเนินการและผลักดันของหน่วยงานผู้รับผิดชอบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึง การให้ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้เพื่อปิดช่องโหว่ของระบบที่จะทำให้มีฉวยชีพนำมาใช้ในการหลอกลวงประชาชน เพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจใหม่อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.). (2560). *การปฏิรูปเศรษฐกิจกระแสใหม่*. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2565 จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/neweconomy
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (ม.ป.ป.). *แผนแม่บทการส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล พ.ศ. 2561-2565*. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2565 จาก www.depa.or.th/storage/app/media/file/depa-Promotion-Plan-Book61-65.pdf
- TopLiner. (2021). *เกร็ดความรู้ หุ้น New Economy กับ Old Economy ต่างกันอย่างไร*. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2565 จาก www.finnomena.com/topliner/new-vs-old-economy
- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (2564). *เศรษฐกิจใหม่คืออะไร*. สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2565 จาก https://www.nectec.or.th/por/what_economy.html

โครงการการพัฒนาธุรกิจชีววิทยาศาสตร์ เพื่อเข้าสู่ตลาดทุนอย่างยั่งยืน

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. อัจฉรา จันทรฉาย
รองศาสตราจารย์ ดร. พกัตรพอง วัฒนสินธุ์
ดร. ขวัญรัฐ ส่วนพงษ์

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Photo by Freepik.com

การเติบโตของอุตสาหกรรมชีววิทยาศาสตร์ของไทยนั้นมีแนวโน้มสูงขึ้นมาโดยตลอด รวมถึงเป็นอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย การพัฒนาธุรกิจนี้ให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันในหลายภาคส่วน เนื่องจากธรรมชาติของสินค้าและบริการรวมถึงระบบนิเวศของอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนที่ต้องใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาให้ตอบโจทย์บริการและโอกาสธุรกิจใหม่ๆ การสร้างเครือข่ายจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาธุรกิจ โดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายกับนักลงทุนผู้มีประสบการณ์ กองทุนร่วมทุน (Venture capital) เป็นกลไกที่สำคัญโดยเป็นแหล่งทุนในการพัฒนาธุรกิจ ดังนั้น การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมชีววิทยาศาสตร์ไทยให้สามารถเข้าสู่ตลาดทุนได้จึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในการเสริมสร้างความแข็งแกร่งในอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้นจริงอย่างยั่งยืน จะเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้อุตสาหกรรมนี้มีการพัฒนาและมองเห็นโอกาสในการขยายตลาด ตลอดจนสร้างการเติบโตให้ผู้ประกอบการกลุ่มนี้อย่างแข็งแกร่ง

ศูนย์ความเป็นเลิศด้านชีววิทยาศาสตร์ (องค์การมหาชน) (สคช.) โดยฝ่ายยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมและการลงทุน เล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้ร่วมมือกับ Chula Unisearch จัดทำโครงการ **“การพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจชีววิทยาศาสตร์เพื่อเข้าสู่ตลาดทุนอย่างยั่งยืน”** โดยจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจชีววิทยาศาสตร์เพื่อเข้าสู่ตลาดทุน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและส่งเสริมธุรกิจชีววิทยาศาสตร์ให้เติบโตทัดเทียมภูมิภาคอื่นในระดับสากล โดยการเชื่อมโยง และนำพาเครือข่ายร่วมกันพัฒนาธุรกิจและการลงทุนและการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับทุกภาคส่วน ตลอดจนเครือข่าย ในห่วงโซ่คุณค่าของอุตสาหกรรมชีววิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการดำเนินโครงการฝ่ายยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมและการลงทุน สคช. ร่วมกับคณะผู้ดำเนินโครงการจาก Chula Unisearch ได้กำหนดขอบเขตการดำเนินงานโดยเริ่มจากการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการของโครงการที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของโครงการ จากนั้นประสานกับทีมประชาสัมพันธ์ของ สคช. จัดให้มีกิจกรรมการสรรหา การคัดเลือกผู้ประกอบการ เพื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาผู้ประกอบการด้านชีววิทยาศาสตร์ ตลอดจนรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบัน ด้านชีววิทยาศาสตร์ จัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมผู้ประกอบการด้านชีววิทยาศาสตร์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของโครงการ ซึ่งประกอบด้วย การจัดทำ Healthcare life sciences foresight การเพิ่มความพร้อมด้านเทคโนโลยี การเพิ่มความพร้อม ด้านการพาณิชย์ การประเมินการพัฒนาเทคโนโลยี และความร่วมมือในประเทศและต่างประเทศตามแต่ความพร้อมของ ผู้ประกอบการ จากนั้นจึงดำเนินการพัฒนาผู้ประกอบการด้านเทคโนโลยีการผลิต ด้านการพัฒนามาตรฐานทางกฎหมาย รวมถึงการพัฒนายกระดับมาตรฐานให้เข้าสู่ระดับสากล พร้อมทั้งจัดทำกระบวนการติดตามประเมินผลการพัฒนาและความร่วมมือในการพัฒนาเป็นระยะ โดยให้ผู้ประกอบการจะต้องส่งผลการพัฒนาตามที่ได้ดำเนินการ ทางโครงการจะเข้าไป ติดตามให้คำปรึกษา แก้ไขทุกเดือน และดำเนินกิจกรรมตามแผนการดำเนินงาน จากนั้นจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงาน ฉบับสมบูรณ์ และรายงานความก้าวหน้าของโครงการทุก 3 เดือน (รายไตรมาส)

คณะผู้ดำเนินโครงการได้ดำเนินการพัฒนาผู้ประกอบการใน 6 ระยะ ประกอบด้วย

- ระยะที่ 1 ทำรายละเอียดแผนการดำเนินงานตลอดโครงการ
- ระยะที่ 2
 - ช่วงที่ 1 การพัฒนาผู้ประกอบการด้านชีววิทยาศาสตร์ รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบันด้านชีววิทยาศาสตร์
 - ช่วงที่ 2 การพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการด้านชีววิทยาศาสตร์ การจัดทำ Healthcare life sciences foresight การเพิ่มความพร้อมด้านเทคโนโลยี การเพิ่มความพร้อมด้านทรัพย์สินทางปัญญา การประเมินการพัฒนาเทคโนโลยี และความร่วมมือในประเทศ/ต่างประเทศ
- ระยะที่ 3 ขึ้นดำเนินการ (Implementation) พัฒนาผู้ประกอบการด้านเทคโนโลยี การผลิต/ได้มาตรฐานด้านกฎหมาย และมาตรฐานระดับสากล (International standard)
- ระยะที่ 4 การติดตามประเมินผลการพัฒนาและความร่วมมือในการพัฒนาเป็นระยะ โดยให้ผู้ประกอบการส่งผลการพัฒนา และทีมที่ปรึกษาจะเข้าไปติดตามให้คำปรึกษา แก้ไขทุกเดือน
- ระยะที่ 5 การดำเนินกิจกรรมตามแผนและติดตามการพัฒนาความร่วมมือในประเทศ/ต่างประเทศ และการพัฒนาด้านต่าง ๆ
- ระยะที่ 6 สรุปผลการดำเนินงานจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ทั้งนี้ คณะผู้ดำเนินโครงการคาดว่าจะการดำเนินโครงการดังกล่าว จะก่อให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจชีววิทยาศาสตร์ให้มีความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดทุนอย่างยั่งยืน โดยผู้ประกอบการมีความพร้อม เข้าตลาดทุน หรือผู้ประกอบการมีระดับความพร้อมและเสถียรภาพของ เทคโนโลยีตามบริบทการใช้งานระดับ (Technology Readiness Level: TRL) ไม่น้อยกว่าระดับ 8 หรือ ผู้ประกอบการมีดัชนีความพร้อมเชิงพาณิชย์ (Commercial Readiness Index: CRI) ไม่น้อยกว่าระดับ 2 ทั้งนี้ รวมทั้งสิ้น ไม่น้อยกว่า 5 กิจกรรม

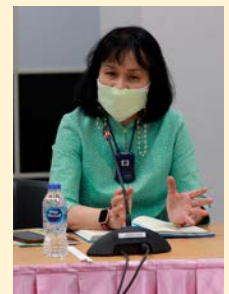
เปิดนิทรรศการตลาดนมและผลิตภัณฑ์นม สระบุรีพรีเมียมมิลค์

เมื่อวันพุธที่ 1 มิถุนายน 2565 หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ร่วมกับ Chula Unisearch จัดพิธีเปิดนิทรรศการตลาดนมและผลิตภัณฑ์นม สระบุรีพรีเมียมมิลค์ ณ ลานอเนกประสงค์ ลิโด้ คอนเน็คท์ เพื่อประชาสัมพันธ์ ต้นแบบผลิตภัณฑ์นมพรีเมียมของจังหวัดสระบุรี ที่ได้จากการทำวิจัยและพัฒนาแปรรูปต้นแบบผลิตภัณฑ์นมในโครงการ “การพัฒนาต้นแบบเชิงธุรกิจการเกษตรน้ำนมและผลิตภัณฑ์พรีเมียม จังหวัดสระบุรี” เพื่อส่งเสริมช่องทางตลาดใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์และพัฒนาต้นแบบธุรกิจนมพรีเมียมฯ สำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ในโครงการต่อไป โดยภายในงานได้จัดให้มีบูธแสดงกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ต้นแบบ นมพรีเมียมสระบุรีสำหรับผู้เข้าชมงานได้เยี่ยมชมด้วย โอกาสนี้ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ดร. นรินทร์ ธีรบุญสุทธิกุล รองอธิการบดี ด้านการติดตามและประเมินผลยุทธศาสตร์ แผน การงบประมาณ และสุขภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้เกียรติเป็นประธาน ในพิธีเปิด โดยมี คุณดาร์ธน์ โพธิ์รักษา ผู้แทนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) และ ผู้แทนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แก่ ศาสตราจารย์ สัตวแพทย์หญิง ดร. สันนิภา สุรทัตต์ คณบดีคณะสัตวแพทยศาสตร์ ศาสตราจารย์นายสัตวแพทย์ ดร. มงคล เตชะกำพุ ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สระบุรี ดร. ศุภิชัย ตั้งใจตรง กรรมการผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรองศาสตราจารย์ นายสัตวแพทย์ ดร. กิตติศักดิ์ อัจฉริยะขจร หัวหน้าโครงการวิจัย และอาจารย์ประจำภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ พร้อมด้วย ผู้แทน NP Dairy จากฉัณฐภรณ์ฟาร์ม Petchpana Milk จากประเทืองฟาร์ม และจาก Be More Milk เข้าร่วมงาน

จุฬาฯ-สวทช. ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์ สุทธิรัตน์ รองอธิการบดีด้านการวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) โดย ดร. อดิศักดิ์ กระแสร์ชล รองผู้อำนวยการ ปฏิบัติการแทน ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ร่วมลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านการวิจัย พัฒนา และวิชาการ เกี่ยวกับทรัพยากรชีวภาพและฐานข้อมูลของประเทศไทย เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการขับเคลื่อนด้านการวิจัย พัฒนา สร้างองค์ความรู้ บุคลากร และนวัตกรรม การแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้และประสบการณ์ระหว่างหน่วยงาน โดยมี **Chula Unisearch** เป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงาน โอกาสนี้ ดร. วรณพ วิเศษสงวน ผู้อำนวยการศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ ดร. ศิษณุ ทอศิมา ผู้อำนวยการธนาคารทรัพยากรชีวภาพแห่งชาติ สวทช. ศาสตราจารย์ ดร. พลกฤษณ์ แสงวนิช คณบดีคณะวิทยาศาสตร์ ศาสตราจารย์ เกษักรหญิง ดร. พรอนงค์ อารามวิทย์ คณบดีคณะเภสัชศาสตร์ และ ศาสตราจารย์ สัตวแพทย์หญิง ดร. สันนิภา สุรทัตต์ คณบดีคณะสัตวแพทยศาสตร์ ร่วมลงนามเป็นสักขีพยาน ณ ห้องรับรองชั้น 2 อาคารจามจุรี 4 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน ที่ผ่านมา

สภาฯ ชาติไทยหารือเรื่องการรับงานบริการวิชาการ

เมื่อวันพุธที่ 15 มีนาคม 2565 ดร. ศุภชัย ตั้งใจตรง กรรมการผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้การต้อนรับคณะผู้บริหารจากสภาฯ ชาติไทย พร้อมด้วยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาวิณี อินชมภู ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ฉัตรพันธ์ จินตนาภักดี ภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในโอกาสที่เข้าพบเพื่อหารือประเด็นด้านงานบริการวิชาการ และแนวทางการดำเนินงานโครงการ ออกแบบภายใต้ระเบียบพัสดุภาครัฐปี 2560 รวมถึงโครงการด้านอื่น ๆ พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการให้บริการทางวิชาการเพื่อสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานโครงการบริการวิชาการอื่น ๆ ต่อไป

สำนักงานศูนย์วิจัยฯ มร. หารือความร่วมมือการรับงานทางวิชาการ

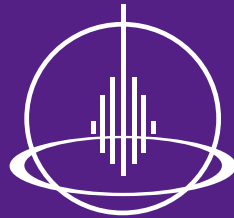
เมื่อวันอังคารที่ 22 มีนาคม 2565 ดร. ศุภชัย ตั้งใจตรง กรรมการผู้อำนวยการ ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้การต้อนรับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากสำนักงานศูนย์วิจัยฯ และให้คำปรึกษาแก่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำโดย รองศาสตราจารย์ ดร. ธีระ สนิเตชรักษ์ ผู้อำนวยการ และรองศาสตราจารย์ ดร. วรณภา ตีระสังขะ รองผู้อำนวยการ ในโอกาสที่เข้าพบเพื่อหารือเรื่องแนวทางการรับงานวิจัย/ที่ปรึกษาในลักษณะ Consortium ร่วมกัน พร้อมทั้งศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการให้บริการทางวิชาการและการบริหารจัดการองค์กร เพื่อประโยชน์ในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่อไป

ประชุมเชิงปฏิบัติการ “แนวทางการบริการวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”

Chula Unisearch จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “แนวทางการบริการวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยให้รองรับและสอดคล้องต่อปรัชญาและพันธกิจของมหาวิทยาลัยในการสร้างคน สร้างความรู้ สู่สังคม เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2565 ณ ห้องประชุม 206 สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับเกียรติจากศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์ สุทธิรัตน์ รองอธิการบดีด้านการวิจัย และประธานกรรมการบริหารศูนย์บริการวิชาการฯ เป็นประธานในการประชุม และผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการบริหาร คณะผู้บริหาร รวมทั้ง ผู้จัดการฝ่ายและผู้จัดการส่วนของศูนย์บริการวิชาการฯ โอกาสนี้ ดร. ศุภิชัย ตั้งใจตรง กรรมการผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการฯ ได้นำเสนอแนวทางการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยภายใต้การดำเนินงานของศูนย์บริการวิชาการฯ และที่ประชุมได้ร่วมระดมความคิดเห็นและเสนอแนวทางการให้บริการวิชาการในประเด็นต่าง ๆ ทิศทางและแนวทางการให้บริการวิชาการเชิงรุกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการและการพัฒนางานด้านการบริการวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานด้านการบริการวิชาการบรรลุเป้าหมายของมหาวิทยาลัยต่อไป

UNISEARCH JOURNAL